

آینده پزوهه ایران ۱۳۹۶

آینده‌پژوهی ایران ۱۳۹۶

انتشار: فروردین ۱۳۹۶

کلیه حقوق و مسئولیت انتشار این پروژه متعلق به مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری است.

مجری:

پروژه «آینده‌پژوهی ایران ۱۳۹۶» توسط گروه تحقیقاتی آینده‌بان در مقام مجری و با نظارت و راهبری مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری انجام شده است. لازم به ذکر است که پیش‌تر سه پروژه آینده‌پژوهی ایران در سال‌های ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۵ توسط گروه تحقیقاتی آینده‌بان به‌عنوان یک مجموعه غیردولتی-غیرانتفاعی به صورت مستقل انجام شده و مرکز بررسی‌ها هیچ‌گونه مسوولیتی برعهده نداشته است.

همراهان آینده پژوهی ایران ۱۳۹۶

فهرست مطالب

- ۴ پیشگفتار مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری
۷ پیشگفتار آینده‌بان

بخش اول

- ۱۳ روش‌شناسی

بخش دوم

- ۲۹ نتایج رتبه‌بندی مسائل

بخش سوم

- ۴۳ یافته‌های حوزه‌های موضوعی
اقتصاد، سیاست، جامعه، فرهنگ، محیط زیست، سلامت و علم و فناوری

بخش چهارم

- ۷۳ منظومه‌های ۱۰۰ مسئله ایران ۱۳۹۶

بخش پنجم

- ۱۷۵ سناریوهای ایران ۱۳۹۶

پیوست‌ها

- ۱۹۹ محاسبات سهم حوزه‌های موضوعی
۲۰۵ اهمیت و عدم قطعیت ۱۰۰ مسئله
۲۰۹ توزیع آماری ۱۰۰ مسئله

پیشگفتار مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری

ما و سایه آینده

ما بیش از آن که تاثیرپذیر از گذشته خود باشیم، و از تجربیات پیشین خود در زندگی تاثیر بپذیریم، رفتارهای مان و انتخاب‌های مان از آینده نیامده‌ای شکل می‌گیرد؛ که به همراه خود بیم‌ها و امیدهای آینده را می‌سازد. به این ترتیب آینده نیامده، بیش از گذشته از سرگذرانده، بر زندگی ما سایه می‌اندازد. سایه‌ای که عدم قطعیت‌هایی از آینده را در تاریکی خود پنهان کرده است؛ عدم قطعیت‌هایی که می‌تواند زندگی را با تغییراتی ناخواسته همراه کند. به این ترتیب بخش عمده‌ای از تلاش‌های برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری معطوف به شفاف ساختن آینده هنوز نیامده می‌شود. آینده‌ای که نمی‌توان با قطعیت درباره آن سخن گفت و نمی‌توان آن را پیش‌بینی کرد.

گزارش حاضر بخشی از همین تلاش گروهی است، که هدف‌اش بازشناسی عدم قطعیت‌های کلیدی پیش روی ایران و ایرانیان در سال ۱۳۹۶ است. سالی که آبستن یک رویداد مهم سیاسی در تاریخ مردم‌سالاری این سرزمین نیز هست. انتخابات ریاست جمهوری برای تشکیل دوازدهمین دولت پس از انقلاب، به مانند هر انتخابات دیگری دربردارنده ویژگی‌های منحصر به فرد خود است.

از سوی دیگر، گویی آمدن پوپولیست‌هایی چون ترامپ در آمریکا، و خطر انتخاب مشابه‌اش در فرانسه، عدم قطعیت‌های جهان را عمیق‌تر و پیچیده‌تر از گذشته کرده است. یکی از ویژگی‌های این پوپولیست‌ها یا به زبان خودمانی‌تر مردم‌فریبان، پیش‌بینی‌ناپذیری آن‌ها است. پیش‌بینی‌ناپذیری این گروه از سیاستمداران در حال رشد، پیش‌بینی‌پذیری جهان را کاهش می‌دهد و این هم‌معنا خواهد بود با عمیق‌تر شدن عدم قطعیت‌ها. به این ترتیب عدم قطعیت‌هایی که زندگی جمعی ما را تحت تاثیر خود قرار داده است، می‌تواند سناریوهای کاملاً متفاوتی را پیش روی ما قرار دهد. سناریوهای بدیلی که هر یک می‌تواند سرنوشت‌هایی کاملاً متفاوت را برای هر یک از شهروندان رقم بزند. سرنوشت‌هایی که به گونه‌ای شدید متاثر از سرنوشت جمعی ما هستند. گویی دیگر هیچ یک از ما نمی‌تواند رها از این سرنوشت جمعی به ساختن سرنوشت شخصی خودش اقدام نماید.

زمانه ما بیش از هر زمانه دیگری، سرنوشت هر شهروند را به انتخاب‌های جمعی پیوند زده است. انتخاب‌هایی که صرف نظر از ترجیحات شخصی هر فرد، بر آیند انتخاب‌های دیگران است. انتخاب‌های مختلفی که می‌تواند سناریوهای متفاوت پیش روی یک ملت را بسازد. از این رو، گزارش پیش رو در قالب سناریوهای بدیل و جایگزینی طراحی شده است؛ که هر یک می‌تواند تحقق یابد و تحقق هر یک بر آورد انتخاب‌های خرد و کلانی است که آینده را شکل می‌دهند. سناریوهایی که شاید هیچ کدام به تمامی مطلوب یا نامطلوب نباشد؛ اما هر یک می‌تواند در بردارنده مولفه‌هایی مطلوب یا نامطلوب باشد؛ درهم آمیخته‌ای از آنچه دوست داریم و آنچه دوست نمی‌داریم‌شان.

از همین روی است که در زمانه‌ای که در آن زندگی می‌کنیم؛ انتخاب‌های شخصی هر یک از ما به همان میزانی که به مدد مردم‌سالاری‌ها، دامنه تاثیرشان بر سرنوشت جمعی افزایش می‌یابد؛ به صورتی وارون نفوذ تاثیرشان بر سرنوشت فردی نیز کاهش می‌یابد.

مطالب پیش رو گزارشی است از فرآیندی گسترده و پیچیده که با هدف شناسایی مهم‌ترین مسائل ایران آینده و به دنبال آن سناریوهای آینده ایران در مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری آغاز شد. همکار اصلی مرکز در تدوین گزارش آینده پژوهی ایران ۱۳۹۶، مجموعه آینده بان بود، که در سه سال گذشته نیز گزارش‌هایی در خصوص وضعیت آینده ایران منتشر کرده بود. همکاری با این گروه جوان، دقیق و پای بند به روش‌شناسی، فرصت مناسب شکل‌گیری یک تجربه مطلوب را برای مرکز بررسی‌های استراتژیک فراهم آورد؛ که جای دارد از این فرصت همکاری متقابل شکر گذاری نمایم.

در این فرآیند پژوهش از ترکیب روش‌شناسی‌های مختلف به منظور دستیابی به تصویرهایی بدیل از آینده بهره گرفته شد. روش‌هایی که هر یک بخشی از خروجی‌های مورد نیاز را فراهم می‌آورد. در این گزارش تلاش شده است تا از ترکیب‌های هم‌زمان زیر به منظور دستیابی به نتایج مطلوب بهره گرفته شود:

- ترکیب دیدگاه‌های جامعه متخصصان و خبرگان (از طریق پرسش‌نامه‌های تخصصی) با نظرات جامعه عمومی (از طریق هشتگ‌های پرسامد شبکه‌های اجتماعی)
- ترکیب دانش ضمنی (Tacit Knowledge) (از طریق روش‌های پیمایشی) با دانش صریح (Explicit Knowledge) (از طریق روش‌های کمی تحلیل متن)
- ترکیب روش‌های خلاقانه (از طریق سناریونگاری) با روش‌های شاهدمحور (Evidence-Based) (از طریق روش‌های تحلیل روند واژگان)
- ترکیب خبرگان موضوعی (از طریق شکل‌دهی به پانل‌های تخصصی حوزه‌ای) با خبرگان روش‌شناسی (تسهیل‌گران روش‌های آینده‌نگاری)

این گزارش یکی از نخستین تجربیات کشور در زمینه انتشار سناریوهای آینده توسط یک اندیشگاه (Think-Tank) دولتی است. تجربه‌ای که می‌تواند همراه با واکنش‌های احتمالا متنوع و پیش‌بینی‌ناپذیر باشد. مرکز بررسی‌های استراتژیک به مثابه یک مرکز ملی تلاش کرده است تا با رویکردی حرفه‌ای و بدون جانبداری از هیچ رویکرد یا نگاه جناحی، از منظری اکتشافی به بررسی‌های آینده‌های احتمالی بپردازد که می‌تواند پیش‌روی ایران و ایرانیان قرار گیرد. آینده‌هایی که هر یک می‌تواند در بردارنده مطلوبیت‌ها و نامطلوبیت‌هایی باشد. به این ترتیب این طرح بر اساس روش‌شناسی علمی و فارغ از ملاحظات دولت حاضر تدوین و تولید شده است. در این گزارش در نهایت چهار سناریو برای سال ۱۳۹۶ ایران شناسایی شده است. این چهار سناریو، چهار آینده به کلی مختلف است که هر یک می‌تواند تحقق یابد و هر یک از سناریوها باورپذیر است. این چهار سناریو بر اساس روش‌هایی کمی به دست آمده است؛ اما تشریح آن و مهم‌تر از آن نام‌گذاری هر یک از سناریوها، فرآیندی خلاقانه و کیفی داشته است. برای هر یک از سناریوها یک نام انتخاب شده؛ نامی که از یک فیلم سینمایی برگرفته شده است. ما در زمان نام‌گذاری این سناریوها بیم آن را داشتیم که خوانندگان به گونه‌ای شبیه‌سازی افراطی میان داستان فیلم و موضوع سناریو برقرار کنند؛ در حالی که در این گزینش نام، تاکید بر داستان و جزئیات آن مد نظر نبوده است؛ بلکه هماهنگی روح کلی سناریو و فیلم مدنظر بوده است. به عنوان مثال در سناریوی «آژانس شیشه‌ای» به وجود یک فضای جنگی در یک موقعیت غیرجنگی اشاره شده است. همانگونه که در فیلم آژانس شیشه‌ای، حاج کاظم به عنوان انسانی پاک و ایثارگر همچنان بر شیوه‌های دوران جنگ در دوران پساجنگ تاکید دارد. انسانی از نظر شخصی وارسته، که می‌تواند شرایط را تغییر دهد و البته در نهایت عباس‌ها را قربانی کند؛ هر چند مشخص نیست بدون حضور حاج کاظم، اساسا عباس شانس زنده ماندن داشته باشد. پس در سناریوی مدنظر ترس از به کارگیری سیاست‌ها و شیوه‌های دوران جنگ در دوران غیر از جنگ است؛ یا آنچه که تعبیر فوکو از هابز است؛ یعنی جنگی در کار نیست، جنازه‌ای در میان نیست، اما نمایش یا تئاتری از تبادل باز نمودهای دوران جنگ وجود دارد؛ که ما در آن اراده خودمان را «به نمایش می‌گذاریم» و قاطعانه نشان می‌دهیم که در صورت لزوم آماده جنگ هستیم. این یک سوی این نمایش است؛ در حالی که در سوی دیگر این نمایش، آن است که مدیریت شرایط جنگی را جایگزین مدیریت شرایط غیرجنگی می‌کنیم. در این شرایط ذاتا غیرجنگی، تصمیم‌گیری‌هایی بر اساس معیارهای وضعیت امنیتی و جنگی انجام می‌شود. به عبارت دیگر فیلم‌ها باز نمود شرایط و حال و هوای آن سناریو است و نه داستان آن سناریو.

امید است این گزارش آغازگر سلسله مطالعات آینده‌پژوهانه، ملی، مستقل، مشارکتی، روش‌مند باشد که توسط اندیشگاه‌های دولتی به اندیشیدن در مورد آینده جمعی تشویق می‌کند.

پیشگفتار آینده بان

گزارش یک تجربه

«آینده پژوهی ایران ۱۳۹۶» برآمده از تجربه سه ساله گزارش های آینده پژوهی سالانه ای است که از سال ۱۳۹۳ تاکنون در نخستین روزهای سال جدید منتشر می شود. این پروژه سالانه در مسیر هدف کلان مجموعه آینده بان است که قصد دارد نگاه خردمندانه به آینده را وارد فضای عمومی کشور کند و در مسیر تحقق شعار «آینده بهتر برای همه» قدم بردارد.

آینده بان، مجموعه ای مبتنی بر فعالیت های پژوهشی تخصصی در حوزه آینده پژوهی است اما رویکرد آینده بان تنها معطوف به پژوهش علمی آینده نیست. ما قصد داریم با ایجاد پیوندی بین پژوهش های علمی از یک سو و سرنوشت امروز و فردای ایران از سوی دیگر، مباحث تخصصی آینده پژوهی را به صورت کاربردی و روش مند در اختیار مخاطبان قرار دهیم.

آنچه در این مجموعه ارائه می شود، یافته های حاصل از یک پژوهش روش مند مبتنی بر روش های علمی آینده پژوهی است اما برای ارائه نتایج از قالبی فراتر از یک گزارش علمی - پژوهشی استفاده و تلاش شده است تا با نزدیک شدن به زبانی ساده و بهره گیری از جداول و عناصر گرافیکی، قالبی برای ارائه محتوا تدارک دیده شود که استفاده از آن برای طیف گسترده ای از مخاطبان امکان پذیر باشد. در نتیجه مخاطبان این گزارش نه تنها پژوهش گران و دانشگاهیان حوزه های مختلف دانشگاهی که همه ایرانیانی هستند که دغدغه آینده این سرزمین را در سر می پروراند. هر چند در این گزارش با فرض وجود آشنایی اولیه مخاطب با برخی مفاهیم آینده پژوهی که در گزارش های سال های گذشته ایجاد شده است، از معرفی و تکرار برخی مفاهیمی اجتناب کرده ایم که پیش از این در قالب مقاله و گزارش با تفصیل بیشتر به شرح آن ها پرداخته ایم. علاقه مندان برای آشنایی بیشتر می توانند به گزارش سه سال گذشته و نیز مجموعه مقالات مستخرج از آن مراجعه کنند که به ویژه حاوی بحث های دقیق تر روش شناختی و تجربی است.

انتشار مداوم سه گزارش سالانه و استقبال مناسب حوزه عمومی، جامعه علمی و بخش‌های دولتی و خصوصی کشور از این پژوهش ملی، «آینده پژوهی ایران» را به مرجع علمی معتبری برای شناخت آینده کوتاه مدت ایران تبدیل کرده است. با انتشار سومین گزارش عمومی و ارائه ده‌ها مقاله علمی از پژوهش در کنفرانس‌های ملی و بین‌المللی و همچنین انتشار دو کتاب از یافته‌های این پژوهش‌ها، جمع‌بندی آینده‌بان این بود که فصل اول فعالیت ما با موفقیت طی شده و «آینده پژوهی ایران» به مرحله بلوغ و درجه‌ای از تکامل رسیده است. به عبارت بهتر، انباشت تجربه‌های روش‌شناسانه، محتوایی و اجرایی در سه سال گذشته، پروژه «آینده پژوهی ایران» را در موقعیتی قرار داده بود که می‌توانست با رویکردی تازه، با ارتقای محتوایی و اجرایی همراه شود و نتایج آن به صورت گسترده‌تری در اختیار مدیران، سیاست‌گذاران و همه شهروندان کشور قرار گیرد. از این‌رو در پروژه «آینده پژوهی ایران ۱۳۹۶» با بهره‌گیری از راهبری مرکز بررسی‌های استراتژیک، در عین حفظ استقلال علمی، امکان استفاده از نتایج این مطالعه در ابعادی وسیع‌تر و به شیوه‌ای اثربخش‌تر فراهم آمد.

از سوی دیگر در تجربه‌ی امسال تعدادی از نهادهای علمی، پژوهشی و مطالعاتی دولتی و غیردولتی کشور نیز همراه پروژه هستند تا با یاری آنها دریافت نظرات شهروندان و خبرگان در سطح وسیع‌تری نسبت به سال‌های گذشته صورت گیرد و همچنین در سطح پس از انتشار عمومی بتوان از کمک آن‌ها در انتشار، تعمیق و بازاندیشی در نتایج بهره گرفت. «آینده پژوهی ایران ۱۳۹۶» توسط گروه تحقیقاتی آینده‌بان در مقام مجری و با نظارت و راهبری مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری انجام شده است. با همکاری مرکز بررسی‌های استراتژیک بود که امکان دسترسی به اتاق‌های فکر استان‌های سراسر کشور فراهم شد تا امسال خبرگان و کارشناسان حوزه‌های مختلف بتوانند به شکل گسترده‌تری در ادوار مختلف گردآوری داده مشارکت کنند. به همین دلیل یافته‌های مربوط به آینده پژوهی امسال با اطمینان بیشتری می‌تواند منعکس‌کننده طیف گسترده‌ای از نظرات خبرگان سراسر کشور باشد و به همین دلیل از اعتبار مناسبی برخوردار است.

در این گزارش در مرحله شناسایی مسائل، «شرکت لایف وب» مجموعه‌ای از یافته‌های حاصل از داده‌کاوی فضای مجازی ایران در سال ۱۳۹۵ را در اختیار ما قرار داد. همچنین امکان‌هایی از طرف «مرکز پایش موسسه دانش و اندیشه راهبردی دایره» به منظور پایش نظام‌مند اخبار برای آینده‌بان فراهم شد. علاوه بر این چند انجمن علمی و پژوهشگر نیز در فراخواندن خبرگان خود برای شرکت در نظرسنجی خبرگان و رتبه‌بندی مسائل همکاری سازنده‌ای داشتند. قدردان همراهی این مجموعه‌ها هستیم. همچنین امید می‌رود پس از انتشار گزارش عمومی آینده پژوهی ایران ۱۳۹۶ نشست‌های در خصوص بررسی مسائل آینده ایران و همچنین هم‌اندیشی‌هایی برای شناسایی راه‌حل‌های مرتبط با مسائل، با همکاری انجمن‌ها و نهادهای علمی و تخصصی برگزار شود.

همکاری با بخش دولتی به عنوان مجری آینده پژوهی ایران ۱۳۹۶، علی رغم نگرانی های اولیه ما تجربه ای موفقیت آمیز بود. از سویی بر اساس تجربه های پیشینی همکاری با بخش های مختلف دولتی در ایران، بیم آن می رفت که این همکاری متقابل استقلال علمی آینده بان به عنوان صدای حوزه عمومی و بخش مدنی را تحت تأثیر قرار دهد. از سوی دیگر می دانستیم که نتایج چنین پژوهش هایی اگر با همکاری و نظارت یک مرکز دولتی معتبر در زمینه راهبردپردازی و سیاست گذاری صورت نگیرد، نمی تواند به مرحله کاربردی شدن برسد، منشا تصمیم گیری های کلان قرار گیرد و اعتماد تصمیم گیران و سیاست گذاران را جلب کند.

آنچه باعث شد بر این تردیدها غلبه کنیم و «آینده پژوهی ایران ۱۳۹۶» را به عنوان پروژه ای مشترک با مرکز بررسی های استراتژیک ریاست جمهوری دنبال کنیم، حسن نیت و اعتماد متقابل به مدیران علمی مرکز بود. بر همین اساس است که ضروری می دانیم از مدیران مرکز کمال تشکر و سپاس گزاری را داشته باشیم. این عزیزان بیشتر از ما مراقب بودند که در طول کار از بنیادها، اصول و روش های مستدل علمی با دقت بالایی پیروی شود و سوگیری های احتمالی خللی در اعتبار این پژوهش ایجاد نکند.

هر فعالیت آینده پژوهانه جامع همزمان دارای وجوه اکتشافی و هنجاری است. به عبارت بهتر هم در وجه اکتشافی شناختی از مسیرها و آینده های پیش رو ارائه می کند و هم در وجه هنجاری، راه هایی برای تحقق آینده مطلوب تجویز می کند. علی رغم این موضوع و با علم به این نکته که میان وجه هنجاری و اکتشافی آینده پژوهی آمیختگی وجود دارد، آینده بان از ابتدا تاکنون پروژه «آینده پژوهی ایران» را تنها در وجه اکتشافی تعریف کرده است. این محدودسازیِ تعمّدی دو دلیل عمده دارد.

نخست آنکه محدوده مورد مطالعه در سطح ملی تعریف شده و شناختی از وضعیت کشور در سال پیش رو ارائه می کند. بر اساس یافته های اکتشافی «آینده پژوهی ایران»، در سطح فروملی، هر سازمان، نهاد، شرکت و واحد دیگر می تواند در مقام هنجاری سیاست ها و اقدامات خود را ترسیم و تنظیم کند و در این سطح ملی در عمل امکان تجویزهای فراگیر وجود ندارد. علاوه بر این، تصمیم گیری و سیاست گذاری بر اساس بعد هنجاری آینده پژوهی در سطح ملی مستلزم ترسیم چشم اندازی چندین ساله است که نمود آن را برای مثال، می توان در برنامه های پنج ساله توسعه کشور و دیگر اسناد بالادستی مشاهده کرد.

دلیل دوم ما برای وارد نشدن به مرحله هنجاری در سطح ملی، آمیخته بودن این سطح با هنجارها و ارزش‌های جریان‌های مختلف سیاسی و فکری است. ما تمام تلاش خود را معطوف به این کرده‌ایم که با به‌کارگیری انواع روش‌ها و تدابیر علمی، یافته‌هایی با کم‌ترین سوگیری‌های ناشی از تکرار نتایج منطقی گفتمان‌های مختلف سیاسی، اقتصادی و فرهنگی فراهم آوریم. از این‌روست که تلاش می‌کنیم مسائل پیش روی کشور را با مشارکت همه ذی‌نفعان علی‌رغم همه تفاوت‌های‌شان شناسایی کنیم. ارائه مفصل توضیحات روش‌شناسی در ابتدای گزارش‌های سالانه، علاوه بر وجه ترویجی و آموزشی، دارای کارکرد روشنگری در خصوص مسیر شناسایی مسائل است. حرکت در این مسیر تاحدودی می‌تواند ما را از درغلتیدن به تکرار صدای برخی از جریان‌های سیاسی و فکری حفظ کند و نتایج تا آنجا که ممکن است، بازگوکننده اجماع میان کارشناسان و خبرگان کشور با ارزش‌ها و هنجارهای متفاوت‌شان باشد.

ما تلاش می‌کنیم، آنچه باعنوان مسائل سال آینده کشور ارائه می‌شود، دربردارنده نظرات همه ذی‌نفعان باشد. طبیعی است که هر شخص در مقام پاسخگو نگاه متفاوتی به مسیر پیش روی کشور داشته و مسائلی با رتبه‌بندی‌های متفاوتی ارائه کند. پس اگر رتبه‌بندی ارائه شده در این گزارش با آنچه در ذهن دارید، متفاوت است، علاوه بر شیوه ساده‌ای که به طور طبیعی ناشی از ادراک پیشینی ما در مواجهه با موضوعات عالم واقع است و آن زیر سوال بردن نتایج این گزارش است، شیوه برخورد دیگری را نیز در پیش بگیرید و آن اندیشدن به تفاوت‌ها و تکثرهای پرشماری است که بر روی هم به جامعه ایرانی امروز شکل می‌دهند. نظر به اهمیت و حساسیت این بحث، علاوه بر بخش روش‌شناسی در بخش دوم گزارش امسال، ضمن ارائه نتایج رتبه‌بندی مسائل، توضیحاتی به این موضوع اختصاص داده شده است.

در نهایت این که هدف ما ایجاد اجماعی بر سر شناخت مسائل پیش روی جامعه ایران است که با مشارکت حداکثری و مؤثر همه ذی‌نفعان و آینده‌سازان کشور حاصل شده باشد. تنها پس از اجماع بر سر شناخت مسائل است که می‌توان به سراغ راه‌حل‌ها و تجویزها رفت. نقطه شروع اختلاف نظرها را باید پس از مرحله اکتشاف و شناخت تعریف کرد. به عبارت بهتر، پس از شناخت مسائل است که باید از جریان‌های فکری و اجتماعی، جامعه علمی و دانشگاهی، اصحاب رسانه، احزاب و گروه‌های سیاسی، متقاضیان تصدی مقام‌های اجرایی، نظارتی و قانون‌گذاری و هر شخص یا نهاد دیگر بنا بر محدوده مسئولیتش پاسخ‌ها و راه‌حل‌ها را طلب کرد. طبیعی است که در این مرحله پسینی است که تجویزها بر اساس هنجارها و ارزش‌های مختلف، متفاوت خواهد بود و در رقابت با هم برای حل مسائل کشور قرار می‌گیرند.

ما به عنوان گروهی که همگی سابقه سال‌ها زندگی در فضای دانشگاهی و پژوهشی کشور را در کارنامه خود داریم، بیش از هر زمان دیگری بریده شدن رابطه آکادمی در معنای وسیع خود با جامعه و دستگاه سیاست‌گذاری ایران را حس می‌کنیم. یکی از نتایج این رویداد که خود علل عدیده دیگری دارد، کاربردی نبودن پژوهش‌ها و مهم‌تر از آن بی‌اعتمادی به پژوهش‌های علمی است. برای مثال، بسیاری از پژوهش‌هایی که از طریق ژورنال‌ها و دیگر انتشارات علمی و پژوهشی فارسی و بین‌المللی در اختیار قرار می‌گیرند، در واقع نتایج حاصل از تحقیق‌هایی است که در مقاطع مختلف تحصیلات تکمیلی بیش از هر چیز با هدف آموزش دانشجویان صورت می‌گیرند. بدیهی است که در فضای آموزشی بیش از آن که دغدغه اعتبار، ضرورت، اهمیت و پاسخ به مسائل و مشکلات کشور تعیین‌کننده موضوع و کیفیت پژوهش باشد، علاقه دانشجو و انتقال دانش و یادگیری ملاک خواهد بود. به این موضوع بیفزایید «فساد و تقلب علمی» را که از نگاه خبرگان کشور یکی از ۱۰۰ مسئله ایران در سال ۱۳۹۶ خواهد بود.

یکی از پیامدهای این فضای مه‌آلود علمی دشواری جلب اعتماد خبرگان برای مشارکت در پژوهش‌هایی است که خارج از فضای پایان‌نامه‌نویسی و سفارش‌های فرمالیته دستگاه‌های اجرایی به اجرا در می‌آیند. به موضوع بی‌حس‌شدگی اجتماعی خبرگان حوزه‌های مختلف بیفزایید دشواری جلب مشارکت عموم مردم در پرداختن به آینده که بی‌ارتباط با دو مسئله دیگر کشور در سال ۱۳۹۶ یعنی «ناامیدی درباره آینده» و «بی‌تفاوتی اجتماعی» نیست. اگر به این دو، مسئله جلب اعتماد و علاقه مدیران کشور به پذیرش و استفاده از نتایج پژوهش‌هایی را نیز بیفزاییم که با سازوکاری همچون آینده‌پژوهی ایران ۱۳۹۶ اجرا شده یا خواهند شد، دشواری مسیر پیش روی ما بیشتر آشکار می‌شود. اعتقاد داریم غلبه بر این دشواری تنها از مسیر هم‌افزایی توان‌های محدود و همکاری متقابل میان کسانی محقق خواهد شد که در فضای علمی کشور هنوز دچار آفت روزمرگی و «کاسب‌کاری‌های آکادمیک» نشده‌اند. آینده‌بان بستری هتروتوپایی برای تحقق چنین ایده‌ای است.

آینده‌پژوهی به‌عنوان یک فرارشته و به‌تعبیری پسارشته، همزمان علم و هنر است. علم است زیرا برخوردار از معرفت‌شناسی‌ها، روش‌شناسی‌ها و روش‌های مختلف گردآوری، تحلیل و ارائه یافته‌های پژوهشی است. در این پژوهش ما بیش از همه از روش‌شناسی‌های ترکیبی استفاده کردیم و از رئالیسم انتقادی در معنای موسع خود در سطح معرفت‌شناختی پیروی کرده‌ایم. به همین دلیل ترکیبی از روش‌های کیفی و کمی در مرحله طراحی و اجرای پژوهش استفاده شده است. از این رو راهبردهای مختلف ما در گام‌های روشی مختلف طیفی از روش‌های کدگذاری رایج در تحلیل محتوای کیفی داده‌های متنی تا ارائه آمار و ارقام کمی را شامل می‌شود.

علاوه بر این، هدف نهایی از این پژوهش ارائه سناریوهای آینده پیش روی ایران در افق یکساله است. سناریوپردازی اگرچه روش‌ها و ادبیات نظری و تجربی مخصوص به خود را دارد اما به ویژه در مرحله ترسیم و توصیف سناریوها، تا حد زیادی وابسته به شهود، ابتکار، گستردگی دانش پیشینی و نوآوری در ارتباط برقرار کردن میان آن چیزهایی است که در نگاه نخست بی ارتباط با یکدیگر به نظر می‌رسند. به همین دلیل است که در این مرحله از گزارش که در بخش‌های پایانی خواهید خواند، آینده پژوهی ایران ۱۳۹۶ به هنر نزدیکی بیشتری دارد تا علم. هر چند کاربرد وجوه خلاقانه و هنری در آینده پژوهی به خصوص پژوهش‌های با افق زمانی بلندمدت در دنیا مرسوم است اما خروج از مرز علم و ورود به حیطه هنر در این آینده پژوهی با احتیاط بسیار و در سطح اندکی انجام شده است تا ماهیت علمی کار تحت تاثیر قرار نگیرد.

در چهارمین تجربه آینده پژوهی ایران، وبسایت اختصاصی پروژه ۱۳۹۶ به عنوان مکملی برای گزارش قابل چاپ تهیه و ارائه شده است. این وبسایت در نشانی www.ifs1396.ir در دسترس قرار دارد و امکان‌های تعاملی و مشارکتی بیشتری نسبت به نسخه قابل چاپ ایجاد می‌کند. به باور ما آینده پژوهی ایران با انتشار گزارش ابتدای سال به پایان نمی‌رسد و لازم است با مشارکت شهروندان و خبرگان در طول سال نیز این پروژه علمی تداوم داشته باشد. امید داریم پروژه آینده پژوهی ایران با همراهی شما مسیر رو به پیشرفت خود را تداوم بخشد و مهم‌ترین نتایج چنین پژوهش‌های علمی در تصمیم‌گیری‌های کلان لحاظ شده و در نهایت آینده‌ای بهتر برای ایران‌مان رقم بخورد.

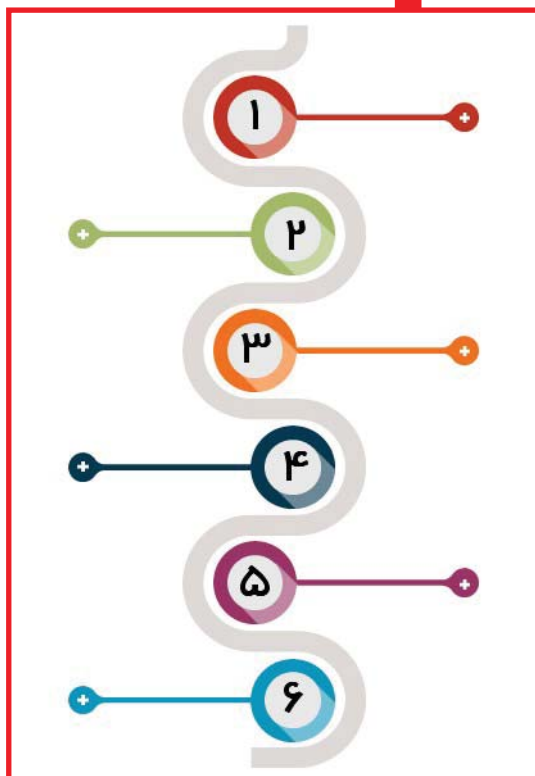
گروه تحقیقاتی آینده‌بان

www.ayandeban.ir

- Email: info@ayandeban.ir
- Facebook: <http://facebook.com/ayandeban>
- Twitter: <http://twitter.com/ayandeban>
- Google Plus: <https://google.com/+ayandebanir>
- Instagram: <https://instagram.com/ayandeban>
- Telegram: <https://telegram.me/ayandeban>

بخش اول

روش‌شناسی

آینده پژوهی حوزه‌ای فرارشته‌ای است که تکیه بر روش‌شناسی دارد. در پروژه «آینده پژوهی ایران» از سال ۱۳۹۲ تاکنون تلاش شده تا متناسب با ظرفیت‌های موجود، از مجموعه‌ای از تکنیک‌ها و روش‌های علمی آینده پژوهی بهره گرفته شود. «آینده پژوهی ایران» پروژه علمی رو به پیشرفتی است که هر سال بهره‌گیری عملیاتی از روش‌های آینده پژوهانه جدیدی را تجربه کرده است.

روش‌شناسی «آینده پژوهی ایران ۱۳۹۶» در شش مرحله طراحی شده و در هر مقطع از مجموعه‌ای از روش‌ها بهره گرفته شده است. شش مرحله اصلی عبارتند از: شناسایی مسائل، نظم‌دهی مسائل، گزینش ۱۰۰ مسئله، رتبه‌بندی مسائل، تعیین عدم قطعیت‌های کلیدی و سناریوپردازی.

شناسایی مسائل

۱

قدم اول در آینده پژوهی ایران ۱۳۹۶ شناسایی مسائل سال آینده بود که از هفت مسیر مختلف انجام شده است:

۱. دریافت نظرات خبرگان و متخصصان

۲. اتاق‌های فکر استانی

۳. نظرسنجی شهروندی

۴. پایش اخبار رسانه‌های آنلاین

۵. داده کاوی

۶. پویش گزارش‌های علمی ایران

۷. پویش گزارش‌های بین‌المللی

استفاده از داده کاوی، بهره‌مندی از ظرفیت اتاق‌های فکر استانی و همچنین پایش اخبار رسانه‌های آنلاین با بهره‌گیری از یک سامانه مستقل، نخستین بار است که در آینده پژوهی ایران ۱۳۹۶ استفاده شد.

نظرسنجی شهروندی و پویش گزارش‌های علمی و راهبردی ایرانی و بین‌المللی نیز در سطح وسیع‌تری نسبت به آینده پژوهی سال‌های گذشته مورد بهره‌برداری قرار گرفته است.

بر اساس الگوی دسته‌بندی موضوعی آینده پژوهی ایران ۱۳۹۶ برای پویش محیط، مسائل ایران در هفت گروه اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، اجتماعی، علم و فناوری، محیط زیست و سلامت گنجانده شده است. تفاوت آینده پژوهی ایران ۱۳۹۶ با سال‌های گذشته، در نگاه اول کاهش ابعاد الگوی پویش محیط از ۱۰ به ۷ بود.

علاوه بر این مسائل در سه سطح استانی، ملی و بین‌المللی شناسایی شدند که الگوی پویش محیط را به ماتریسی ۷*۳ بدل کرد که دارای ۲۱ خانه بود. بر این اساس برخلاف سال‌های گذشته که مسائل سیاسی بین‌المللی مستقل از سیاست یک دسته موضوعی مستقل در نظر گرفته می‌شد، در آینده پژوهی ایران ۱۳۹۶ هر دو در دل موضوع سیاست و در دو لایه متفاوت دسته‌بندی شدند. به همین ترتیب ۶ حوزه موضوعی دیگر نیز هر کدام در ۳ سطح مورد توجه قرار گرفتند.

بین‌المللی	ملی	استانی	ایران ۱۳۹۶
مهم‌ترین مسائل بین‌المللی که بر ایران تاثیر گذارند کدامند؟	مهم‌ترین مسائل ایران کدامند؟	مهم‌ترین مسائل استان کدامند؟	
			اقتصادی
			سیاسی
			فرهنگی
			اجتماعی
			علم و فناوری
			محیط زیست
			سلامت

دریافت نظرات خبرگان و متخصصان

با توجه به اینکه دسترسی به خبرگان استان‌ها از طریق اتاق فکر میسر شده بود، هدف نظرسنجی تخصصی دسترسی به نظرات خبرگان علمی تعدادی از دانشگاه‌ها و پژوهشگاه‌های تهران بود.

همچنین اعضای کارگروه‌های تخصصی آینده‌بان نیز بخش دیگری از متخصصان مشارکت‌کننده در پژوهش هستند که علاوه بر شناسایی مسائل، در مرحله سوم یعنی گزینش ۱۰۰ مسئله نیز ایفای نقش کرده‌اند. در نهایت نظرات تعدادی از مجموع این خبرگان نیز مبنای رتبه‌بندی ۱۰۰ مسئله قرار گرفته است.

کارگروه‌های تخصصی آینده‌بان:

۱. کارگروه اقتصاد
۲. کارگروه سیاست
۳. کارگروه فرهنگ
۴. کارگروه اجتماعی
۵. کارگروه علم و فناوری
۶. کارگروه محیط‌زیست
۷. کارگروه سلامت

در آینده‌پژوهی ایران ۱۳۹۶، نظرات خبرگان و متخصصان از چهار مسیر در مرحله شناسایی مسائل آینده در پژوهش وارد شده است.

نخستین منبع بهره‌گیری از نتایج پنل‌های خبرگانی بود که در ۱۱ موضوع مختلف برای شناسایی مسائل و چالش‌های سیاستگذاری ایران برگزار شدند.

استفاده از ظرفیت علمی اتاق‌های فکر استانی منبع دوم دسترسی به نظرات خبرگان و متخصصان بود که به‌عنوان یک منبع مستقل درباره آن توضیح داده خواهد شد.

همچنین نظرسنجی آنلاین تخصصی در هفت موضوع مدل پویش از خبرگان دانشگاهی انجام شده است. این نظرسنجی برای شناسایی مسائل ملی و بین‌المللی در هفت موضوع اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، اجتماعی، علم و فناوری، محیط‌زیست و سلامت از طریق پرسشنامه‌های آنلاین انجام شده است.

در آینده‌پژوهی، پژوهش درباره زمان «آینده» صورت می‌گیرد که هنوز اتفاق نیفتاده است. از این رو شواهدی درباره زمان مورد نظر یعنی آینده وجود ندارد که مبنای دقیق و قطعی پژوهش باشد. یکی از مسیرهای آینده‌پژوهی، پژوهش با استفاده از داده‌ها و شواهد گذشته و حال، و مسیر دیگر اتکا به نظرات خبرگان و متخصصان است.

فرض بر این است که خبرگان و متخصصان حوزه‌های مختلف با توجه به دانش و تجربه پیشین، شناخت مناسبی از زمان حال دارند و می‌توانند گمانه‌های تاحدی درست درباره آینده داشته باشند.

بهره‌گیری از نظرات خبرگان و متخصصان در حوزه‌های مختلف از سال ۱۳۹۲ و ابتدای پروژه «آینده‌پژوهی ایران» منبع اصلی مورد توجه آینده‌بان بوده است و هر سال با گسترده‌تر شدن ابعاد کار، طیف وسیع‌تری از خبرگان و متخصصان در آینده‌پژوهی ایران مشارکت کرده‌اند.

اتاق‌های فکر استانی

اتاق‌های فکر استانی در پی نهادینه‌سازی مشارکت و هم‌فکری کلیه فرهیختگان جامعه ایرانی و ورود اندیشه‌ها و خواست‌های آنان به چرخه سیاست‌گذاری عمومی است. فعالیت‌های اتاق فکر استانی مبتنی بر جمع‌بندی نظرات کارشناسی خبرگان استانی و تمرکز بر مدیریت دانش خبرگی است.

اتاق فکر استانی به جای جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات، با توجه به مدل هرم مدیریت دانش، صرفاً به جمع‌بندی نظرات تحلیلی نهایی و کاربردی تمرکز خواهد کرد. مدل اجرایی انجام این وظیفه سه‌جانبه‌گرا است؛ بدین مفهوم که در جلسات اتاق فکر از خبرگان دولتی، کارشناسان دانشگاهی و ذی‌نفعان (نخبگان ملی و محلی) دعوت به عمل می‌آید. ذی‌نفعان گروه‌هایی نظیر کارآفرینان، تولیدکنندگان، انجمن‌های صنفی، سازمان‌های داوطلبانه، افراد ذی‌نفع اجتماعی و فرهنگی و سایر نخبگان را شامل می‌شود. سامان اتاق‌های فکر استانی از طریق همکاری و اراده مشترک مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست‌جمهوری و وزارت علوم، تحقیقات و فناوری شکل گرفته است.

امکان بهره‌گیری از ظرفیت «اتاق‌های فکر استانی» از طریق همراهی مرکز بررسی‌های استراتژیک با «آینده‌پژوهی ایران ۱۳۹۶» فراهم شد. از مجموع ۳۲ استان، اتاق‌های فکر استانی ۲۷ استان در پروژه مشارکت کردند. استان‌هایی که در پژوهش مشارکت نکردند:

۱. گلستان

۲. قم

۳. سمنان

۴. زنجان

۵. کهگیلویه و بویراحمد

نظر سنجی شهروندی

هر چند که در آینده پژوهی ایران سال ۱۳۹۶ نسبت به سالهای گذشته مسیرهای بیشتری برای دریافت نظرات شهروندان به کار گرفته شد، اما تمامی این راهها به فضای مجازی ختم می شد. بخش قابل توجهی از شهروندان ایرانی به فضای مجازی دسترسی ندارند و یا دسترسی بسیار محدودی دارند. از این رو تلاش ما برای سال آینده استفاده از ظرفیت های فراتر از فضای مجازی برای دریافت نظرات شهروندان است.

امکان دریافت نظرات از طریق رسانه های اجتماعی نیز وجود داشت. به همین منظور روبات نظر سنجی در تلگرام طراحی شد که نسخه کوتاه تری از پرسشنامه آنلاین را در اختیار قرار می داد. پر کردن این پرسشنامه که از طریق افزودن روبات @ayandebanbot به تلگرام ممکن بود، حدود ۵ دقیقه وقت می برد.

همچنین علاقه مندان می توانستند برای ارسال نظرات شان درباره سال آینده ایران به صفحات آینده بان در رسانه های اجتماعی شامل فیس بوک، توئیتر، گوگل پلاس و اینستاگرام مراجعه کنند. نظراتی که به عنوان «کامنت» یا پیام مستقیم و یا سایر مسیرها به صفحات آینده بان ارسال شد گردآوری و در پژوهش لحاظ شده است.

در نهایت کسانی که کار کردن با پرسشنامه های آنلاین و رسانه های اجتماعی برای شان ممکن نبود و یا دشوار بود، می توانستند نظرات شان درباره مهم ترین چالش ها و مسائل ایران را در سال آینده به این ایمیل ارسال کنند:

ayandeban1396@gmail.com

همچون سال های گذشته در پروژه آینده پژوهی ایران یکی از مسیرهای اصلی شناسایی مسائل شهروندان هستند. هر چند که رویکرد مراجعه به نظرات شهروندان در میان «نخبه گرایان افراطی» مخالفان سرسختی دارد، اما به باور ما در آینده بان، آینده پژوهی عملیاتی صرفا علمی نیست که پشت درهای بسته و توسط نخبگان انجام شود. به باور ما هر نوع شناخت و شکل دهی به آینده بهتر برای همه، باید با مشارکت حداکثری همه ذی نفعان صورت پذیرد و در سطح ملی یکی از ارکان اصلی مشارکت عموم شهروندان هستند.

در آینده پژوهی ایران سال ۱۳۹۶، برای دریافت نظرات عمومی مسیرهای متفاوتی در نظر گرفته شد. همچون سال های گذشته اولین راه مراجعه به پرسشنامه آنلاین و ارسال نظرات از آن طریق بود. دسترسی به این پرسشنامه که پر کردن آن حدود ۲۰ دقیقه زمان می گرفت از طریق وبسایت آینده بان ممکن بود و لینک آن از طریق وبسایت ها و رسانه های اجتماعی مختلف تا حد ممکن بین کاربران اینترنتی هم رسانی شده بود.

پایش اخبار رسانه‌های آنلاین

هرچند مرور عناوین و مطالب رسانه‌ها درباره سال آینده، یکی از منابع «آینده‌پژوهی ایران ۱۳۹۵» بود اما بهره‌گیری از سامانه پایش نظام‌مند محتوای رسانه‌ها برای نخستین بار در «آینده‌پژوهی ایران ۱۳۹۶» استفاده شده‌است. در این سامانه که به اختصار «پارا» نامیده می‌شود، تلفیقی از روش‌های ماشینی و انسانی به کار گرفته شد.

پایش از طریق ترکیب عملیات ماشینی (نرم‌افزار اتوماتیک خبرخوان) و انسانی (پایشگران) صورت می‌گیرد. ابتدا اخبار از سایر رسانه‌ها توسط نرم‌افزار خبرخوان گزینده و یک‌ساز می‌شود. برچسب‌ها در گروه‌های دسته‌بندی برای شناسایی بزرگ بودن هر برچسب نشان‌دهنده متصل بودن آن به تعداد بیشتر می‌رساند است. برای دسترسی به مجموعه اخبار متصل شده به هر

برچسب‌های گروه	ارزش‌مندی مطالب گروه: اب
آب مجاری	تکمیل زنجیره آسانی برای تجدید حیات تالاب بین‌المللی گاوچویی
آبخوانداری و آبیاری	تهدید حیات در جنوب شرق کشور با انتقال آب
آبیاری با فاضلاب	جاری کردن مقدار ناچیز آب در هامون برای روجه دادن به مردم/ تالاب حداقل به ۳ میلیارد مترمکعب آب
آلودگی آب	بندسار، فن‌آوری بومی کنترل سیلاب
احیای دریاچه ارومیه	انتقال آزمایشی آب رودخانه کرخ به تهران با اجازه البرزی ها
امنیت آب	تالاب‌های ایران، گذشته حسرت بار و آینده نامعلوم
انتقال آب	اعتبار ۲۰۰ میلیارد ریالی برای مرمت فلات‌های جهانی ایران
استعداد باجه‌های غیرمجاز	هورالظیم دیگر کانون گرد و غبار نیست/ آخرین وضعیت تالاب شادگان
بارش‌های آبرها	تالاب‌های خشک منشأ زیگردها/تکرید مساحت تالاب‌ها از بین رفته است
بارز آب	تدبیر دولت در بحران آب منجر به رشد بخش کشاورزی شد
بارش‌های آبی و تصفیه فاضلاب	احیای کودهای طبیعی تالاب هامون و بررسی مکانیزم وقوع گرد و غبار
بحران آب در تهران	بحران آب مناطق بیشتر از ایران را غیرقابل سکونت می‌کند
بحران آب در کشاورزی	انتقال دولت باردهم موضوعات معقول مانده دولت‌های پیشین را در دستور کار قرار داد
بحران باطن آب آلودگی روستاها	امکان وقوع جنگ آبی در منطقه وجود دارد
بحران منابع آب زیرزمینی	تأمین حتی آب نالایها مطالبات مردم را تأمین می‌کند
بوده آب	سال‌ها از محیط زیست و تالاب‌های کشور غفلت کردیم
تالاب	تالاب میقان، مظلوم تر از همیشه

برچسب‌ها در گروه‌های هفت‌گانه برای شناسایی بازتاب‌های رسانه‌ای مسائل در منابع موجود استفاده شده‌اند. از کنار هم قرار گرفتن برچسب‌های هر حوزه، «ابر مسائل» شکل می‌گیرد که بزرگ بودن هر برچسب نشان‌دهنده متصل بودن آن به تعداد بیشتر متن رسانه‌ای است. یافته‌ها به صورت کیفی نتیجه‌گیری و در مراحل بعدی استفاده شده‌اند.

داده کاوی

داده کاوی (Data Mining) به مفهوم استخراج اطلاعات نهان و یا الگوها و روابط مشخص در حجم زیادی از داده‌ها در یک یا چند بانک اطلاعاتی بزرگ است. استفاده از داده کاوی نمونه‌ای از به کارگیری شواهد مربوط به گذشته و حال برای تخمین آینده است. هرچند که در متون علمی آینده پژوهی از متن کاوی و داده کاوی به عنوان تکنیک‌های مورد استفاده در مطالعات آینده‌ها نام برده شده، اما محدودیت‌های فنی به کارگیری چنین روش‌هایی باعث شده استفاده از آنها چندان مرسوم نباشد. خوشبختانه ایده استفاده از داده کاوی در گزارش‌های آینده پژوهی ایران برای گزارش سال ۱۳۹۶ محقق شد، هرچند هنوز در گام‌های اولیه قرار دارد و تا رسیدن به نقطه مطلوب ما فاصله زیادی است.

داده کاوی در این پژوهش با هدف شناخت روندها و نقاط تمرکز فعالیت کاربران ایرانی در فضای مجازی صورت گرفته است. به همین منظور ۵۰۰ ترند اصلی فعالیت کاربران ایرانی در سه رسانه اجتماعی مورد توجه ایرانیان (تلگرام، اینستاگرام و توییتر) و همچنین نتایج جست‌وجوهای برتر ایرانیان و جست‌وجوهای فزاینده ایرانیان در موتور جست‌وجوی گوگل مبنای تحلیل قرار گرفت.

Google Trends

۵۰۰ ترند اصلی توییتر

۵۰۰ ترند اصلی تلگرام

۵۰۰ ترند اصلی اینستاگرام

(اول فروردین ۱۳۹۵ تا ۱۵ دی ماه ۱۳۹۵)

جست‌وجوهای برتر ایرانیان

جست‌وجوهای فزاینده ایرانیان

(اول اسفند ۱۳۹۴ تا اول اسفند ۱۳۹۵)

تحلیل گران کیفی آینده‌بان

الگوی دسته‌بندی موضوعی

آینده پژوهی ایران ۱۳۹۶

پوشش گزارش‌های علمی ایران

مطالعه گزارش‌های راهبردی و علمی ایران یکی دیگر از مسیرهای شناسایی مسائل است. در ایران انتشار گزارش‌های عمومی دوره‌ای به جزء در حوزه اقتصاد در سایر مباحث جایگاهی ندارد. همچنین متأسفانه انتشار عمومی گزارش‌ها نیز چندان مرسوم نیست. گروه تحقیقاتی آینده‌بان به عنوان یک مجموعه غیردولتی نیز عمدتاً به گزارش‌های عمومی که در اینترنت به صورت آزاد منتشر می‌شوند دسترسی داشته و از آن برای آینده‌پژوهی ایران ۱۳۹۶ بهره گرفته شده است. تعدادی از این گزارش‌ها در مرحله اولیه شناسایی مسائل و تعدادی از آنها در مراحل بعدی برای کامل کردن منظومه مسائل استفاده شده‌اند.

	عنوان گزارش	ناشر	حوزه موضوعی						
			اقتصاد	سیاست	فرهنگ	جامعه	محیط زیست	علم و فناوری	سلامت
۱	عمده‌ترین مسائل کشور؛ «اولویت‌ها و راهبردهای مجلس شورای اسلامی در دوره دهم»	مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی	●	●	●	●	●	●	●
۲	شاخص‌های بهره‌وری از سال ۱۳۵۲ تا سال ۱۳۹۳ بر پایه سال ۱۳۸۳	سازمان ملی بهره‌وری ایران	●						
۳	وضعیت سرمایه‌گذاری خارجی در ایران	معاونت طرح و برنامه وزارت صنعت، معدن و تجارت	●						
۴	نظارت بر صندوق‌های بازنشستگی	معاونت اقتصادی، وزارت امور اقتصادی و دارایی	●						
۵	تحلیل عملکرد اوراق مشارکت	معاونت اقتصادی، وزارت امور اقتصادی و دارایی	●						
۶	نقش بانک مرکزی در نظارت بر بازارهای مالی	معاونت اقتصادی، وزارت امور اقتصادی و دارایی	●						
۷	گزارش شاخص قیمت کالاها و خدمات مصرفی خانوارهای شهری کشور در اسفند ماه سال ۱۳۹۵	مرکز آمار ایران	●						
۸	گزیده نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۵	مرکز آمار ایران	●			●			
۹	گزارش دیده‌بانی موسسه ملی تحقیقات سلامت جمهوری اسلامی ایران	موسسه ملی تحقیقات سلامت جمهوری اسلامی ایران							●
۱۰	شاخص تولید کارگاه‌های بزرگ صنعتی کشور (مقدماتی) نه ماهه اول سال ۱۳۹۵	بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران	●						
۱۱	گزارش وضعیت محیط زیست ایران	سازمان حفاظت محیط زیست						●	
۱۲	طرح ملی سنجش سرمایه اجتماعی کشور	پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات			●				

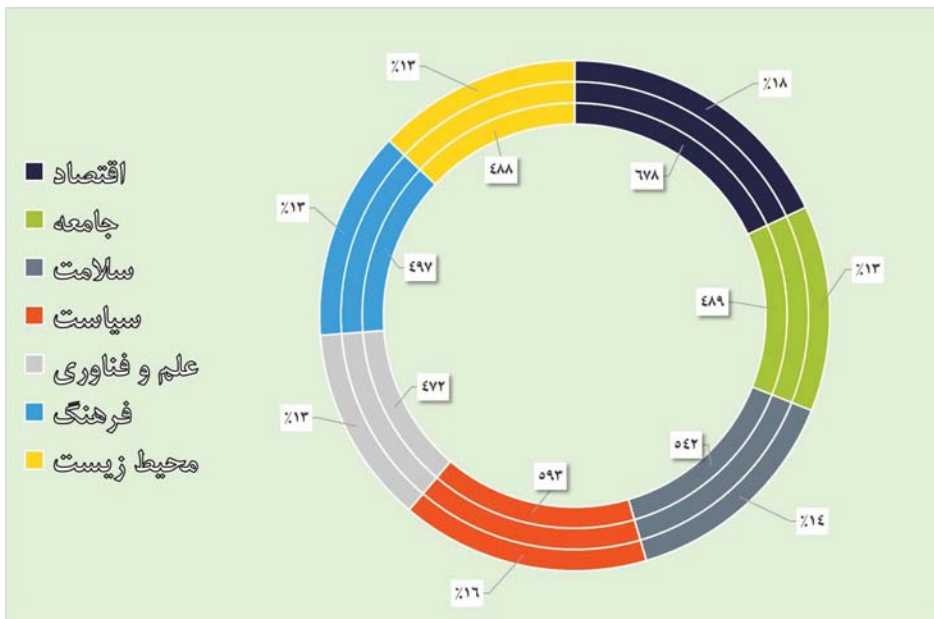
پوشش گزارش‌های علمی ایران

حوزه موضوعی							ناشر	عنوان گزارش	
سلامت	علم و فناوری	محیط زیست	جامعه	فرهنگ	سیاست	اقتصاد			
						●	معاونت پژوهش‌های اقتصادی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی	سلسله گزارش‌های آسیب‌شناسی نظام بانکی (۱ تا ۱۸)	۱۳
						●	معاونت پژوهش‌های اقتصادی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی	پایش محیط کسب و کار ایران در تابستان ۱۳۹۵ (ارزیابی ۲۶۱ تشکل اقتصادی سراسر کشور از مؤلفه های ملی محیط کسب و کار در ایران)	۱۴
						●	معاونت پژوهش‌های اقتصادی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی	وضعیت ایران در آخرین گزارش رقابت پذیری جهانی (۲۰۱۶-۲۰۱۷)	۱۵
						●	معاونت پژوهش‌های اقتصادی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی	موانع محیطی تأسیس و رشد کسب و کارهای خرد در تهران	۱۶
	●						معاونت پژوهش‌های زیربنایی و امور تولیدی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی	مروری بر وضعیت قانون حمایت از شرکت‌ها و مؤسسات دانش بنیان و تجاری سازی نوآوری‌ها و اختراعات (با تمرکز بر عملکرد صندوق نوآوری و شکوفایی)	۱۷
	●						معاونت پژوهش‌های زیربنایی و امور تولیدی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی	بررسی وضعیت پارک‌های علم و فناوری کشور	۱۸
		●					معاونت پژوهش‌های اقتصادی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی	سنجش مصرف انرژی و انتشار آلاینده‌گی CO ₂ در بخش‌های اقتصادی	۱۹
						●	معاونت پژوهش‌های اقتصادی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی	تحلیل بخش حقیقی اقتصاد ایران ۰۶ عملکرد نه ماهه و برآورد رشد اقتصادی سال ۱۳۹۵	۲۰
	●						معاونت پژوهش‌های اقتصادی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی	گونه‌شناسی مدارس در نظام آموزش و پرورش ایران (با تأکید بر تحلیل اجتماعی پیامدهای آن)	۲۱
						●	معاونت پژوهش‌های زیربنایی و امور تولیدی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی	ارزیابی علل ناکامی‌های مربوط به تدوین سیاست‌های جامع انرژی در کشور	۲۲
						●	معاونت پژوهش‌های زیربنایی و امور تولیدی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی	تولید و تجارت محصولات اساسی بخش کشاورزی در بازه زمانی سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۹۵	۲۳
						●	معاونت پژوهش‌های زیربنایی و امور تولیدی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی	چشم‌انداز درآمدهای حاصل از صادرات نفت و گاز ایران	۲۴
			●				معاونت پژوهش‌های اجتماعی فرهنگی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی	نگاهی به بایسته‌های آماری در سیاست‌گذاری در حوزه ازدواج	۲۵
				●			معاونت پژوهش‌های اجتماعی فرهنگی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی	بررسی وضعیت ۹ دوره قانون‌گذاری مجلس شورای اسلامی در حوزه فرهنگ	۲۶

سامان‌دهی مسائل

۲

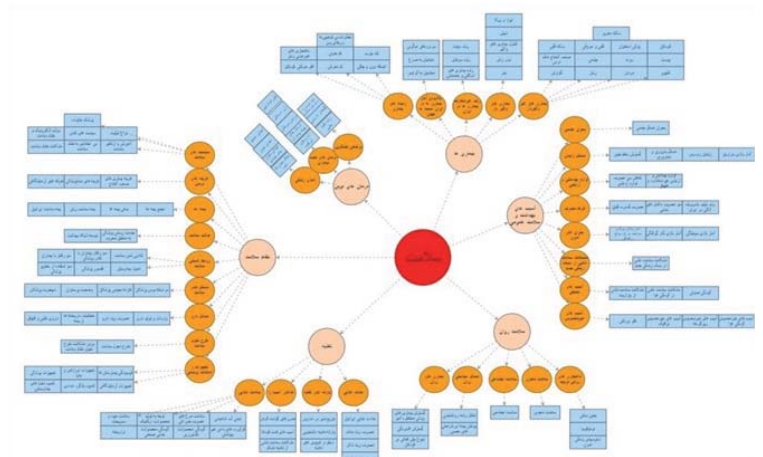

حجم قابل توجه مسائل شناسایی شده که بالغ بر چند هزار مورد بود، مستلزم نظم‌دهی برای امکان جمع‌بندی آنها بود. در این مرحله سه فعالیت عمده انجام شد:

۱. تجمیع یافته‌ها و جمع‌بندی آماری
۲. دسته‌بندی کیفی مسائل و ایجاد سلسله مراتب‌ها
۳. ترسیم نقشه‌های ذهنی حوزه‌های ۷ گانه

در هر یک از این حوزه‌ها در مرحله شناسایی، تعداد چند صد مسئله بدست آمد که آمار آن در نمودار دایره‌ای نمایش داده شده است. بیشترین تعداد برابر با ۶۷۸ در حوزه اقتصاد بود. پس از آن در حوزه سیاست تعداد ۵۹۳ و در حوزه سلامت تعداد ۵۴۲ مورد از طریق ۷ مسیر توضیح داده شده شناسایی شد. پس از شمارش آماری، پژوهشگران آینده‌بان تلاش کردند تا با استفاده از روش‌های تحلیل کیفی، مسائل مشابه را کنار هم قرار داده و زیرحوزه‌های هر کدام از ۷ حوزه را تا چند لایه مشخص کنند.

در نهایت سلسله مراتب مسائل که مشتمل بر چند لایه زیرحوزه‌های هر موضوع بود از طریق نقشه‌های ذهنی و دوایر آینده با شیوه‌های دستی و نرم‌افزاری ترسیم شد تا نظم اولیه قابل‌نمایشی از مجموع مسائل هر حوزه مشخص شود. در شکل نقشه ذهنی مسائل حوزه سلامت از منبع پایش رسانه‌ها را مشاهده می‌کنید.

گزینش ۱۰۰ مسئله

رنه‌بندی از میان چند هزار مسئله امکان‌پذیر نیست و از این رو بود که ضرورت کاهش آنها وجود داشت. تعداد ۱۰۰ مورد برای گزینش نهایی انتخاب شده است. قدم اول این بود که مشخص شود سهم هر کدام از ۷ حوزه در ۱۰۰ مسئله چه تعدادی است. در این بخش تلاش زیادی صورت گرفت تا مبنای محاسبه دقیقی بدست آید. توضیحات کامل و محاسبات فرمول سهمیه‌بندی موضوعات در بخش پیوست ارائه شده است و در اینجا به اختصار بدان اشاره می‌شود:

فرمول اصلی عبارت است از: $\sqrt[3]{N_i G_i M_i}$

فرمول محاسبه سه جزء فرمول اصلی نیز به شرح زیر هستند:

$$N_i = \frac{d_i}{\sum_{i=1}^7 d_i} \quad G_i = \frac{\sum_1^n t_i}{\sum_i \sum_1^n t_j} \quad M_i = \frac{Z \sum_{k=1}^5 (k_i * P_i)}{Z \sum_{i=1}^7 \sum_{k=1}^5 (k_i * P_i)}$$

با انجام محاسبات ریاضی مشخص می‌شود سهم هر یک از حوزه‌های ۷ گانه بدین ترتیب است: اقتصاد (۱۸ مورد)، سیاست (۱۷ مورد)، اجتماعی (۱۵ مورد)، فرهنگ (۱۴ مورد)، محیط زیست (۱۳ مورد)، سلامت (۱۲ مورد) و علم و فناوری (۱۱ مورد).

بر اساس مدل پویش محیط، مسائل در ۷ حوزه دسته‌بندی شده‌اند. لازم بود از میان هزاران مسئله شناسایی شده که در مرحله قبل، نظم گرفتند تعداد ۱۰۰ مورد گزینش شود. بدین منظور اقدامات زیر انجام شده است:

۱. محاسبات فرمول سهمیه‌بندی توزیع ۱۰۰ مسئله

۲. مشخص شدن سهم هر حوزه از ۱۰۰ مسئله

۳. تشکیل جلسات ۷ کارگروه تخصصی و انتخاب مسائل

۴. تشکیل و تکمیل منظومه ۱۰۰ مسئله

انتخاب مسائل هر حوزه نیز با تشکیل جلسات کارگروه‌های تخصصی انجام شده است. هر کارگروه علاوه بر گروه پژوهشگران، متشکل از ۵ عضو متخصص بوده است که در تصویر می‌بینید. پس از مشخص شدن ۱۰۰ مسئله نیز با رجوع دوباره به هزاران مسئله شناسایی شده منظومه مسائل تشکیل و با کمک اعضای کارگروه‌ها تکمیل شده است.

آینده پژوهی مرتبط با حوزه تخصصی

رتبه‌بندی مسائل

۴

با رجوع به خبرگان برگزیده، تعداد

۱۰۰ مسئله شناسایی شده در مرحله قبل رتبه‌بندی شده‌اند. اقدامات این مرحله به شرح زیر است:

۱. دریافت نظر خبرگان درباره اهمیت ۱۰۰ مسئله

۲. دریافت نظر خبرگان درباره عدم قطعیت ۱۰۰ مسئله

۳. سهم‌دهی به حضور خبرگان هر موضوع در اولویت‌بندی

در گام نخست دو پرسشنامه آنلاین طراحی و برای خبرگان برگزیده ارسال شد. دو پرسشنامه مستقل ولی مشابه برای تعیین عدم قطعیت و اهمیت ۱۰۰ مورد از نگاه خبرگان طراحی شده‌اند. پاسخ‌گویان به میزان اهمیت و عدم قطعیت هر مسئله امتیازی از ۰ تا ۱۰ دادند. مقدار صفر به معنای بی‌اهمیت بودن یا وجود نداشتن عدم قطعیت و ۱ تا ۱۰ میزان اهمیت یا عدم قطعیت را مشخص می‌کند.

در قدم بعدی لازم است که مجموع نظرات دریافتی جمع‌بندی و رتبه‌بندی مسائل ایران در سال ۱۳۹۶ مشخص شود. در اینجا لازم است دقت زیادی صورت گیرد تا رتبه‌بندی، منعکس‌کننده گمانه‌زنی‌های یک گروه از خبرگان با ویژگی مشخصی نباشد. مثلاً ممکن است خبرگان سلامت، ناخودآگاه به اهمیت دادن بیشتر به مسائل حوزه خودشان گرایش داشته باشند و به همین ترتیب درباره سایر حوزه‌ها. از این رو از فرمول سهمیه‌بندی موضوعات در این بخش نیز استفاده می‌شود و به خبرگان هر حوزه بر اساس سهم حوزه تخصصی‌شان اجازه ایفای نقش در رتبه‌بندی نهایی داده شده است. به‌عنوان مثال خبرگان حوزه سلامت تنها ۱۲ درصد اثرگذاری در رتبه‌بندی ۱۰۰ مسئله اول ایران دارند.

اما تنها حوزه تخصصی نیست که می‌توانست باعث ایجاد سوگیری در رتبه‌بندی شود. مطالعات پیشین گروه آینده‌بان نشان داده تفاوت‌های دیگر از جمله استان محل سکونت، سن، جنس، حوزه فعالیت به مفهوم دولتی یا خصوصی یا عمومی بودن، دیدگاه سیاسی، رشته تحصیلی، قومیت، دین و مذهب و موارد دیگر نیز در این زمینه اثرگذار هستند. از این رو این ویژگی‌های خبرگان نیز از آنها پرسیده شده تا در انتخاب تعدادی از خبرگان برای رتبه‌بندی نهایی لحاظ شود و حتی‌المقدور تلاش شود که نظر همه این تفاوت‌ها در ترتیب ۱۰۰ مسئله منعکس شود.

به‌عبارت دیگر با رویکرد اکتشافی تلاش شده ۱۰۰ مسئله اول در سال ۱۳۹۶ از نگاه خبرگان ایرانی با ویژگی‌های متفاوت شناسایی و معرفی شود. در واقع خبرگان بر اساس دانش و تجربه پیشین خود قضاوت کرده‌اند که ۱۰۰ مسئله برتر ایران در سال ۱۳۹۶ چه مواردی خواهد بود. بدین ترتیب با پرهیز از گرایش‌ها و تمایلات ویژه تک‌تک خبرگان تلاش شده است تا از اتخاذ رویکردی هنجاری و تجویزی اجتناب شود. به‌عبارت بهتر، هدف از رتبه‌بندی القای نگرشی خاص از منظری خاص نبوده است و اجماع همه خبرگان شرکت‌کننده بر اساس پیش‌زمینه‌های علمی و پژوهشی آن‌ها ملاک ارائه فهرستی از مسائل با رویکردی اکتشافی بوده است.

عدم قطعیت‌های کلیدی

پس از رتبه‌بندی ۱۰۰ مسئله بر اساس دو معیار اهمیت و عدم قطعیت، لازم است عدم قطعیت‌های کلیدی برای سناریوپردازی انتخاب شود. به همین منظور اقدامات زیر انجام شده است:

۱. ارزیابی گزینه‌های تحلیل و مشخص کردن محدوده

۲. دسته‌بندی مسائل برتر برای رسیدن به عدم قطعیت‌های کلیدی

۳. تعیین حالت‌های متغیرها برای تحلیل ریخت‌شناختی

۴. تشکیل ماتریس بالانس اثرات متقابل

پس از مشخص شدن میزان اهمیت و عدم قطعیت ۱۰۰ مسئله، لازم است عدم قطعیت‌های کلیدی سال ۱۳۹۶ مشخص تا امکان سناریوپردازی فراهم شود. عدم قطعیت‌های کلیدی مسائلی هستند که هم‌زمان از اهمیت و عدم قطعیت بالایی برخوردارند. به منظور بصری‌سازی و انتخاب عدم قطعیت‌های کلیدی، از نموداری استفاده شده است که محور افقی آن بیانگر امتیاز اهمیت و محور عمودی آن بیانگر امتیاز عدم قطعیت هر مسئله است و با عنوان «نمودار پراکنش» شناخته می‌شود.

مسائلی که هم امتیاز اهمیت و هم عدم قطعیت بالای ۵۰ از ۱۰۰ دارند انتخاب شده‌اند تا عدم قطعیت‌های کلیدی را مشخص کنند. به منظور ساده‌سازی سناریوپردازی، تعداد ۱۵ مسئله دارای این ویژگی، ترکیب و دسته‌بندی شده‌اند تا در نهایت سناریوپردازی با استفاده از سه «کلان عدم قطعیت کلیدی» انجام شود. سپس حالت‌های این متغیرها برای انجام تحلیل ریخت‌شناختی مشخص و ماتریس اثرات متقابل تشکیل شده است.

عدم قطعیت یکی از ویژگی‌های اصلی پدیده‌هایی است که در آینده رخ می‌دهند. به دلیل وجود عدم قطعیت، یک موضوع، مسئله، یا چالش، ممکن است در آینده هر شرایط یا حالت ممکن را داشته باشد و تنها می‌توان حدس‌هایی درباره آن مطرح کرد. اگر یک موضوع، مسئله یا مفهوم عدم قطعیت کمی داشته باشد، وضعیت آن در آینده نزدیک با تغییر یا تحولی عمده روبرو نخواهد شد.

ممکن است اهمیت یک مسئله بسیار زیاد باشد اما در آینده شاهد تغییراتی جدی در وضعیت آن نباشیم؛ مانند تغییرات اقلیمی. ممکن است یک مسئله در مقایسه با مسائل دیگر اهمیت کمتری داشته باشد اما در آینده شاهد تحول یا تغییری جدی در وضعیت آن باشیم. به طور ساده می‌توان مفهوم عدم قطعیت را با مفهوم «دامنه تغییرات» و «قابلیت پیش‌بینی» شبیه‌سازی کرد.

به بیان ساده‌تر اگر درباره یک مسئله در آینده یک سال پیش رو اعتقاد داشته باشیم که ممکن است تغییر جدی روی دهد و پیش‌بینی وضعیت آن دشوار است، آن مسئله عدم قطعیت بالایی دارد. اما اگر اعتقاد داشته باشیم وضعیت یک مسئله فارغ از اهمیت آن در یک سال آینده تغییر چندانی نخواهد کرد و می‌توان پیش‌بینی کرد در انتهای سال چه وضعی خواهد داشت، آن مسئله عدم قطعیت پایینی دارد.

سناریوپردازی

۶

با مشخص شدن حالت‌های عدم قطعیت‌های کلیدی و تشکیل ماتریس، زمان ساخت سناریوها فرا رسید که از طریق گام‌های زیر به سرانجام رسید:

۱. برگزاری پنل شناسایی اثرات متقابل

۲. تحلیل فنی نتایج پنل با نرم‌افزار سناریوویزارد

۳. ارزیابی نتایج تحلیل نرم‌افزاری و تشکیل اسکلت سناریوها

۴. برگزاری پنل نهایی‌سازی سناریوها و تعیین خطوط محتوایی

۵. نگارش و تقویت سناریوهای نهایی

یکی از پرکاربردترین روش‌های آینده‌پژوهی سناریوپردازی است که با استفاده از تکنیک‌های مختلفی انجام می‌شود. در آینده‌پژوهی ایران ۱۳۹۵ به‌طور مفصل روش تحلیل بالانس اثرات متقابل (Cross Impact Balance Analysis) و استفاده از نرم‌افزار سناریوویزارد (Scenario Wizard) توضیح داده و از آن برای ساخت سناریوهای ایران ۱۳۹۵ بهره گرفتیم. در آینده‌پژوهی ایران ۱۳۹۶ نیز مجدداً از همان روش استفاده کرده‌ایم و از تکرار توضیحات پرهیز می‌کنیم. در صورت تمایل به آشنایی با اصول این روش می‌توانید به گزارش سال پیش مراجعه کنید.

با در نظر گرفتن سه عدم قطعیت کلیدی که دو مورد آن دارای دو حالت و یک مورد آن دارای سه حالت بود، تعداد ۱۲ سناریو برای ایران ۱۳۹۶ بر ساخته شد. این تعداد سناریو شامل همه ترکیب‌های ممکن بود. با برگزاری پنل شناسایی اثرات متقابل و سپس تحلیل فنی نتایج پنل با نرم‌افزار سناریوویزارد، سناریوهای دارای سازگاری بیشتر مشخص شدند.

ارزیابی نتایج تحلیل نرم‌افزاری و تشکیل اسکلت سناریوها توسط گروه تحقیقاتی آینده‌بان انجام و سپس پنل نهایی‌سازی سناریوها و تعیین خطوط محتوایی تشکیل شد. در نهایت ۵ سناریو که تشکیل‌دهنده ۴ خانواده سناریویی بودند به‌عنوان سناریوهای دارای بیشترین سازگاری کمی و کیفی تشخیص داده شدند. این سناریوها در قالب متن‌هایی از زمان آینده به نگارش درآمده و در بخش پایانی گزارش معرفی شده‌اند.

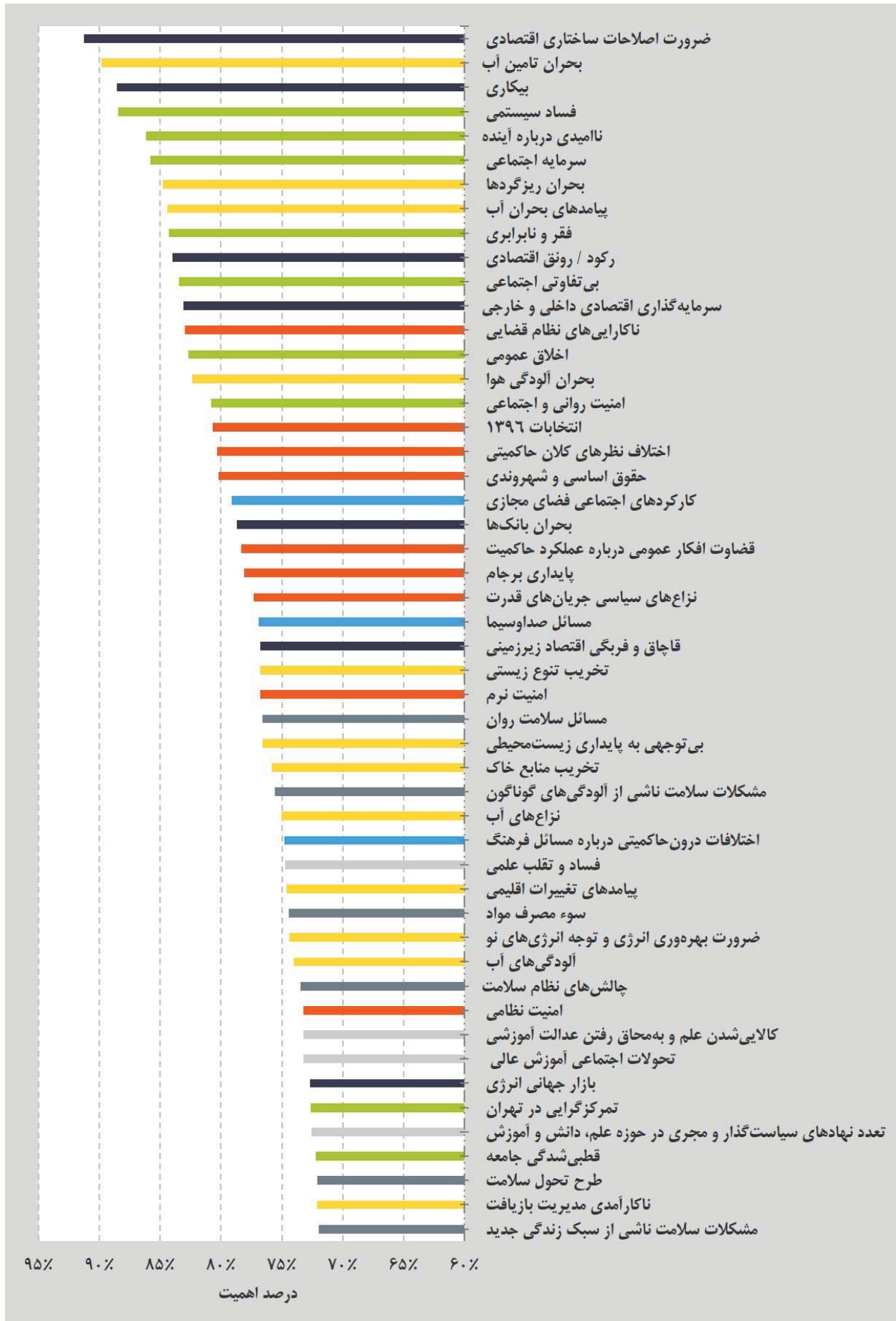
نتایج رتبه‌بندی مسائل

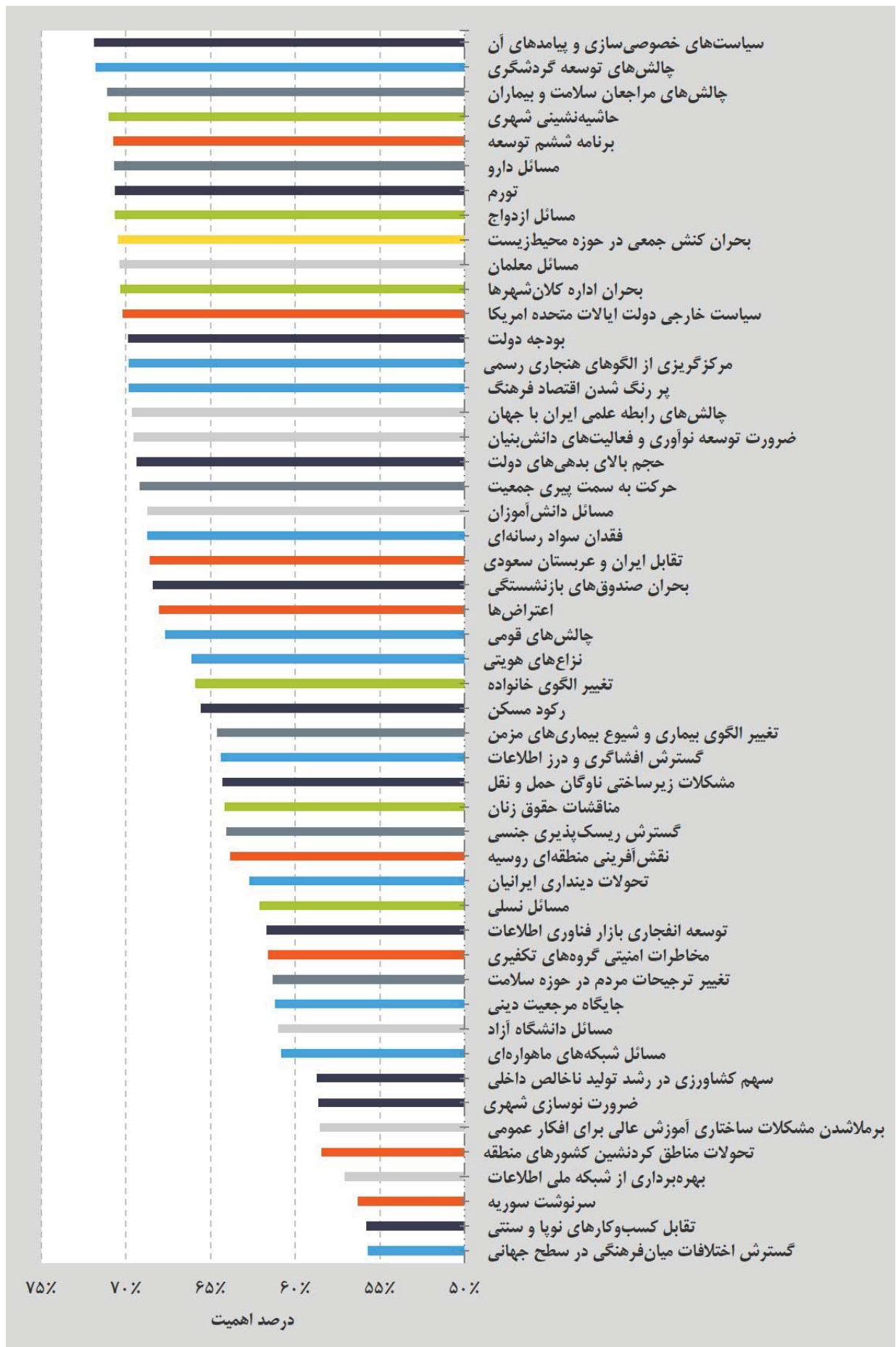

نتایج رتبه‌بندی ۱۰۰ مسئله برتر ایران در سال ۱۳۹۶ در این بخش ارائه شده است. در بخش نخست، نتایج رتبه‌بندی با استفاده از شاخص اهمیت ارائه شده است. مسائلی که اهمیت بالاتری دارند در بالای نمودار قابل مشاهده است و مسائلی که در انتهای نمودار قرار گرفته‌اند، کمترین میانگین اهمیت را از نظر خبرگان دارند. ۵۰ مسئله‌ای که اهمیت ۶۰ درصد به بالا دارند، در صفحه ۳۱ و ۵۰ مسئله‌ای که اهمیت ۵۰ تا ۶۰ درصد دارند، در صفحه ۳۲ قابل مشاهده است.

در قسمت دوم این بخش، رتبه‌بندی مسائل از نگاه خبرگان مناطق مختلف جغرافیایی، رتبه‌بندی مسائل از نگاه نسل‌های مختلفی که خبرگان به آن تعلق دارند، رتبه‌بندی مسائل از نگاه خبرگان بخش دولتی، خصوصی و عمومی و در پایان رتبه‌بندی مسائل از نگاه خبرگان هر یک از حوزه‌های موضوعی هفت‌گانه ارائه شده است. در نمودارهای میله‌ای این بخش تنها هفت مسئله برتر با توجه به ویژگی‌های مختلف خبرگان ارائه شده است. علاوه بر این با توجه به رنگ هر یک از میله‌ها، می‌توانید دریابید که مسائل به کدام یک از حوزه‌های موضوعی هفت‌گانه تعلق دارد. از همین راهنمای رنگ در بخش‌های بعدی گزارش نیز برای مشخص کردن حوزه‌های موضوعی استفاده خواهد شد. همچنین برای مشاهده اعداد دقیق مربوط به میانگین اهمیت، مشاهده میانگین عدم قطعیت هر یک از مسائل و تعلق به حوزه موضوعی، می‌توانید به پیوست همین گزارش مراجعه کنید.

راهنمای رنگ حوزه‌های موضوعی مسائل ایران در سال ۱۳۹۶					
	R	G	B	کد رنگ	
در صورتی که علاقه‌مند به ارائه تحلیل‌های ثانویه و ترسیم تصویرهای مرتبط با داده‌ها هستید، می‌توانید به منظور یک‌دستی یافته‌ها از کد رنگ‌های مربوط به هر موضوع استفاده کنید.	57	57	80	393950	اقتصاد
	243	89	31	f3591f	سیاست
	169	197	0	a9c500	جامعه
	26	168	254	1aa8fe	فرهنگ
	255	215	52	ffd734	محیط زیست
	111	126	137	6f7e89	سلامت
	204	204	204	cccccc	علم و فناوری

تفاوت رتبه‌بندی از نگاه استان‌ها

همان‌طور که در بخش روش‌شناسی توضیح داده شد، در رتبه‌بندی مسائل ایران ۱۳۹۶، تلاش شد با رویکرد دخیل کردن اغلب تفاوت‌ها، نظرات خبرگان با ویژگی‌های مختلف در رتبه‌بندی لحاظ شود. به عبارت دیگر اولویت‌بندی نهایی تا حد ممکن منعکس‌کننده خبرگانی از همه نقاط ایران باشد در کنار اینکه به دیگر تفاوت‌ها از جمله قومیت، مذهب، سن، جنسیت، رشته تحلیلی، حوزه تخصصی و غیره توجه شود. برخی از تفاوت‌ها و نقشی که در اولویت‌بندی دارند در این بخش منعکس شده است.

یکی از مهم‌ترین تفاوت‌ها که می‌تواند مورد توجه باشد ناشی از محل سکونت است. به عبارت دیگر مناطق مختلف کشور، به سبب شرایط جغرافیایی و فرهنگی-اجتماعی متکثر دارای نگاه‌های متفاوتی به مسائل کشور هستند. در این بخش تفاوت‌های رتبه‌بندی مسائل ایران از نظر خبرگان مناطق مختلف گزارش شده است. نتایج نشان می‌دهد علی‌رغم وجود تفاوت‌هایی در رتبه‌بندی، خبرگان اغلب مناطق بر سر پراهمیت بودن تعداد قابل توجهی از مسائل کشور اجماع دارند. هر پژوهش‌جامعی باید مسائل مورد اجماع و تفاوت‌ها را به صورت هم‌زمان مورد توجه قرار داده و از ارائه نتایج «مرکز محور» که تنها برآمده از نگاه خبرگان «تهران‌نشین» یا تحت تاثیر «گفتمان تهران-محور» است، برای همه نقاط کشور پرهیز کند.

برای نشان دادن نمونه‌ای از تفاوت‌هایی که می‌تواند متاثر از محل سکونت باشد، رتبه‌بندی خبرگان چهار استان کشور از نقاط مختلف جغرافیایی را با هم مرور خواهیم کرد.

۷ مسئله اول ایران ۱۳۹۶ از نگاه خبرگان چهار استان*

رتبه‌بندی خبرگان استان خراسان شمالی:

۱. سرمایه اجتماعی
۲. ضرورت اصلاحات ساختاری اقتصادی
۳. رکود / رونق اقتصادی
۴. فساد سیستمی
۵. انتخابات ۱۳۹۶
۶. فقر و نابرابری
۷. بحران تامین آب

رتبه‌بندی خبرگان استان تهران:

۱. ضرورت اصلاحات ساختاری اقتصادی
۲. بیکاری
۳. رکود / رونق اقتصادی
۴. فساد سیستمی
۵. بحران ریزگردها
۶. بحران آلودگی هوا
۷. سرمایه اجتماعی

رتبه‌بندی خبرگان استان ایلام:

۱. بیکاری
۲. انتخابات ۱۳۹۶
۳. حقوق اساسی و شهروندی
۴. بحران تامین آب
۵. ضرورت اصلاحات ساختاری اقتصادی
۶. بحران آلودگی هوا
۷. اختلاف نظرهای کلان حاکمیتی

رتبه‌بندی خبرگان استان اصفهان:

۱. بحران تامین آب
۲. بحران ریزگردها
۳. کارکردهای اجتماعی فضای مجازی
۴. ضرورت اصلاحات ساختاری اقتصادی
۵. مسائل ازدواج
۶. بیکاری
۷. بحران آلودگی هوا

* چهار استان تنها به‌عنوان نمونه انتخاب شده‌اند تا تفاوت‌ها را نشان دهد.

نمونه‌ای از تفاوت در رتبه‌بندی خبرگان استان‌های مختلف

بحران تامین آب

در نگاه خبرگان استان تهران «بحران تامین آب» مسئله ۱۱ ایران خواهد بود.

در نگاه خبرگان استان ایلام «بحران تامین آب» مسئله ۴ ایران خواهد بود.

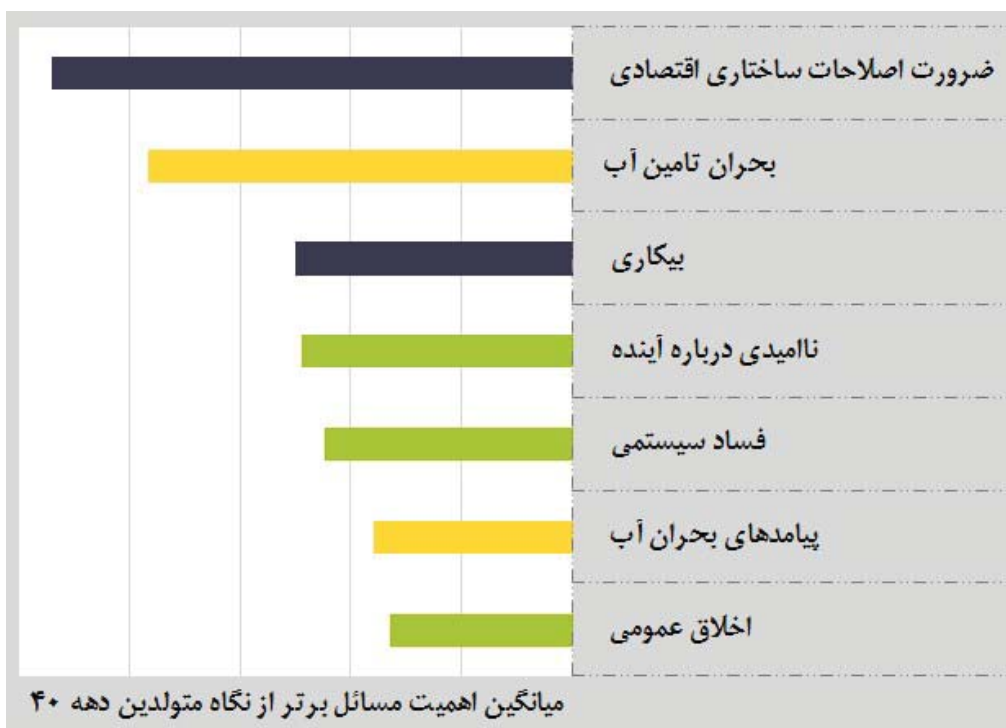
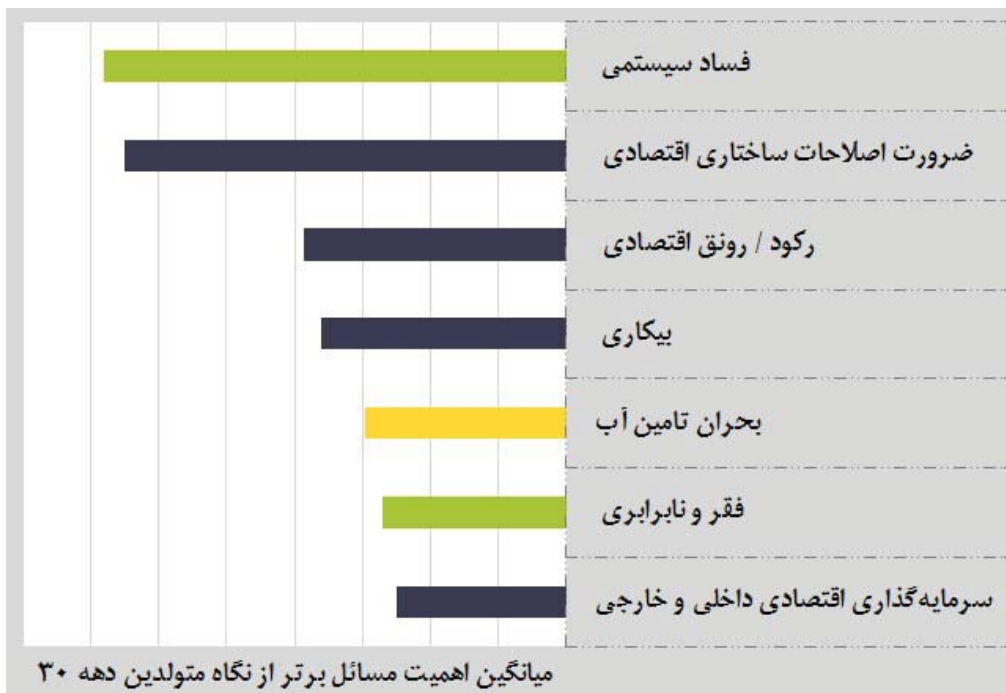
در نگاه خبرگان استان خراسان شمالی «بحران تامین آب» مسئله ۷ خواهد بود.

خبرگان استان اصفهان اعتقاد دارند که مسئله اول ایران «بحران تامین آب» خواهد بود.

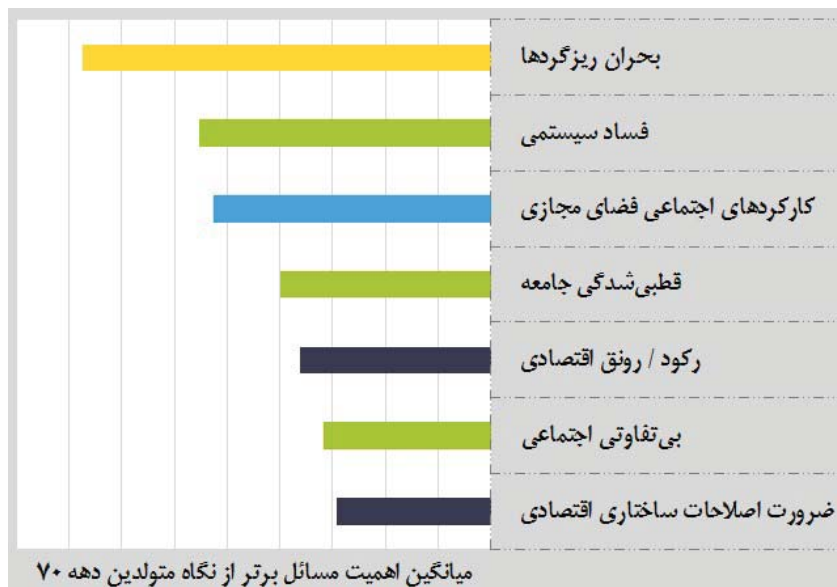
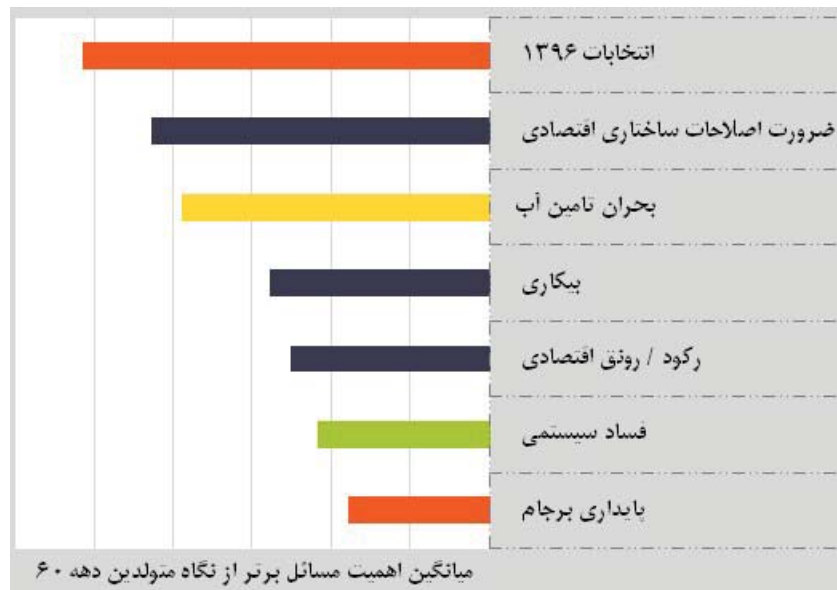
با دقت در این تفاوت‌ها، می‌توان هم نگاه پررنگ اصفهانی‌ها به بحران آب را به دلیل مجاورت با بحران و هم نگاه کم‌رنگ تهرانی‌ها به بحران آب را به دلیل دوری از کانون بحران تفسیر کرد. در مجموع برآیند نظرات خبرگان کل کشور نشان می‌دهد بحران تامین آب، مسئله دوم ایران خواهد بود.

رتبه‌بندی از نگاه نسل‌های مختلف

در این بخش تفاوت رتبه‌بندی در میان خبرگان متولد دهه‌های مختلف قابل مشاهده است. یافته‌ها هم از جنبه شباهت‌ها و هم از جنبه موارد متفاوت قابل تفسیر هستند. در مجموع به نظر می‌رسد خبرگان متولد دهه‌های ۳۰، ۴۰ و ۵۰ رتبه‌بندی شبیه‌تر به هم ارائه کرده‌اند و با اولویت‌بندی خبرگان جوان‌تر دارای تفاوت‌هایی است.

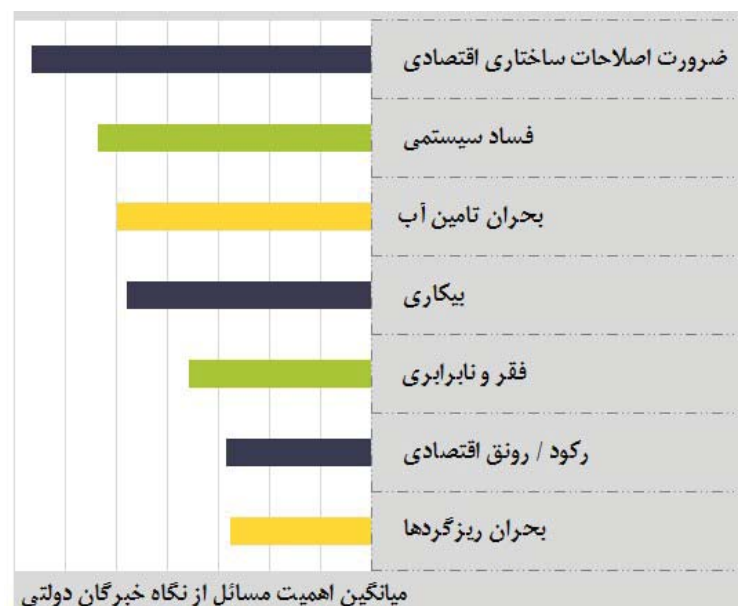
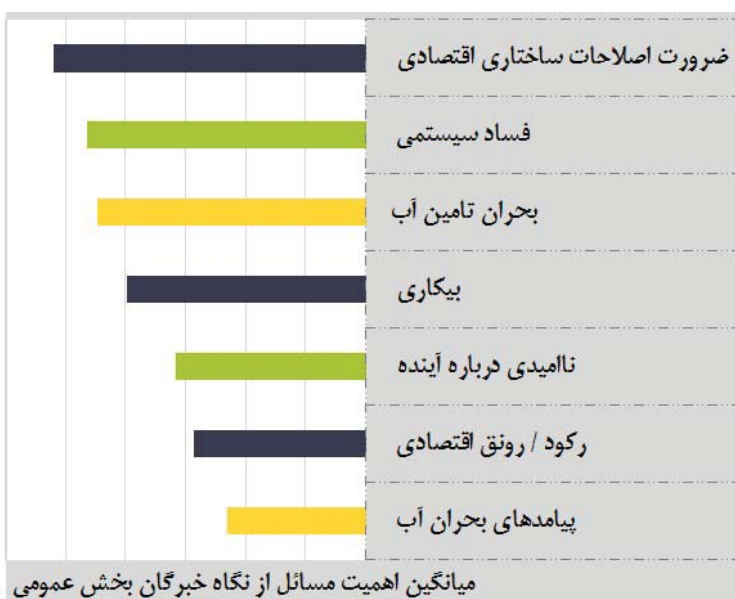
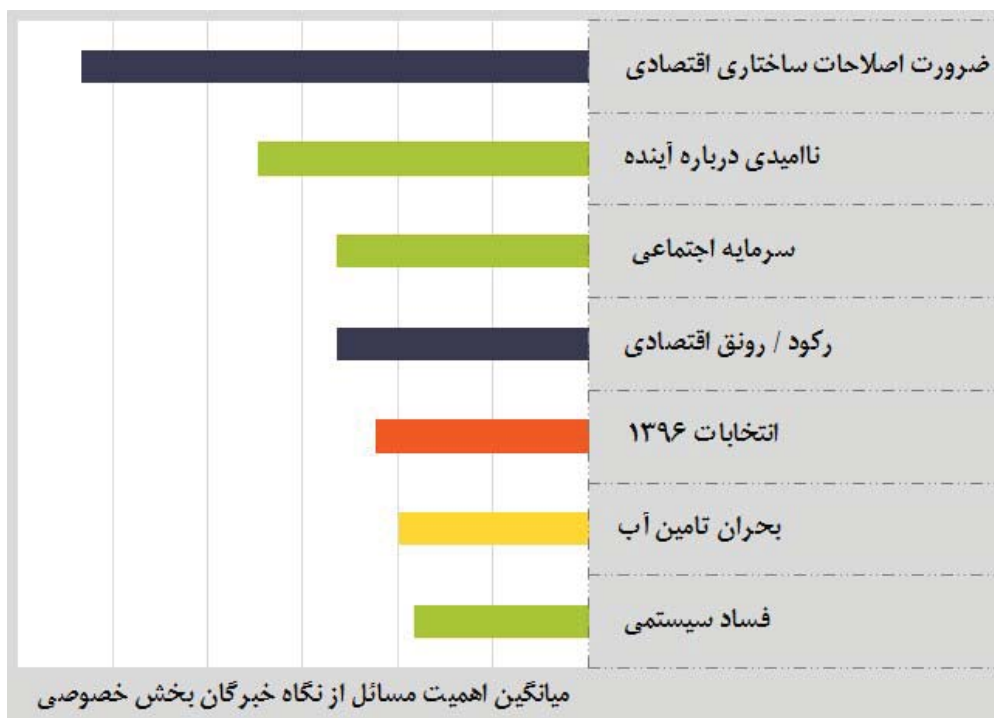

رتبه‌بندی از نگاه نسل‌های مختلف

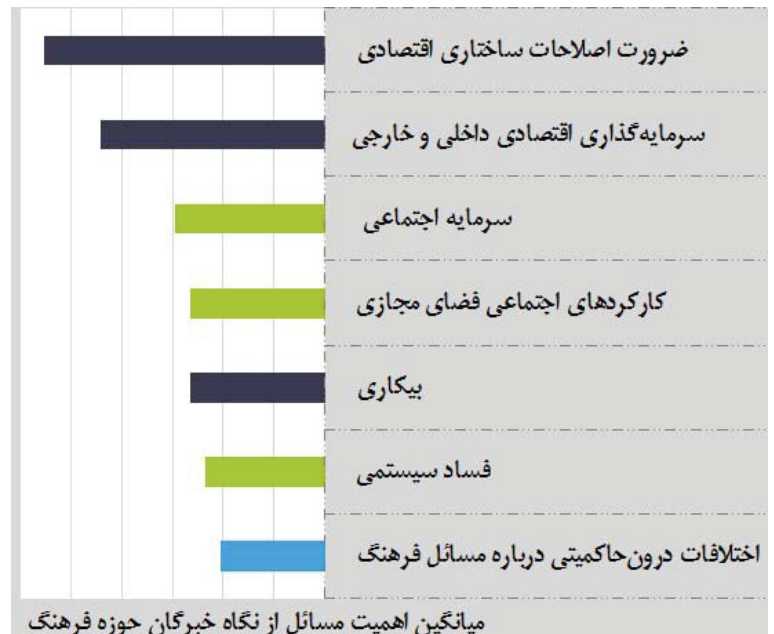
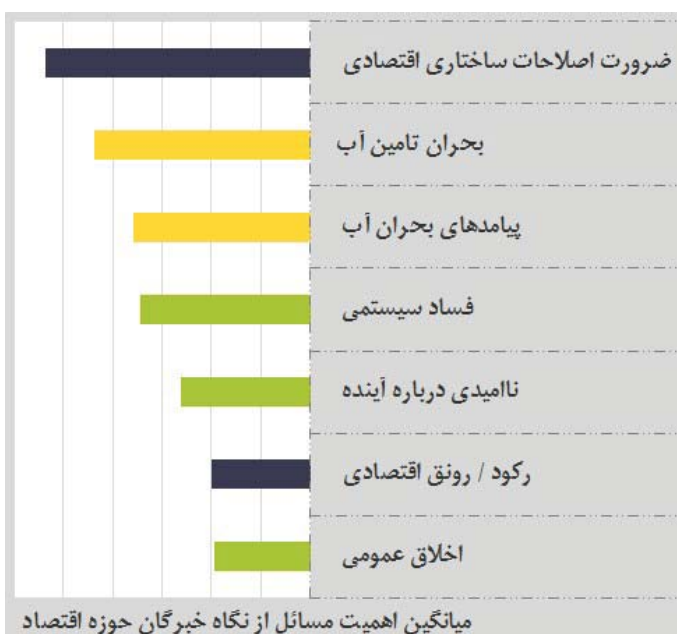
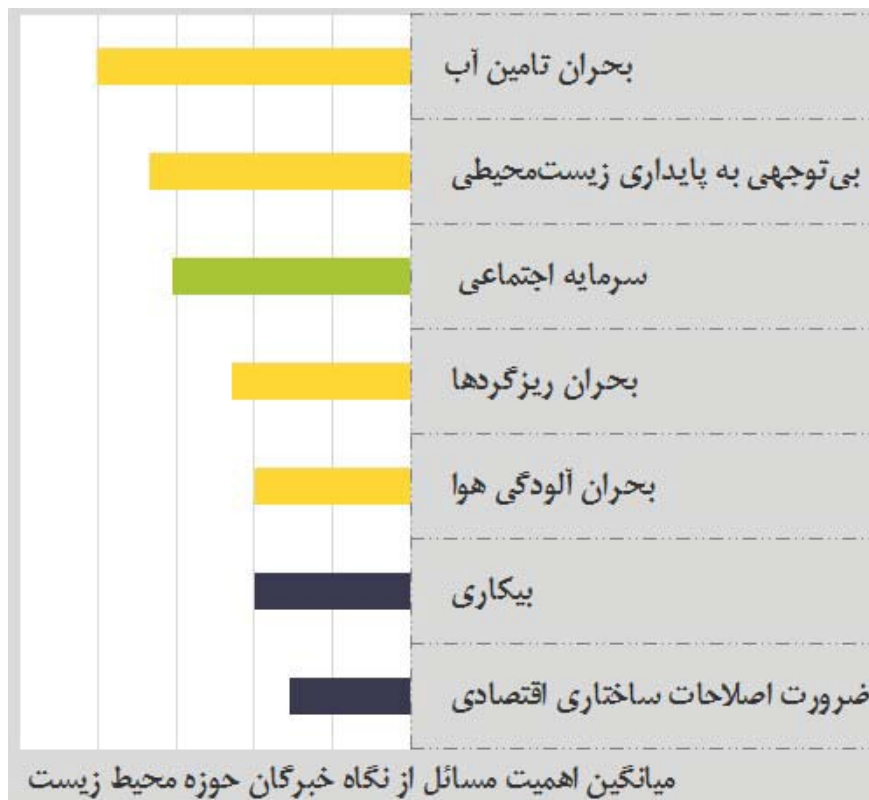
رتبه‌بندی از نگاه خبرگان بخش دولتی، خصوصی و عمومی

در این بخش تفاوت رتبه‌بندی در میان خبرگان بخش‌های دولتی، خصوصی و عمومی قابل مشاهده است. یافته‌ها هم از جنبه شباهت‌ها و هم از جنبه موارد متفاوت قابل تفسیر هستند. در مجموع به نظر می‌رسد خبرگان بخش‌های دولتی و عمومی رتبه‌بندی شبیه به هم و خبرگان بخش خصوصی متفاوتی ارائه کرده‌اند.

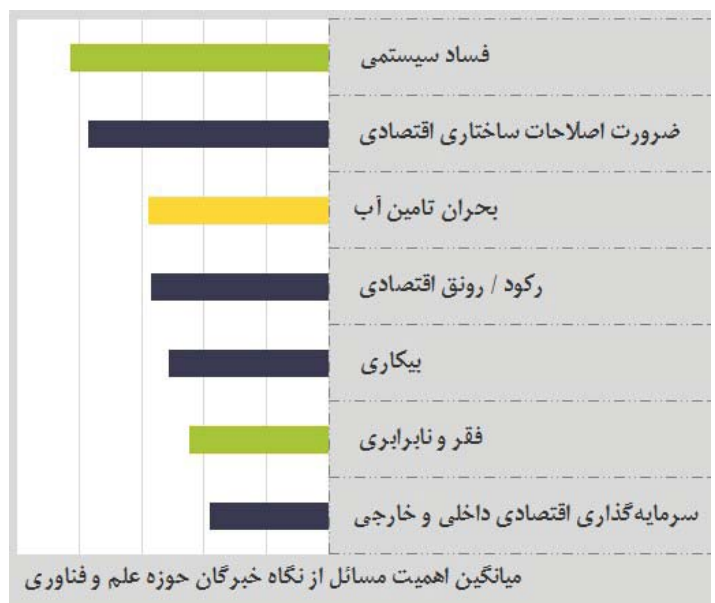
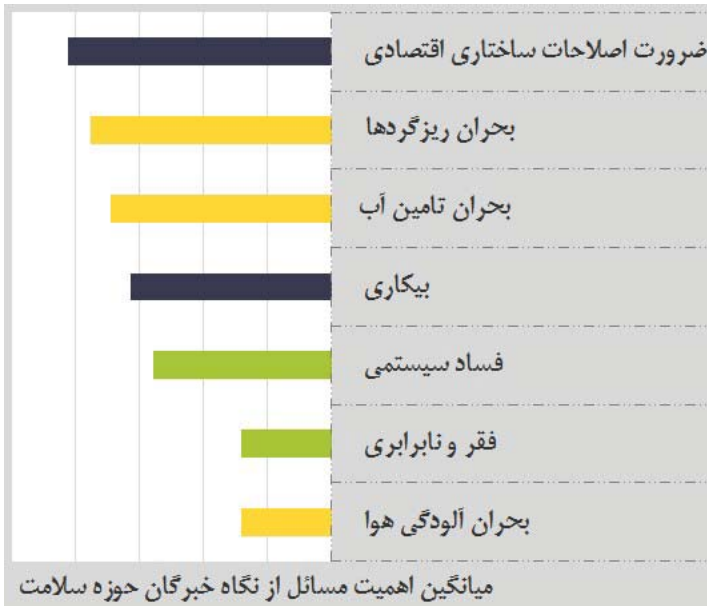

رتبه‌بندی از نگاه خبرگان حوزه‌های مختلف

در این بخش تفاوت رتبه‌بندی در میان خبرگان ۷ موضوع قابل مشاهده است. یافته‌ها هم از جنبه شباهت‌ها و هم از جنبه موارد متفاوت قابل تفسیر هستند. گرایش به اهمیت دادن به مسائل حوزه تخصصی در میان برخی حوزه‌ها از جمله محیط زیست مشهود است.

رتبه‌بندی از نگاه خبرگان موضوعات مختلف

نمونه‌هایی از تفاوت‌های رتبه‌بندی در فارغ‌التحصیلان رشته‌های تحصیلی مختلف

در قسمت‌های قبل ۷ اولویت اول ایران از نظر خبرگان با لحاظ کردن سه ویژگی را مشاهده کردید. در این بخش هم یک نمونه از تفاوتی که در رتبه‌بندی به موضوعات از نظر خبرگان دارای رشته‌های تحصیلی مختلف ایجاد می‌شود را مرور می‌کنیم.

رتبه در گزارش نهایی	فارغ‌التحصیلان رشته‌های پزشکی و بهداشت	فارغ‌التحصیلان رشته‌های علوم پایه و مهندسی	فارغ‌التحصیلان رشته‌های علوم انسانی	
۶	۲۳	۱۰	۵	سرمایه اجتماعی
۸۷	۹۸	۷۸	۹۰	توسعه انفجاری بازار فناوری اطلاعات
۷	۵	۲۷	۸	بحران ریزگرد

مسئله **توسعه انفجاری بازار فناوری اطلاعات** از نظر خبرگان اولویت ۸۷ام ایران در سال ۱۳۹۶ خواهد بود. اما اگر قرار بود تنها خبرگان با تحصیلات فنی و مهندسی خبرگان شرکت کننده باشند این مسئله که دارای ابعاد فنی بالایی است، مرتبه بالاتری می‌گرفت و در رتبه ۷۸ قرار می‌گرفت.

مسئله **بحران ریزگرد** از نظر خبرگان اولویت ۱۷ام ایران در سال ۱۳۹۶ خواهد بود. اما اگر قرار بود تنها خبرگان با تحصیلات در رشته‌های پزشکی و بهداشت خبرگان شرکت کننده باشند این مسئله که دارای ابعاد سلامت بالایی است، رتبه بالاتری پیدا می‌کرد و در رتبه ۵ ام قرار می‌گرفت. در مقابل اگر قرار بود تنها خبرگان با تحصیلات فنی و مهندسی نظر دهند این مسئله به رتبه ۱۲۷ام می‌رفت.

به همین ترتیب مشاهده می‌شود که خبرگان علوم انسانی اولویت بالاتری به مسئله **سرمایه اجتماعی** داده‌اند و آن را در رتبه ۵ام قرار داده‌اند، در حالی که فارغ‌التحصیلان رشته‌های پزشکی و بهداشت که احتمالاً شناخت و سروکار کمتری با این مفهوم دارند آن را در رتبه ۱۲۳ام قرار داده‌اند.

به همین ترتیب اگر بنا بود خبرگان دارای یک ویژگی خاص، رتبه‌ها را تعیین کنند ترتیب چینش آنها به هم می‌خورد.

رتبه‌بندی با توجه به سایر ویژگی‌ها

هدف از ارائه بخشی از نتایج تفکیکی بر اساس برخی ویژگی‌های تمایزبخش، مشخص کردن تفاوت‌ها نبود. قصد داشتیم نشان دهیم که چگونه برخی تفاوت‌ها و ویژگی‌های پیشینی باعث می‌شود خبرگان حتی زمانی که از آنها از منظر اکتشافی پرسش می‌شود تا گمانه‌زنی‌هایی درباره آینده مطرح کنند، به نتایج متفاوتی برسند. دریافت‌های مختلف خبرگان از محیط اطراف‌شان یکی از عوامل این سوگیری‌های شناختی است.

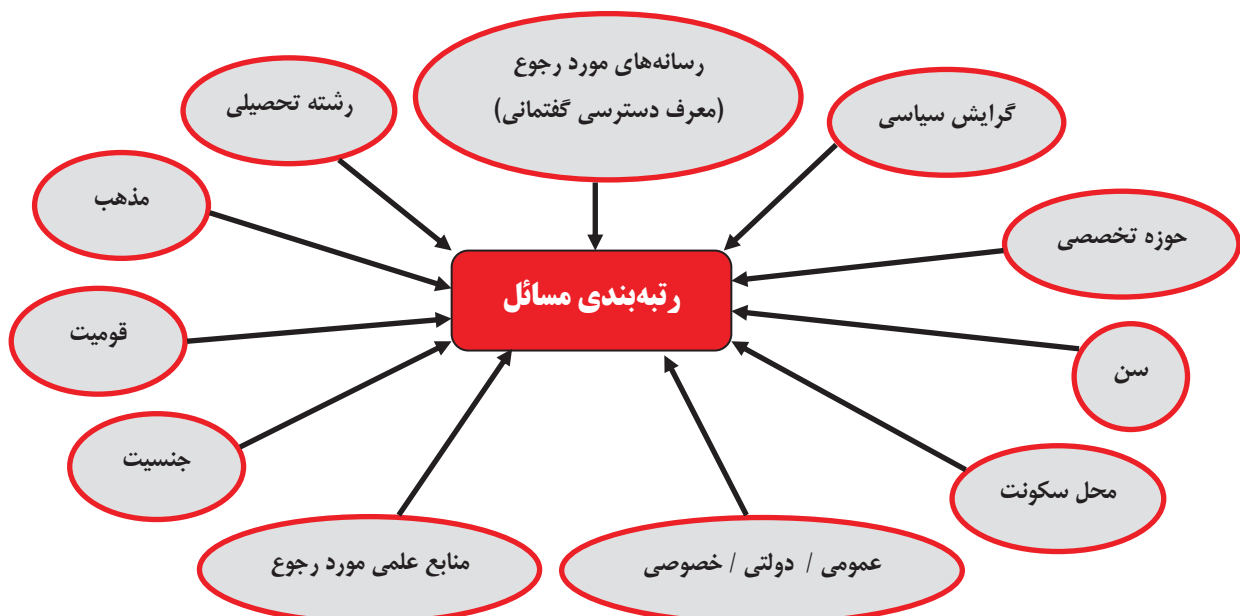
اما راه حل چیست؟

در پژوهش‌های علوم انسانی برای شناخت یک جمعیت بزرگ، روش‌های آماری شناخته شده‌ای وجود دارد که در آن از قواعد احتمالاتی استفاده می‌شود و فرمول‌هایی برای نمونه‌گیری کمی وجود دارد. اما در «آینده‌پژوهی ایران ۱۳۹۶» رجوع به نظر خبرگان به عنوان یکی از مسیرهای شناخت آینده، ماهیتی کیفی دارد و چنین مسیری دنبال نمی‌شود.

به منظور وارد نشدن انواع سوگیری‌ها در رتبه‌بندی، یک راه رجوع به خبرگان از پیش شناخته شده دارای تجربه میان‌رشته‌ای، کل‌نگر، فاقد انواع تعصب‌های تمایزبخش (اعم از رشته‌ای، جنسیتی، سیاسی، قومیتی، مذهبی و غیره) است. راه دوم استفاده از رویکرد نمونه‌گیری حداکثر تنوع (Maximum Variation Sampling) در پژوهش کیفی است. بدین مفهوم که خبرگانی دارای انواع ویژگی‌های مختلف مورد پرسش قرار گیرند.

در «آینده‌پژوهی ایران ۱۳۹۶» راه دوم برگزیده شده است. همچنین تلاش شده مراقبت شود اگر یک گروه از خبرگان دارای هر ویژگی به صورت کامل در پژوهش شرکت کردند و گروه متفاوت آنها حضور کم‌رنگی داشتند با تدابیری وزن مناسب برای هر گروه در نظر گرفته شود و رتبه‌بندی منعکس کننده حداکثر تنوع موجود میان خبرگان باشد.

تفاوت‌های مدنظر گروه تحقیقاتی ما که ممکن است در رتبه‌بندی سوگیری ایجاد کند در مدل زیر خلاصه شده است:

بخش دوم

حوزه‌های موضوعی

همان‌طور که در بخش روش‌شناسی توضیح داده شد، آینده‌پژوهی ایران ۱۳۹۶ بر اساس مدل دسته‌بندی موضوعی ۷ گانه شامل حوزه‌های اقتصاد، سیاست، جامعه، فرهنگ، محیط زیست، سلامت و علم و فناوری انجام شده است. در هر یک از این حوزه‌ها در مرحله شناسایی، تعداد چند صد مسئله بدست آمد. با استفاده از سه شاخص اهمیت در سال ۱۳۹۶ از نگاه خبرگان، میزان پیچیدگی و تعداد مسئله شناسایی شده دور اول، سهم هر حوزه در ۱۰۰ مسئله مشخص شد. در این بخش ۱۰۰ مسئله در قالب دسته‌بندی‌های موضوعی مرور می‌شوند تا تصویری از وضعیت هریک از ۷ حوزه در سال ۱۳۹۶ ترسیم شود.

در این بخش همچنین چند شاخص دیگر نیز درباره هر یک از حوزه‌های ۷ گانه گزارش شده است. میانگین عدم قطعیت مسائل و میانگین اهمیت مسائل که بر اساس نظرات خبرگان در مرحله رتبه‌بندی بدست آمده است تا حدی نشان‌دهنده وضعیت هر حوزه از نظر اهمیت راهبردی و دامنه پایداری و یا تغییرات در سال ۱۳۹۶ است.

تعداد مسئله شناسایی شده دور اول	میزان پیچیدگی (درصد)	اهمیت در سال ۱۳۹۶ از نگاه خبرگان (درصد)	سهم در ۱۰۰ مسئله	میانگین اهمیت مسائل (درصد)	میانگین عدم قطعیت مسائل (درصد)	سهم در مسائل سازنده عدم قطعیت‌های کلیدی	
۶۷۸	۱۸	۱۶	۱۸	۷۲	۳۹	۳	اقتصاد
۵۹۳	۱۶	۱۵	۱۷	۷۲	۵۰	۱۱	سیاست
۴۸۹	۱۳	۱۳	۱۵	۷۷	۳۱	۱	جامعه
۴۹۷	۱۳	۱۳	۱۴	۶۷	۳۴	۰	فرهنگ
۴۸۸	۱۳	۱۵	۱۳	۷۸	۳۲	۰	محیط زیست
۵۴۲	۱۴	۱۴	۱۲	۷۰	۳۰	۰	سلامت
۴۷۲	۱۳	۱۳	۱۱	۶۸	۳۰	۰	علم و فناوری

از خبرگان پرسیده شده بود که در هر یک از ۷ حوزه تخصصی، چه تصویری برای سال آینده دارند. خبرگان می‌توانستند یکی از سه گزینه «بدتر می‌شود»، «فرقی نمی‌کند» و «بهتر می‌شود» را انتخاب کنند که پاسخ‌ها می‌تواند نشان‌دهنده میزان امیدواری به بهبود این حوزه‌ها در سال آینده باشد.

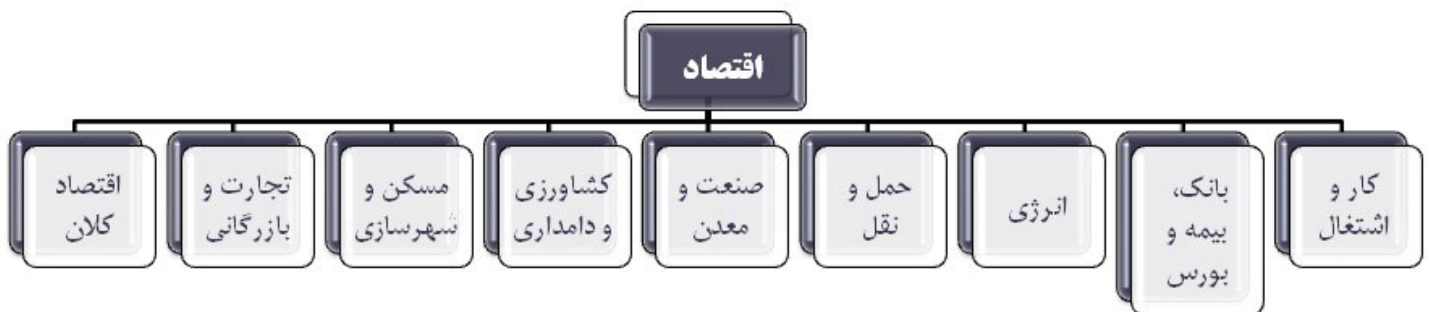
اقتصاد	سیاست	فرهنگ	جامعه	علم و فناوری	محیط زیست	سلامت	
۳۲/۸۸	۳۷/۹۰	۳۶/۳۶	۴۳/۱۸	۱۱/۳۶	۶۴/۵۵	۴۷/۲۷	بدتر می‌شود
۳۷/۹۰	۴۷/۰۳	۵۵/۴۵	۴۹/۵۵	۵۲/۷۳	۲۶/۸۲	۵۲/۷۳	فرقی نمی‌کند
۲۹/۲۲	۱۵/۰۷	۸/۱۸	۷/۲۷	۳۵/۹۱	۸/۶۴	۰	بهتر می‌شود

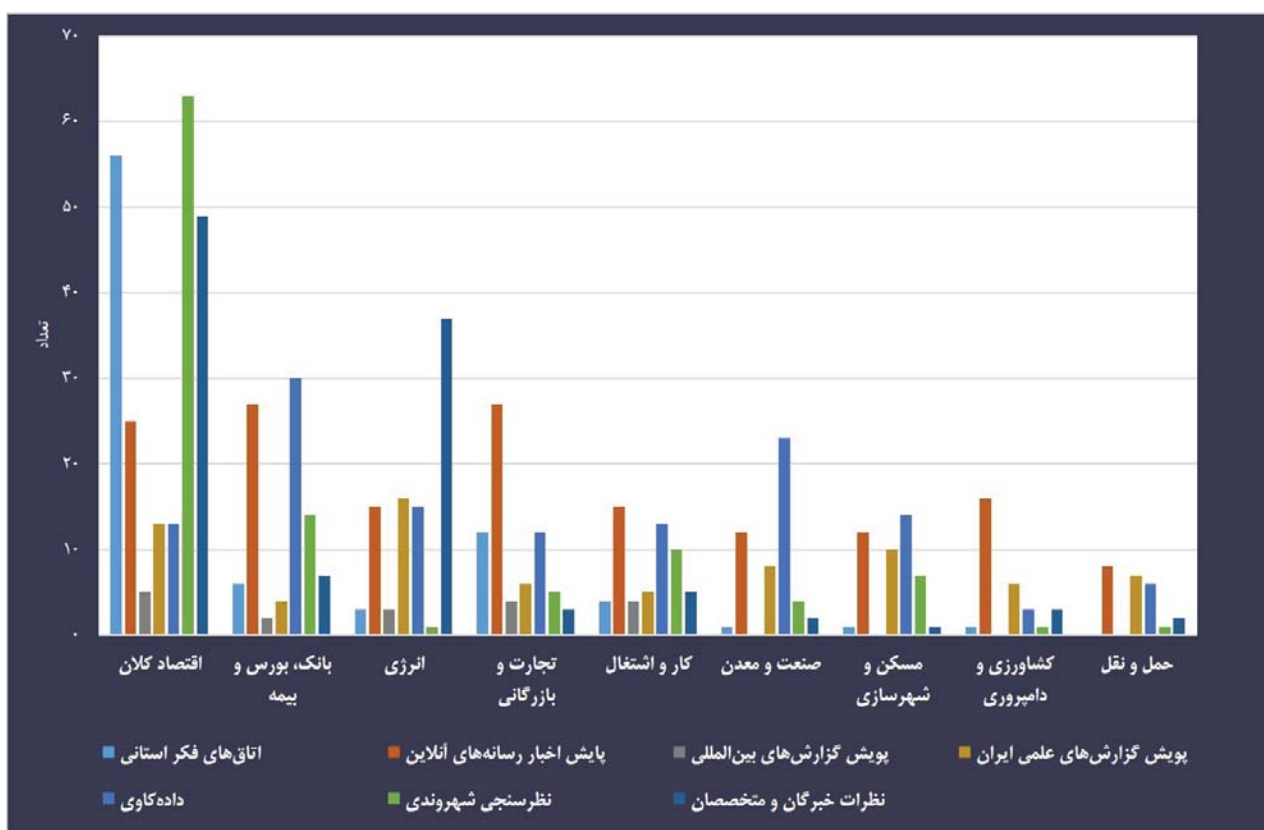
تعداد مسئله شناسایی شده	۶۷۸
میزان پیچیدگی زیر حوزه‌ها	۱۸ درصد
اهمیت در سال ۱۳۹۶ از نگاه خبرگان	۱۶ درصد
امیدواری به بهبود در سال ۱۳۹۶ از نگاه خبرگان	۱۴ درصد
سهم در ۱۰۰ مسئله	۱۸ عدد
میانگین درصد اهمیت مسائل	۷۲ درصد
میانگین درصد عدم قطعیت مسائل	۳۹ درصد

در مدل دسته‌بندی موضوعی و پویا محیط آینده پژوهی ایران ۱۳۹۶، حوزه اقتصادی مشتمل بر ۹ زیرحوزه زیر بود: کار و اشتغال، اقتصاد کلان، بانک، بیمه و بورس، انرژی، حمل و نقل، صنعت و معدن، کشاورزی و دامداری، مسکن و شهرسازی و تجارت و بازرگانی.

تفاوت سه دوره گذشته آینده پژوهی ایران از ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۵ در فصل اول این بود که پیش از این مسائل این حوزه در دو گروه اقتصاد و صنعت-کشاورزی به صورت مستقل دسته‌بندی می‌شد، اما در الگوی جدید «آینده پژوهی ایران» صنعت و کشاورزی به عنوان دو زیرحوزه از اقتصاد در نظر گرفته شده‌اند.

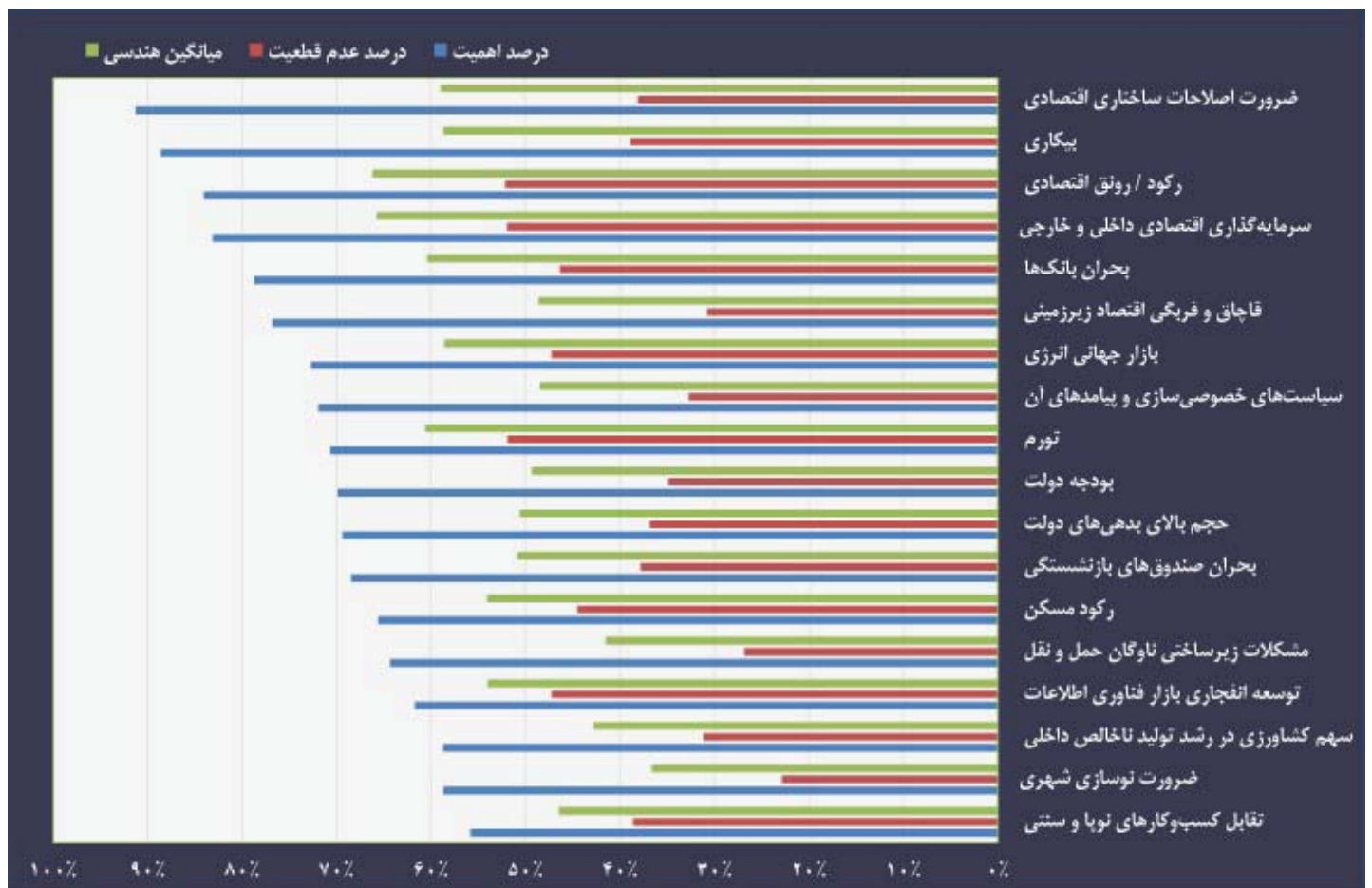
پویا محیط در این پژوهش که با مرور اسناد و داده‌های پژوهشی، داده‌کاوی، پایش رسانه‌ای و گردآوری نظرات خبرگان و شهروندان انجام گرفته است، به شناسایی ۶۷۸ مسئله اقتصادی مختلف منجر شده است. در زیر می‌توانید آمار مربوط به تعداد گردآوری شده از هر منبع را مشاهده کنید.

پس از انجام محاسبات بر اساس فرمول سهمیه بندی توزیع ۱۰۰ مسئله در ۷ حوزه، سهم بخش اقتصاد تعداد ۱۸ مورد مشخص شد. این ۱۸ مسئله اقتصادی در کنار ۸۲ مسئله از حوزه های دیگر به آرای خبرگان سراسر کشور در حوزه های موضوعی ۷ گانه گذاشته شد. اولویت بندی مسائل اقتصاد در سال ۱۳۹۶ از نگاه خبرگان همه حوزه ها و از نگاه خبرگان اقتصاد مطابق جدول زیر است.

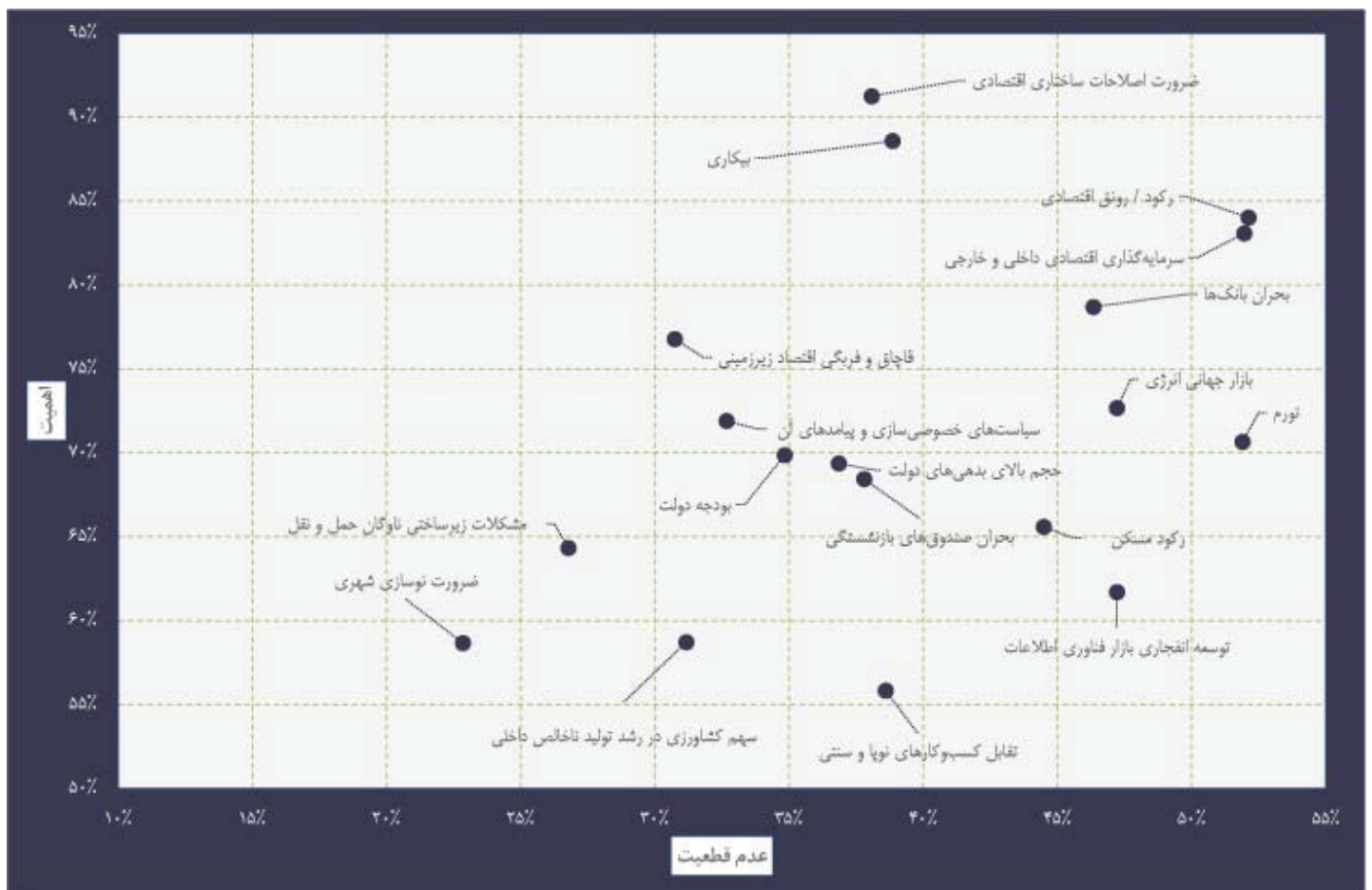
اولویت بندی مسائل اقتصاد ایران در سال ۱۳۹۶		
از نگاه خبرگان همه حوزه ها	از نگاه خبرگان اقتصاد	
ضرورت اصلاحات ساختاری اقتصادی	ضرورت اصلاحات ساختاری اقتصادی	۱
بیکاری	رکود / رونق اقتصادی	۲
رکود / رونق اقتصادی	بیکاری	۳
سرمایه گذاری داخلی و خارجی	سرمایه گذاری اقتصادی داخلی و خارجی	۴
بحران بانک ها	بحران بانک ها	۵
قاچاق و فریبگی اقتصاد زیرزمینی	قاچاق و فریبگی اقتصاد زیرزمینی	۶
بازار جهانی انرژی	حجم بالای بدهی های دولت	۷

در پرسش از خبرگان، علاوه بر اهمیت درباره عدم قطعیت هر مسئله نیز پرسیده شد. همچنین شاخص سومی که از میانگین هندسی اهمیت و عدم قطعیت بدست می آید محاسبه شد که به انتخاب مسائل مناسب برای سناریوپردازی کمک می کند.

پراکنش مسائل اقتصادی در نقشه ایران ۱۳۹۶

در نمودار زیر پراکنش ۱۸ مسئله اقتصادی در محور اهمیت-عدم قطعیت مشخص شده است. بر اساس این نمودار، مسائلی که هم‌زمان اهمیت و عدم قطعیت بالای ۵۰ درصد داشتند مشخص شدند که تقریباً همان‌هایی هستند که میانگین هندسی اهمیت و عدم قطعیت بالایی داشتند. از این مسائل برای مشخص کردن «عدم قطعیت‌های کلیدی» در سناریوپردازی استفاده شد. سهم بخش اقتصاد در این زمینه تعداد سه مسئله بود.

میانگین عدم قطعیت:

۱. سیاست
۲. اقتصاد
۳. فرهنگ
۴. محیط زیست
۵. جامعه
۶. سلامت
۷. علم و فناوری

میانگین اهمیت:

۱. محیط زیست
۲. جامعه
۳. اقتصاد
۴. سیاست
۵. سلامت
۶. علم و فناوری
۷. فرهنگ

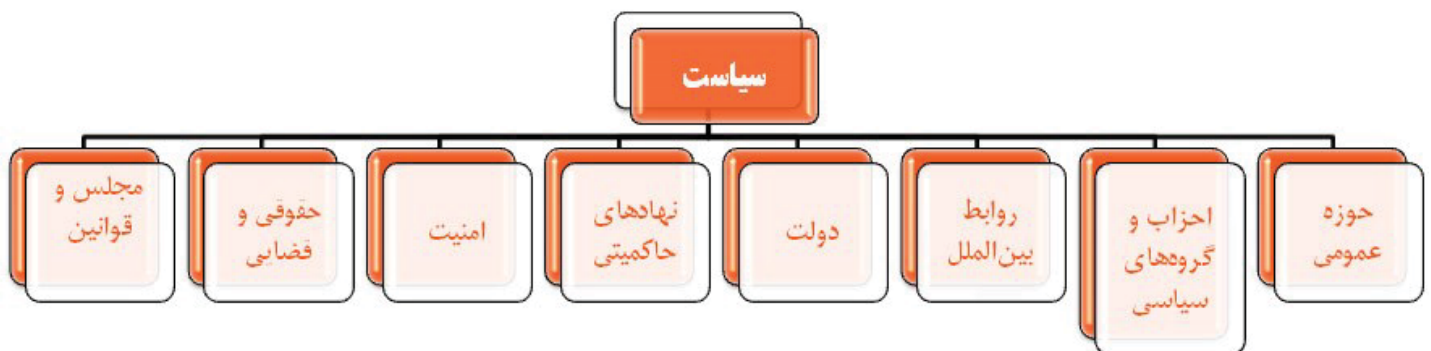
سه مسئله اقتصادی که در تعیین عدم قطعیت‌های کلیدی نقش داشتند عبارتند از:

۱. سرمایه‌گذاری اقتصادی داخلی و خارجی
۲. رکود / رونق اقتصادی
۳. تورم

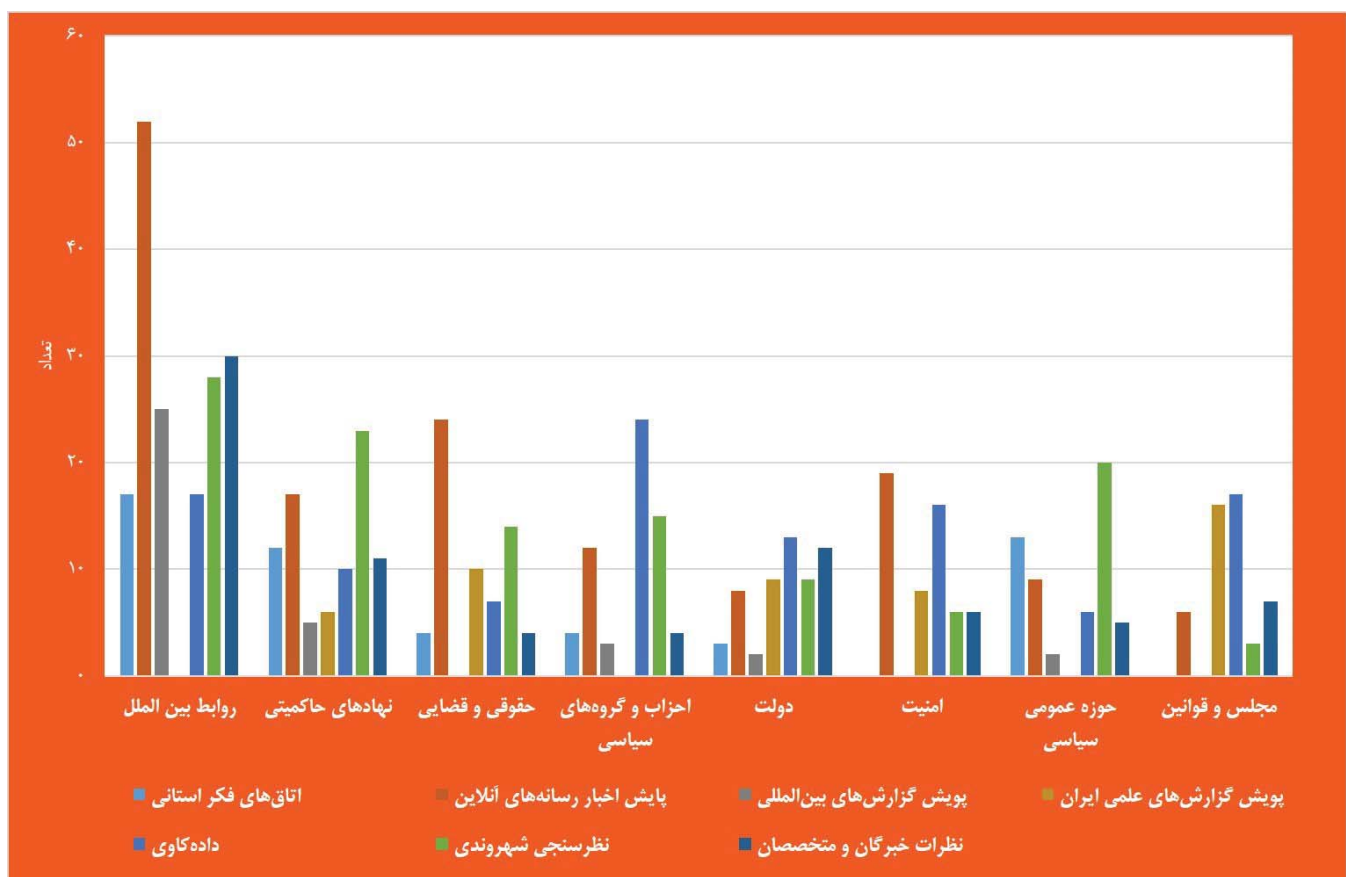

تعداد مسئله شناسایی شده	۵۹۳
میزان پیچیدگی زیر حوزه‌ها	۱۶ درصد
اهمیت در سال ۱۳۹۶ از نگاه خبرگان	۱۵ درصد
امیدواری به بهبود در سال ۱۳۹۶ از نگاه خبرگان	۲۸ درصد
سهم در ۱۰۰ مسئله	۱۷ عدد
میانگین درصد اهمیت مسائل	۷۲ درصد
میانگین درصد عدم قطعیت مسائل	۵۰ درصد

در مدل دسته‌بندی موضوعی و پویش محیط آینده پژوهی ایران ۱۳۹۶، حوزه سیاست مشتمل بر ۸ زیرحوزه زیر بود: احزاب و گروه‌های سیاسی، حوزه عمومی، روابط بین‌الملل، نهادهای حاکمیتی، مجلس و قوانین، حقوقی و قضایی، دولت و امنیت. تفاوت سه دوره گذشته آینده پژوهی ایران از ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۵ در فصل اول این بود که پیش از این مسائل این حوزه در دو گروه سیاست و بین‌الملل به صورت مستقل دسته‌بندی می‌شد.

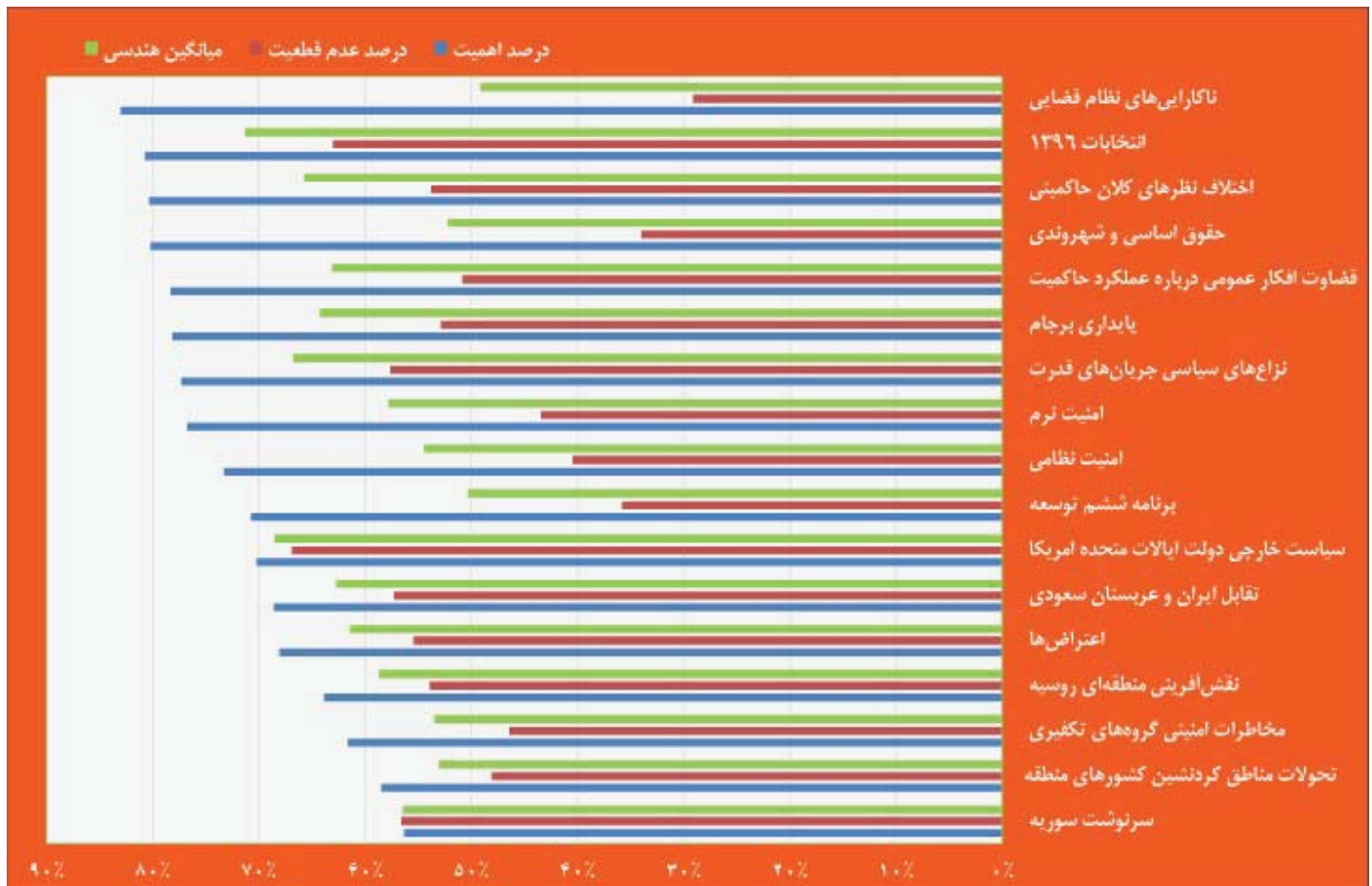
پویش محیط در این پژوهش که با مرور اسناد و داده‌های پژوهشی، داده‌کاوی، پایش رسانه‌ای و گردآوری نظرات خبرگان و شهروندان انجام گرفته است، به شناسایی ۵۹۳ مسئله سیاسی مختلف منجر شده است. در زیر می‌توانید آمار مربوط به تعداد گردآوری شده از هر منبع را مشاهده کنید.

پس از انجام محاسبات بر اساس فرمول سهمیه بندی توزیع ۱۰۰ مسئله در ۷ حوزه، سهم بخش سیاست تعداد ۱۷ مورد مشخص شد. این ۱۷ مسئله سیاسی در کنار ۸۳ مسئله از حوزه های دیگر به آرای خبرگان سراسر کشور در حوزه های موضوعی ۷ گانه گذاشته شد. اولویت بندی مسائل سیاسی در سال ۱۳۹۶ از نگاه خبرگان همه حوزه ها و از نگاه خبرگان سیاسی مطابق جدول زیر است.

اولویت بندی مسائل سیاسی ایران در سال ۱۳۹۶		
از نگاه خبرگان همه حوزه ها	از نگاه خبرگان سیاست	
ناکارایی های نظام قضایی	اختلاف نظرهای کلان حاکمیتی	۱
انتخابات ۱۳۹۶	پایداری برجام	۲
اختلاف نظرهای کلان حاکمیتی	انتخابات ۱۳۹۶	۳
حقوق اساسی و شهروندی	ناکارایی های نظام قضایی	۴
قضاوت افکار عمومی درباره عملکرد حاکمیت	سیاست خارجی دولت ایالات متحده امریکا	۵
پایداری برجام	قضاوت افکار عمومی درباره عملکرد حاکمیت	۶
نزاع های سیاسی جریان های قدرت	نزاع های سیاسی جریان های قدرت	۷

در پرسش از خبرگان، علاوه بر اهمیت درباره عدم قطعیت هر مسئله نیز پرسیده شد. همچنین شاخص سومی که از میانگین هندسی اهمیت و عدم قطعیت بدست می آید محاسبه شد که به انتخاب مسائل مناسب برای سناریوپردازی کمک می کند.

پراکنش مسائل سیاسی در نقشه ایران ۱۳۹۶

در نمودار زیر پراکنش ۱۷ مسئله سیاسی در محور اهمیت-عدم قطعیت مشخص شده است. بر اساس این نمودار، مسائلی که هم‌زمان اهمیت و عدم قطعیت بالای ۵۰ درصد داشتند مشخص شدند که تقریباً همان‌هایی هستند که میانگین هندسی اهمیت و عدم قطعیت بالایی داشتند. از این مسائل برای مشخص کردن «عدم قطعیت‌های کلیدی» در سناریوپردازی استفاده شد. سهم بخش سیاست در این زمینه تعداد ۱۱ مسئله بود.

میانگین عدم قطعیت:

۱. سیاست
۲. اقتصاد
۳. فرهنگ
۴. محیط زیست
۵. جامعه
۶. سلامت
۷. علم و فناوری

میانگین اهمیت:

۱. محیط زیست
۲. جامعه
۳. اقتصاد
۴. سیاست
۵. سلامت
۶. علم و فناوری
۷. فرهنگ

۱۱ مسئله سیاسی که در تعیین عدم قطعیت‌های کلیدی

نقش داشتند عبارتند از:

۱. سیاست خارجی دولت ایالات متحده آمریکا
۲. نقش آفرینی منطقه‌ای روسیه
۳. قضاوت افکار عمومی درباره عملکرد حاکمیت
۴. مخاطرات امنیتی گروه‌های تکفیری
۵. نزاع‌های سیاسی جریان‌های قدرت
۶. اختلاف نظرهای کلان حاکمیتی
۷. پایداری برجام
۸. تقابل ایران و عربستان
۹. مسئله سوریه
۱۰. انتخابات ۱۳۹۶
۱۱. اعتراض‌ها

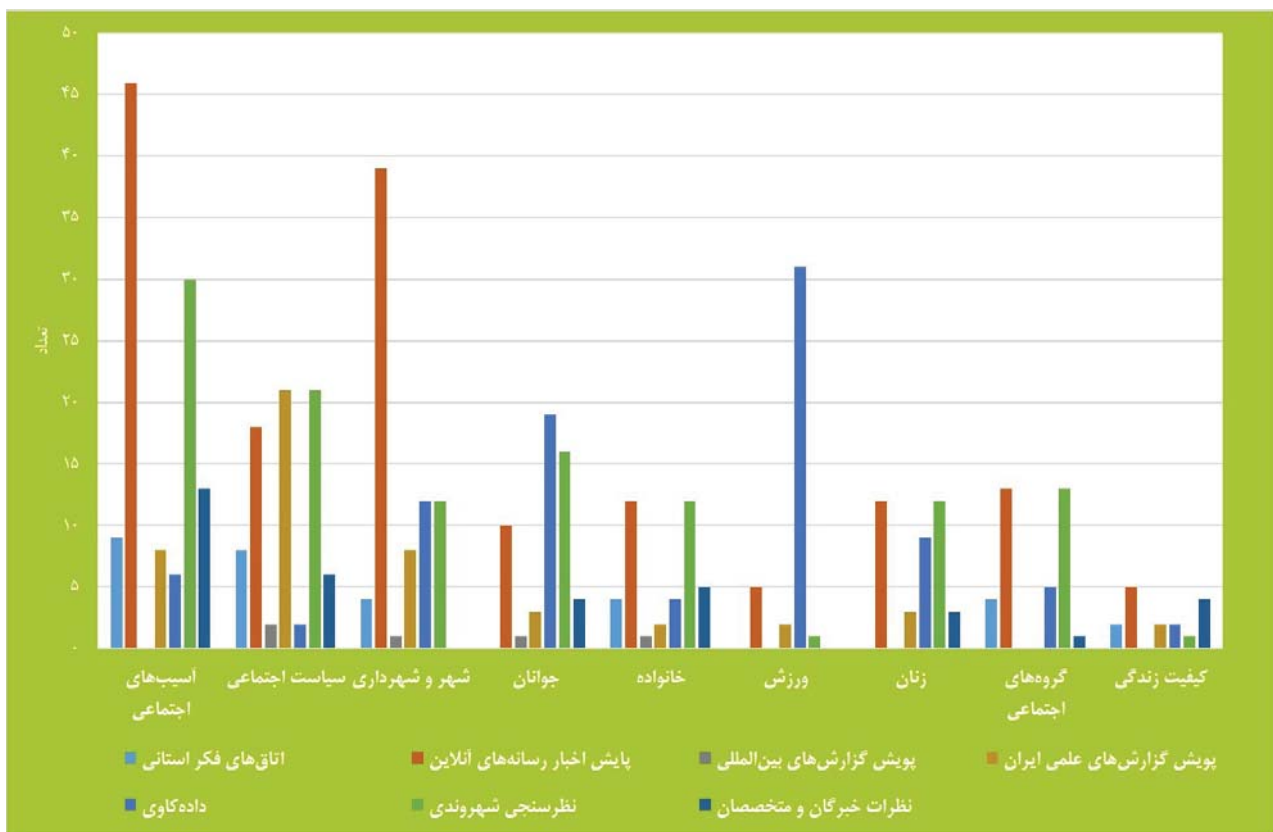

تعداد مسئله شناسایی شده	۴۸۹
میزان پیچیدگی زیر حوزه‌ها	۱۳ درصد
اهمیت در سال ۱۳۹۶ از نگاه خبرگان	۱۳ درصد
امیدواری به بهبود در سال ۱۳۹۶ از نگاه خبرگان	۷ درصد
سهم در ۱۰۰ مسئله	۱۵ عدد
میانگین درصد اهمیت مسائل	۷۷ درصد
میانگین درصد عدم قطعیت مسائل	۳۱ درصد

در مدل دسته‌بندی موضوعی و پوشش محیط آینده پژوهی ایران ۱۳۹۶، حوزه اجتماعی مشتمل بر ۹ زیرحوزه زیر بود: آسیب‌های اجتماعی، جوانان، خانواده، زنان، کیفیت زندگی، گروه‌های اجتماعی، ورزش، شهری و سیاست اجتماعی.

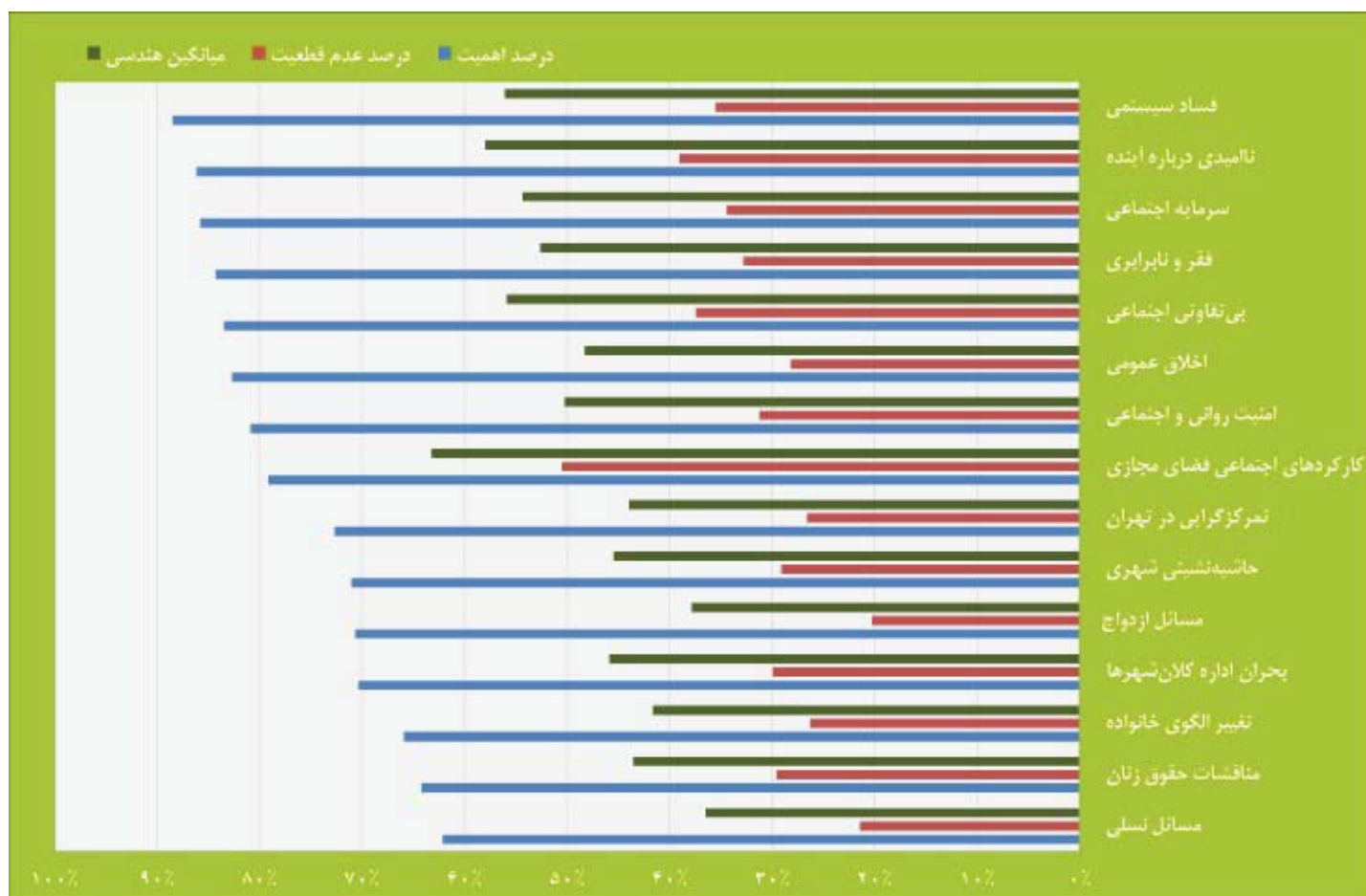
پوشش محیط در این پژوهش که با مرور اسناد و داده‌های پژوهشی، داده‌کاوی، پایش رسانه‌ای و گردآوری نظرات خبرگان و شهروندان انجام گرفته است، به شناسایی ۴۸۹ مسئله اجتماعی مختلف منجر شده است. در زیر می‌توانید آمار مربوط به تعداد گردآوری شده از هر منبع را مشاهده کنید.

پس از انجام محاسبات بر اساس فرمول سهمیه بندی توزیع ۱۰۰ مسئله در ۷ حوزه، سهم بخش اجتماعی تعداد ۱۵ مورد مشخص شد. این ۱۵ مسئله اجتماعی در کنار ۸۵ مسئله از حوزه های دیگر به آرای خبرگان سراسر کشور در حوزه های موضوعی ۷ گانه گذاشته شد. اولویت بندی مسائل اجتماعی در سال ۱۳۹۶ از نگاه خبرگان همه حوزه ها و از نگاه خبرگان اجتماعی مطابق جدول زیر است.

اولویت بندی مسائل اجتماعی ایران در سال ۱۳۹۶		
از نگاه خبرگان همه حوزه ها	از نگاه خبرگان اجتماعی	
فساد سیستمی	سرمایه اجتماعی	۱
نامیدی درباره آینده	فقر و نابرابری	۲
سرمایه اجتماعی	فساد سیستمی	۳
فقر و نابرابری	نامیدی درباره آینده	۴
بی تفاوتی اجتماعی	بی تفاوتی اجتماعی	۵
اخلاق عمومی	امنیت روانی و اجتماعی	۶
امنیت روانی و اجتماعی	اخلاق عمومی	۷

در پرسش از خبرگان، علاوه بر اهمیت درباره عدم قطعیت هر مسئله نیز پرسیده شد. همچنین شاخص سومی که از میانگین هندسی اهمیت و عدم قطعیت بدست می آید محاسبه شد که به انتخاب مسائل مناسب برای سناریوپردازی کمک می کند.

پراکنش مسائل اجتماعی در نقشه ایران ۱۳۹۶

در نمودار زیر پراکنش ۱۵ مسئله اجتماعی در محور اهمیت-عدم قطعیت مشخص شده است. بر اساس این نمودار، مسائلی که هم‌زمان اهمیت و عدم قطعیت بالای ۵۰ درصد داشتند مشخص شدند که تقریباً همان‌هایی هستند که میانگین هندسی اهمیت و عدم قطعیت بالایی داشتند. از این مسائل برای مشخص کردن «عدم قطعیت‌های کلیدی» در سناریوپردازی استفاده شد. سهم بخش اجتماعی در این زمینه تعداد ۱ مسئله بود.

میانگین عدم قطعیت:

۱. سیاست
۲. اقتصاد
۳. فرهنگ
۴. محیط زیست
۵. جامعه
۶. سلامت
۷. علم و فناوری

میانگین اهمیت:

۱. محیط زیست
۲. جامعه
۳. اقتصاد
۴. سیاست
۵. سلامت
۶. علم و فناوری
۷. فرهنگ

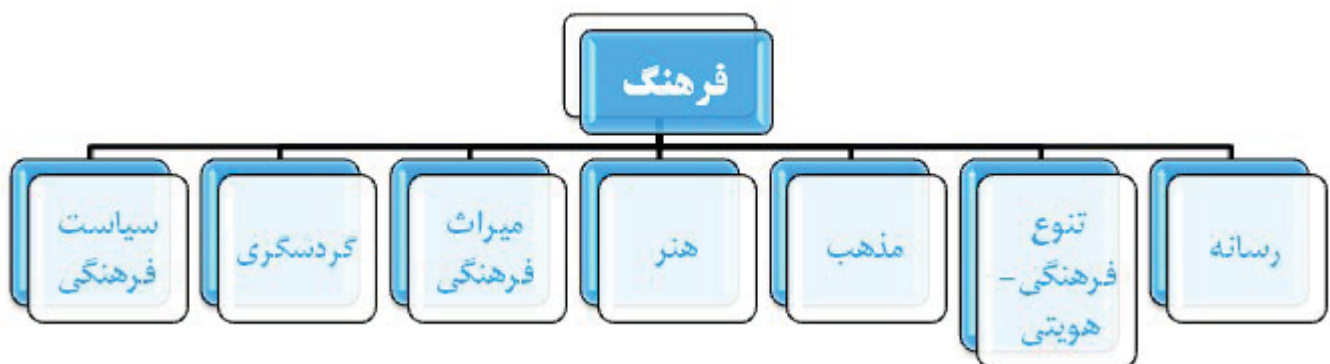
مسئله کارکردهای اجتماعی فضای مجازی دارای اهمیت و عدم قطعیت بالای ۵۰ درصد بود، با این حال از آنجا که با سایر مسائل دارای این ویژگی تناسب نداشت، در بر ساخت عدم قطعیت‌های کلیدی نقش اصلی ایفا نکرد.

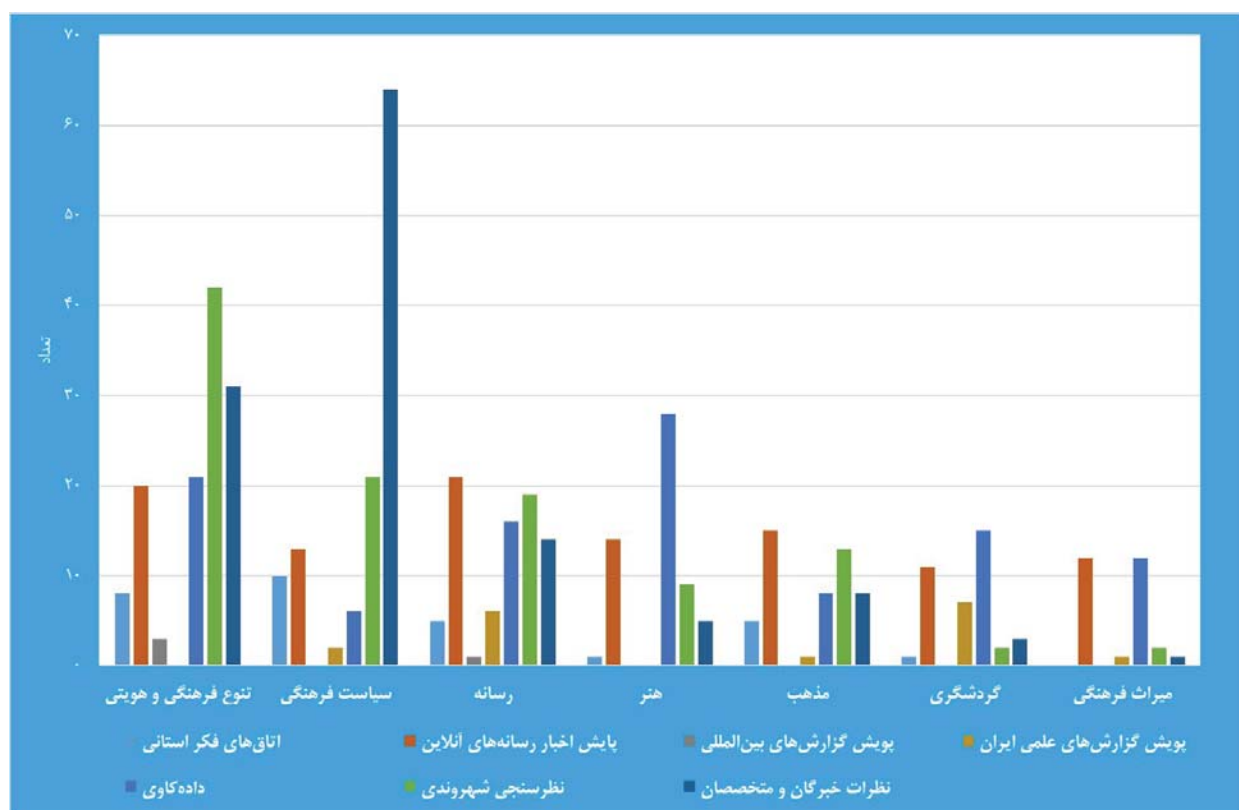
تعداد مسئله شناسایی شده	۴۹۷
میزان پیچیدگی زیر حوزه‌ها	۱۳ درصد
اهمیت در سال ۱۳۹۶ از نگاه خبرگان	۱۳ درصد
امیدواری به بهبود در سال ۱۳۹۶ از نگاه خبرگان	۸ درصد
سهم در ۱۰۰ مسئله	۱۴ عدد
میانگین درصد اهمیت مسائل	۶۷ درصد
میانگین درصد عدم قطعیت مسائل	۳۴ درصد

در مدل دسته‌بندی موضوعی و پوشش محیط آینده‌پژوهی ایران ۱۳۹۶، حوزه فرهنگ مشتمل بر ۷ زیرحوزه زیر بود: تنوع فرهنگی-هویت، رسانه، مذهب، هنر، میراث فرهنگی، گردشگری و سیاست فرهنگی.

تفاوت سه دوره گذشته آینده‌پژوهی ایران از ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۵ در فصل اول این بود که پیش از این مسائل این حوزه در دو گروه فرهنگ و دین به صورت مستقل دسته‌بندی می‌شد، اما در الگوی جدید «آینده‌پژوهی ایران» مذهب به عنوان یک زیرحوزه از فرهنگ در نظر گرفته شده است.

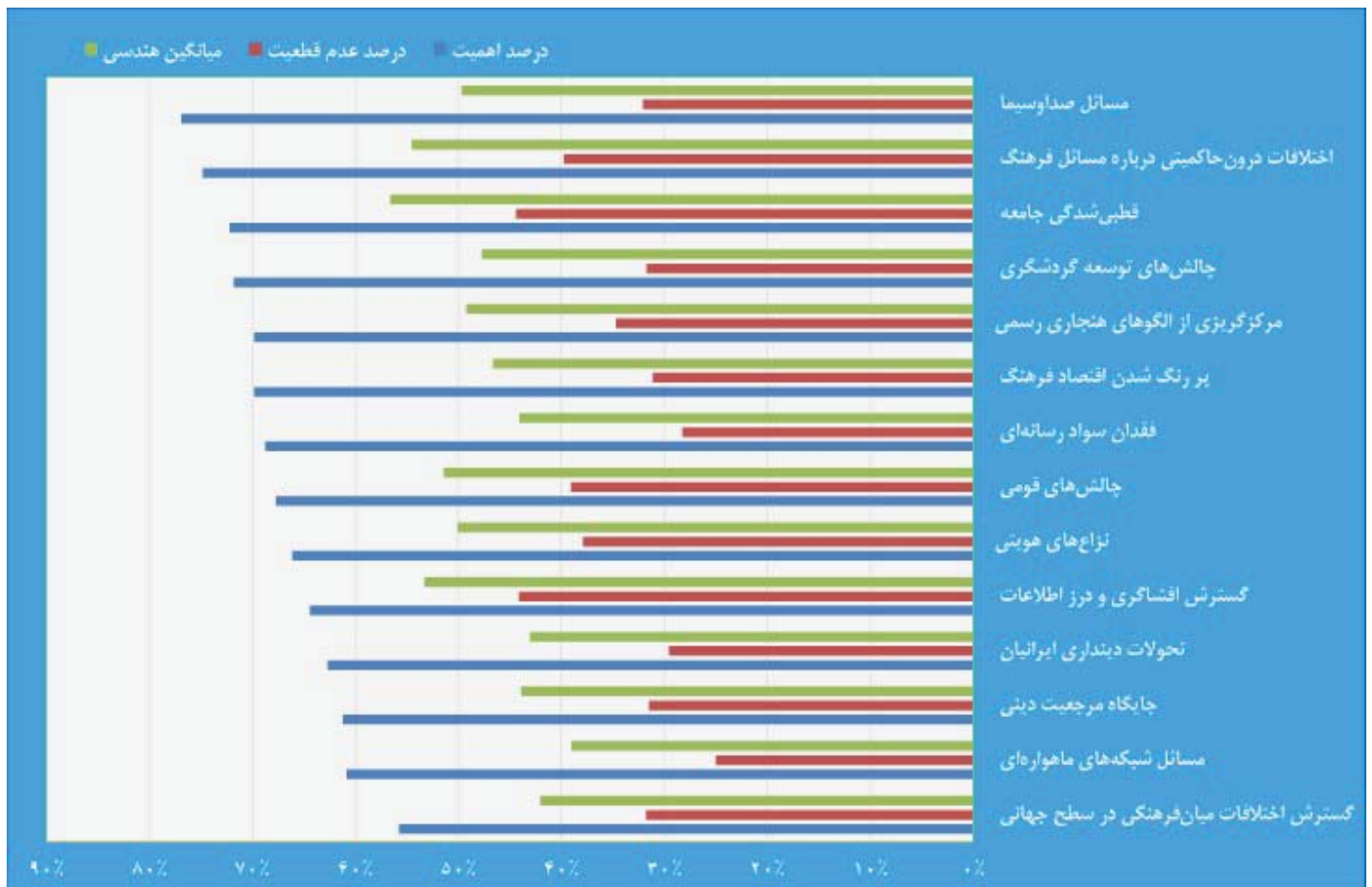
پوشش محیط در این پژوهش که با مرور اسناد و داده‌های پژوهشی، داده‌کاوی، پایش رسانه‌ای و گردآوری نظرات خبرگان و شهروندان انجام گرفته است، به شناسایی ۴۹۷ مسئله فرهنگی مختلف منجر شده است. در زیر می‌توانید آمار مربوط به تعداد گردآوری شده از هر منبع را مشاهده کنید.

پس از انجام محاسبات بر اساس فرمول سهمیه بندی توزیع ۱۰۰ مسئله در ۷ حوزه، سهم بخش فرهنگ تعداد ۱۴ مورد مشخص شد. این ۱۴ مسئله فرهنگی در کنار ۸۶ مسئله از حوزه های دیگر به آرای خبرگان سراسر کشور در حوزه های موضوعی ۷ گانه گذاشته شد. اولویت بندی مسائل فرهنگی در سال ۱۳۹۶ از نگاه خبرگان همه حوزه ها و از نگاه خبرگان فرهنگ مطابق جدول زیر است.

اولویت بندی مسائل فرهنگی ایران در سال ۱۳۹۶		
از نگاه خبرگان همه حوزه ها	از نگاه خبرگان فرهنگ	
مسائل صداوسیما	اختلافات درون حاکمیتی درباره مسائل فرهنگ	۱
اختلافات درون حاکمیتی درباره مسائل فرهنگ	مسائل صداوسیما	۲
قطبی شدگی جامعه	گسترش افشاگری و درز اطلاعات	۳
چالش های توسعه گردشگری	فقدان سواد رسانه ای	۴
مرکز گریزی از الگوهای هنجاری رسمی	قطبی شدگی جامعه	۵
پر رنگ شدن اقتصاد فرهنگ	مرکز گریزی از الگوهای هنجاری رسمی	۶
فقدان سواد رسانه ای	پر رنگ شدن اقتصاد فرهنگ	۷

در پرسش از خبرگان، علاوه بر اهمیت درباره عدم قطعیت هر مسئله نیز پرسیده شد. همچنین شاخص سومی که از میانگین هندسی اهمیت و عدم قطعیت بدست می آید محاسبه شد که به انتخاب مسائل مناسب برای سناریوپردازی کمک می کند.

پراکنش مسائل فرهنگی در نقشه ایران ۱۳۹۶

در نمودار زیر پراکنش ۱۴ مسئله فرهنگی در محور اهمیت-عدم قطعیت مشخص شده است. بر اساس این نمودار، مسائلی که هم‌زمان اهمیت و عدم قطعیت بالای ۵۰ درصد داشتند مشخص شدند که تقریباً همان‌هایی هستند که میانگین هندسی اهمیت و عدم قطعیت بالایی داشتند. از این مسائل برای مشخص کردن «عدم قطعیت‌های کلیدی» در سناریوپردازی استفاده شد. سهم بخش فرهنگ در این زمینه تعداد ۰ مسئله بود.

میانگین عدم قطعیت:

۱. سیاست
۲. اقتصاد
۳. فرهنگ
۴. محیط زیست
۵. جامعه
۶. سلامت
۷. علم و فناوری

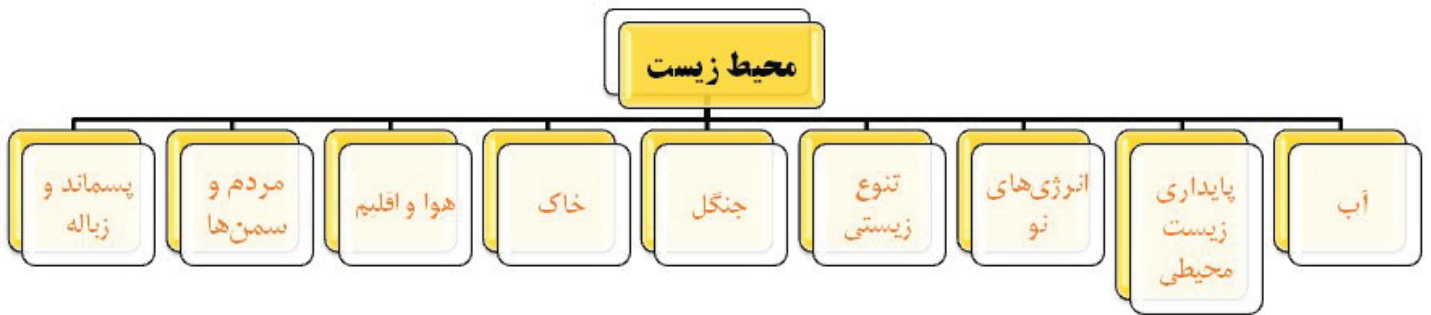
میانگین اهمیت:

۱. محیط زیست
۲. جامعه
۳. اقتصاد
۴. سیاست
۵. سلامت
۶. علم و فناوری
۷. فرهنگ

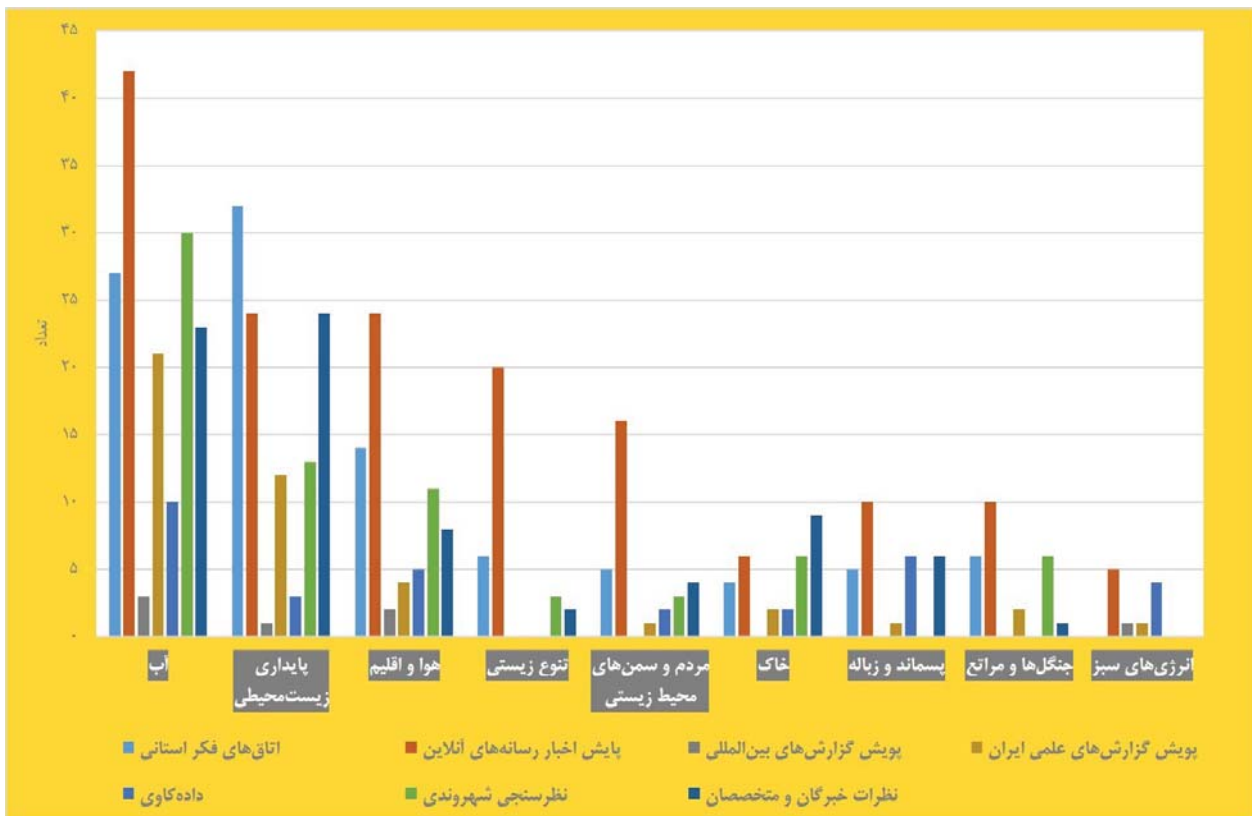

تعداد مسئله شناسایی شده	۴۸۸
میزان پیچیدگی زیر حوزه‌ها	۱۳ درصد
اهمیت در سال ۱۳۹۶ از نگاه خبرگان	۱۵ درصد
امیدواری به بهبود در سال ۱۳۹۶ از نگاه خبرگان	۸ درصد
سهم در ۱۰۰ مسئله	۱۳ عدد
میانگین درصد اهمیت مسائل	۷۸ درصد
میانگین درصد عدم قطعیت مسائل	۳۲ درصد

در مدل دسته‌بندی موضوعی و پوشش محیط آینده پژوهی ایران ۱۳۹۶، حوزه محیط زیست مشتمل بر ۹ زیرحوزه زیر بود: آب، انرژی‌های نو، تنوع زیستی، پایداری زیست محیطی، جنگل، پسماند و زباله، خاک، هوا و اقلیم و مردم و سمن‌ها.

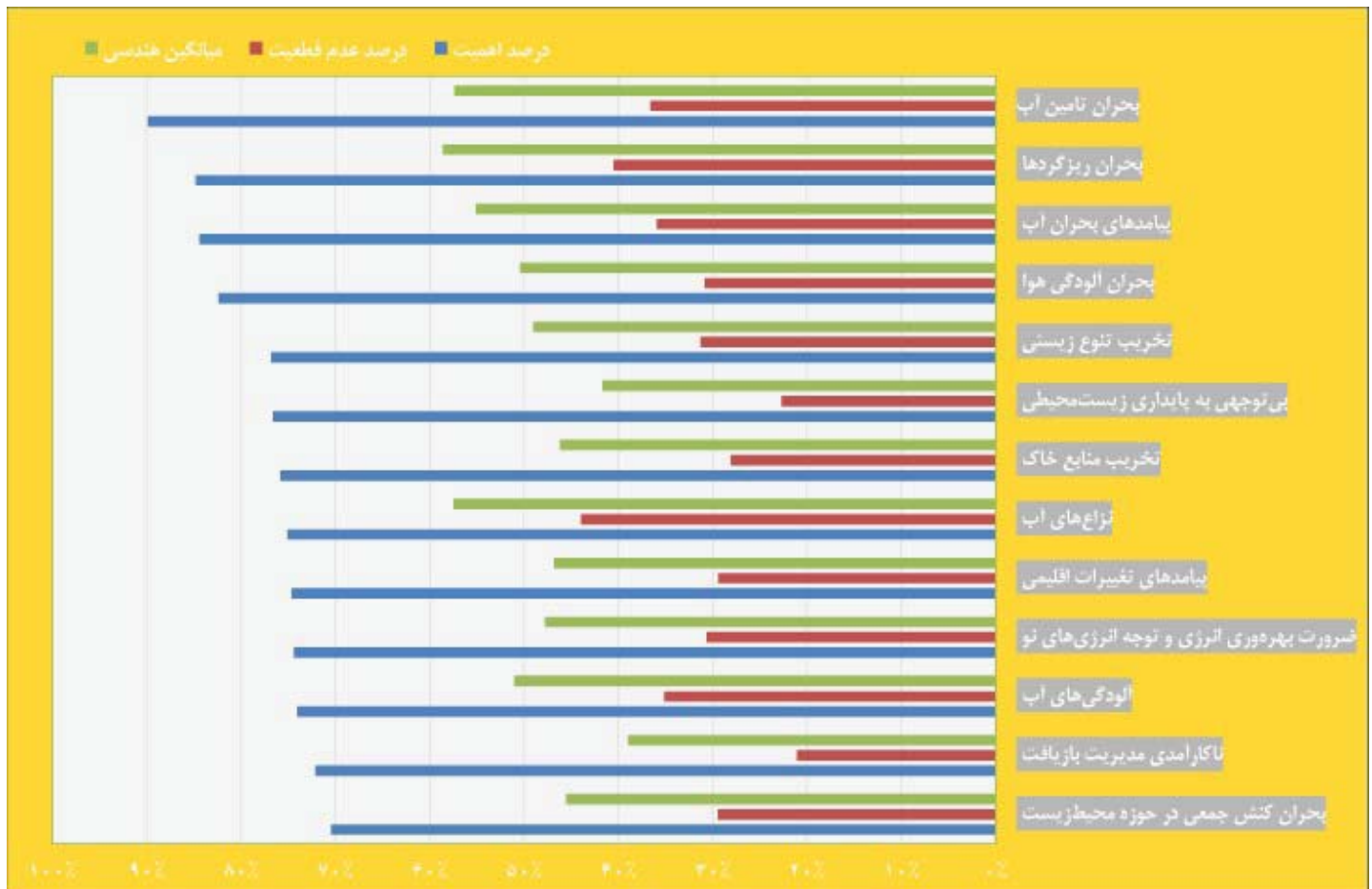
پوشش محیط در این پژوهش که با مرور اسناد و داده‌های پژوهشی، داده‌کاوی، پایش رسانه‌ای و گردآوری نظرات خبرگان و شهروندان انجام گرفته است، به شناسایی ۴۸۸ مسئله محیط زیست مختلف منجر شده است. در زیر می‌توانید آمار مربوط به تعداد گردآوری شده از هر منبع را مشاهده کنید.

پس از انجام محاسبات بر اساس فرمول سهمیه بندی توزیع ۱۰۰ مسئله در ۷ حوزه، سهم بخش محیط زیست تعداد ۱۳ مورد مشخص شد. این ۱۳ مسئله محیط زیست در کنار ۸۷ مسئله از حوزه های دیگر به آرای خبرگان سراسر کشور در حوزه های موضوعی ۷ گانه گذاشته شد. اولویت بندی مسائل محیط زیست از نگاه خبرگان همه حوزه ها و از نگاه خبرگان محیط زیست مطابق جدول زیر است.

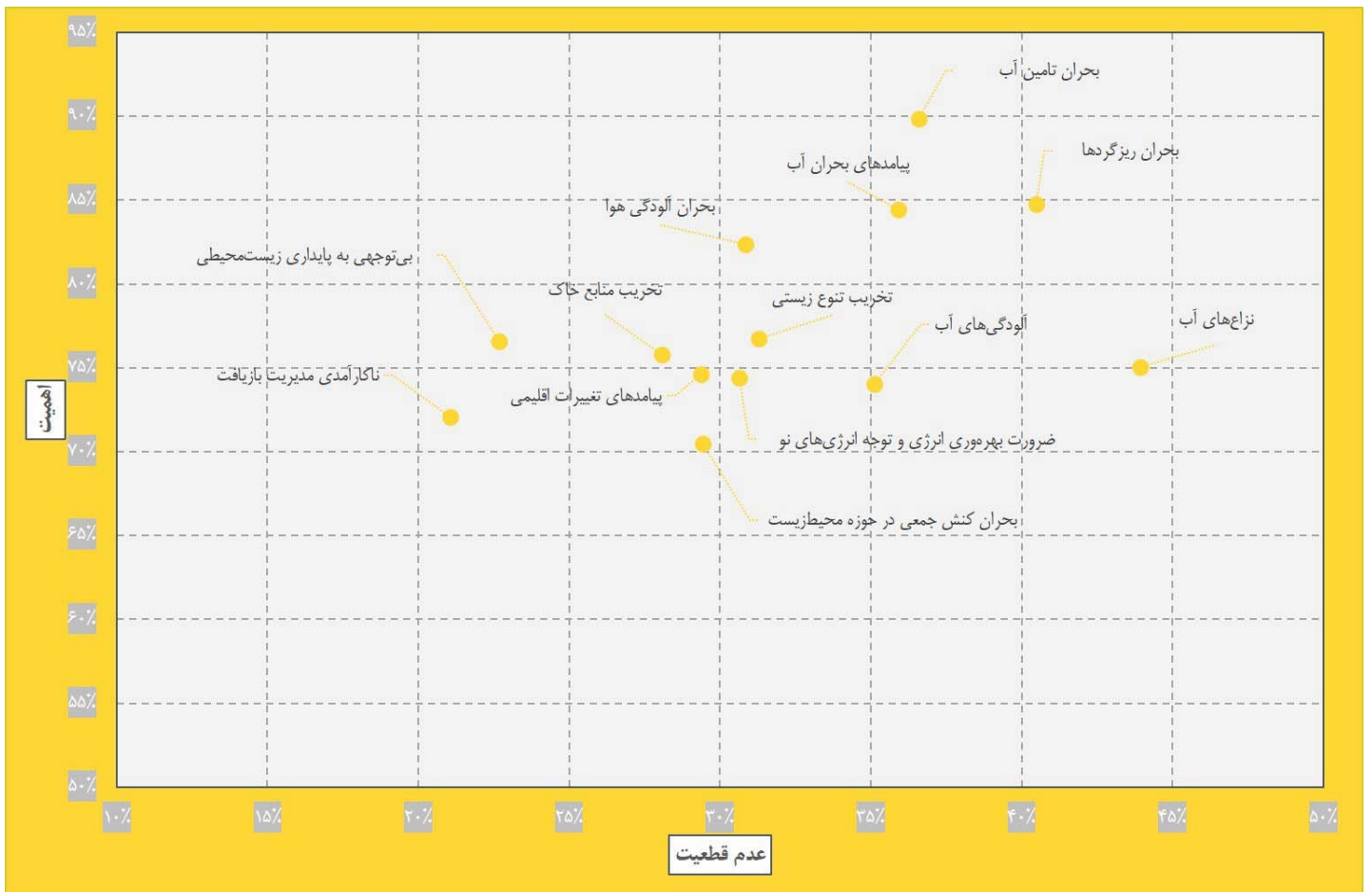
اولویت بندی مسائل محیط زیست ایران در سال ۱۳۹۶		
از نگاه خبرگان همه حوزه ها	از نگاه خبرگان محیط زیست	
بحران تامین آب	بحران تامین آب	۱
بحران ریزگردها	بحران ریزگردها	۲
پیامدهای بحران آب	بحران آلودگی هوا	۳
بحران آلودگی هوا	بی توجهی به پایداری زیست محیطی	۴
تخریب تنوع زیستی	پیامدهای بحران آب	۵
بی توجهی به پایداری زیست محیطی	تخریب تنوع زیستی	۶
تخریب منابع خاک	تخریب منابع خاک	۷

در پرسش از خبرگان، علاوه بر اهمیت درباره عدم قطعیت هر مسئله نیز پرسیده شد. همچنین شاخص سومی که از میانگین هندسی اهمیت و عدم قطعیت بدست می آید محاسبه شد که به انتخاب مسائل مناسب برای سناریوپردازی کمک می کند.

پراکنش مسائل محیط زیست در نقشه ایران ۱۳۹۶

در نمودار زیر پراکنش ۱۳ مسئله محیط زیستی در محور اهمیت-عدم قطعیت مشخص شده است. بر اساس این نمودار، مسائلی که هم‌زمان اهمیت و عدم قطعیت بالای ۵۰ درصد داشتند مشخص شدند که تقریباً همان‌هایی هستند که میانگین هندسی اهمیت و عدم قطعیت بالایی داشتند. از این مسائل برای مشخص کردن «عدم قطعیت‌های کلیدی» در سناریوپردازی استفاده شد. سهم بخش محیط زیست در این زمینه تعداد ۰ مسئله بود.

میانگین عدم قطعیت:

۱. سیاست
۲. اقتصاد
۳. فرهنگ
۴. محیط زیست
۵. جامعه
۶. سلامت
۷. علم و فناوری

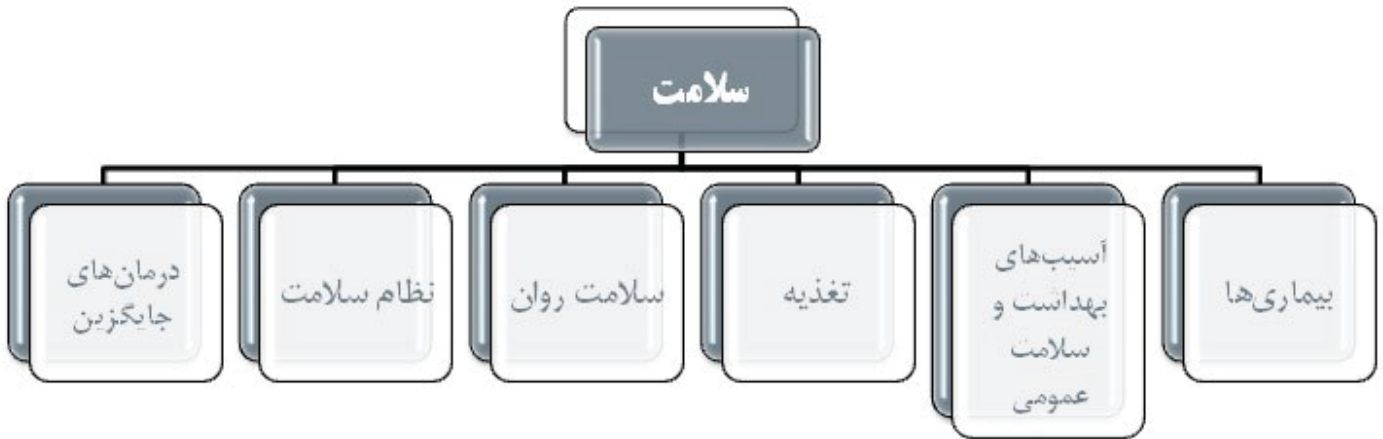
میانگین اهمیت:

۱. محیط زیست
۲. جامعه
۳. اقتصاد
۴. سیاست
۵. سلامت
۶. علم و فناوری
۷. فرهنگ

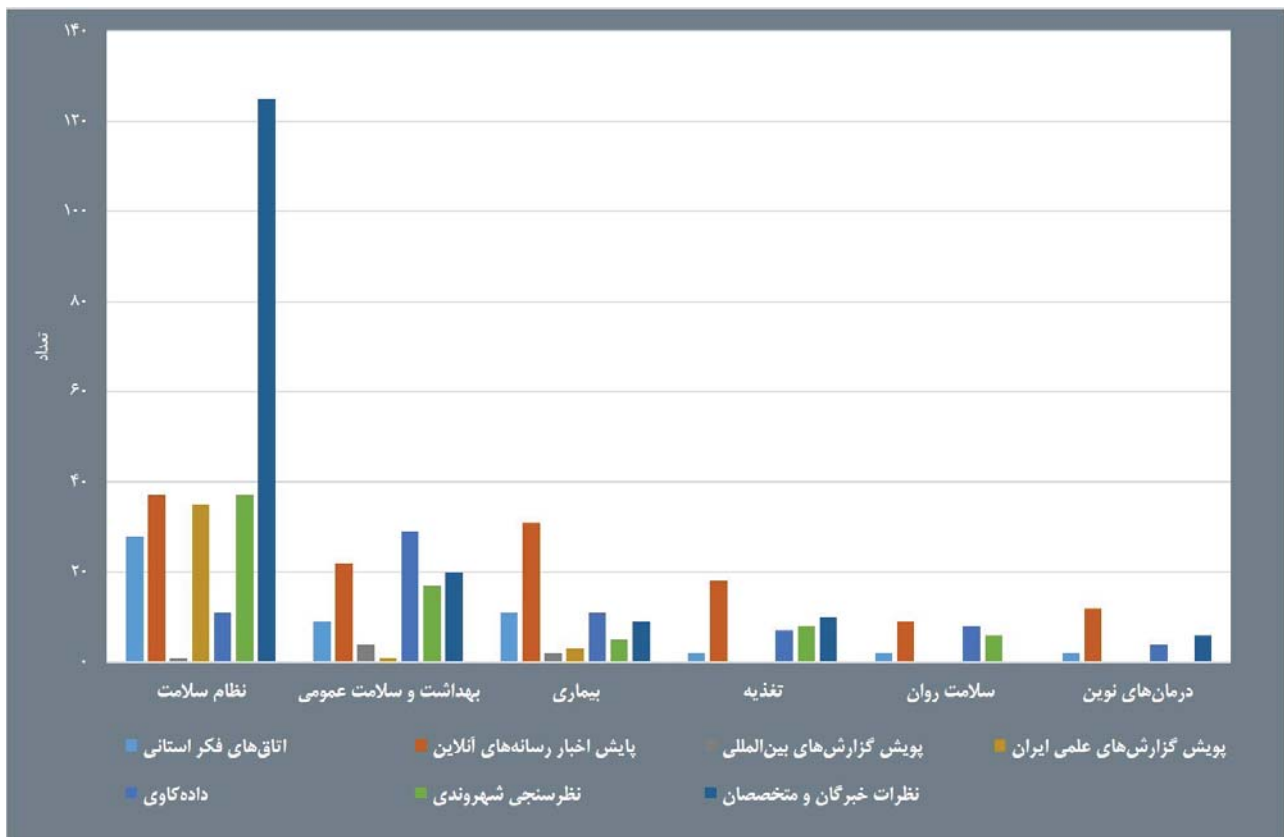

تعداد مسئله شناسایی شده	۵۴۲
میزان پیچیدگی زیر حوزه‌ها	۱۴ درصد
اهمیت در سال ۱۳۹۶ از نگاه خبرگان	۱۴ درصد
امیدواری به بهبود در سال ۱۳۹۶ از نگاه خبرگان	۰ درصد
سهم در ۱۰۰ مسئله	۱۲ عدد
میانگین درصد اهمیت مسائل	۷۰ درصد
میانگین درصد عدم قطعیت مسائل	۳۰ درصد

در مدل دسته‌بندی موضوعی و پویا محیط آینده پژوهی ایران ۱۳۹۶، حوزه سلامت مشتمل بر ۶ زیرحوزه زیر بود: بیماری‌ها، تغذیه، آسیب‌های بهداشتی و سلامت عمومی، سلامت روان، نظام سلامت و درمان‌های جایگزین.

پویا محیط در این پژوهش که با مرور اسناد و داده‌های پژوهشی، داده‌کاوی، پایش رسانه‌ای و گردآوری نظرات خبرگان و شهروندان انجام گرفته است، به شناسایی ۵۴۲ مسئله سلامت مختلف منجر شده است. در زیر می‌توانید آمار مربوط به تعداد گردآوری شده از هر منبع را مشاهده کنید.

پس از انجام محاسبات بر اساس فرمول سهمیه بندی توزیع ۱۰۰ مسئله در ۷ حوزه، سهم بخش سلامت تعداد ۱۲ مورد مشخص شد. این ۱۲ مسئله سلامت در کنار ۸۸ مسئله از حوزه های دیگر به آرای خبرگان سراسر کشور در حوزه های موضوعی ۷ گانه گذاشته شد. اولویت بندی مسائل سلامت در سال ۱۳۹۶ از نگاه خبرگان همه حوزه ها و از نگاه خبرگان سلامت مطابق جدول زیر است.

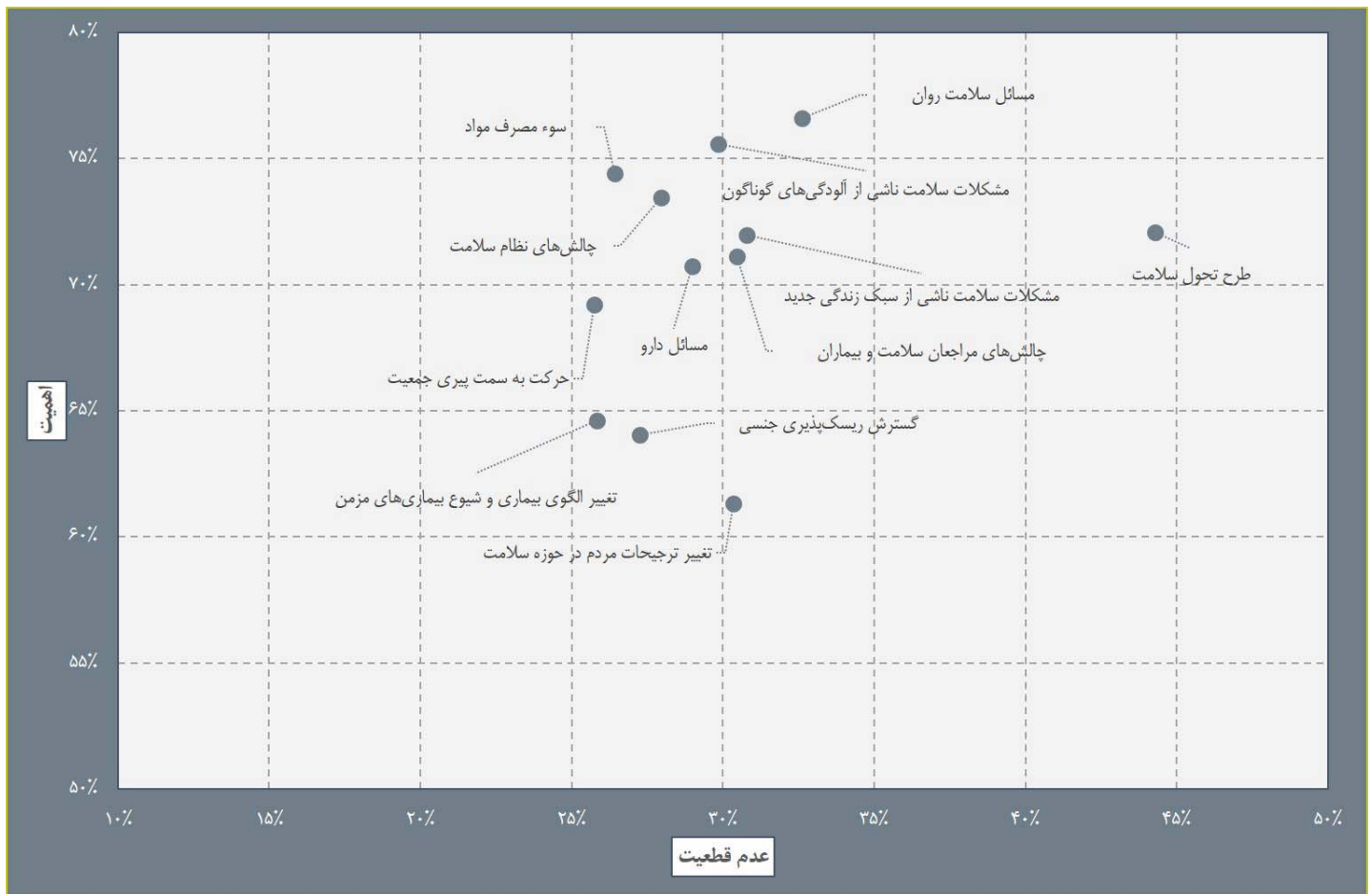
اولویت بندی مسائل سلامت ایران در سال ۱۳۹۶		
از نگاه خبرگان سلامت	از نگاه خبرگان همه حوزه ها	
مشکلات سلامت ناشی از سبک زندگی جدید	مسائل سلامت روان	۱
طرح تحول سلامت	مشکلات سلامت ناشی از آلودگی های گوناگون	۲
چالش های نظام سلامت	سوء مصرف مواد	۳
تغییر الگوی بیماری و شیوع بیماری های مزمن	چالش های نظام سلامت	۴
سوء مصرف مواد	طرح تحول سلامت	۵
مشکلات سلامت ناشی از آلودگی های گوناگون	مشکلات سلامت ناشی از سبک زندگی جدید	۶
حرکت به سمت پیری جمعیت	چالش های مراجعان سلامت و بیماران	۷

در پرسش از خبرگان، علاوه بر اهمیت درباره عدم قطعیت هر مسئله نیز پرسیده شد. همچنین شاخص سومی که از میانگین هندسی اهمیت و عدم قطعیت بدست می آید محاسبه شد که به انتخاب مسائل مناسب برای سناریوپردازی کمک می کند.

پراکنش مسائل سلامت در نقشه ایران ۱۳۹۶

در نمودار زیر پراکنش ۱۲ مسئله سلامت در محور اهمیت-عدم قطعیت مشخص شده است. بر اساس این نمودار، مسائلی که هم‌زمان اهمیت و عدم قطعیت بالای ۵۰ درصد داشتند مشخص شدند که تقریباً همان‌هایی هستند که میانگین هندسی اهمیت و عدم قطعیت بالایی داشتند. از این مسائل برای مشخص کردن «عدم قطعیت‌های کلیدی» در سناریوپردازی استفاده شد. سهم بخش سلامت در این زمینه تعداد ۰ مسئله بود.

میانگین عدم قطعیت:

۱. سیاست
۲. اقتصاد
۳. فرهنگ
۴. محیط زیست
۵. جامعه
۶. سلامت
۷. علم و فناوری

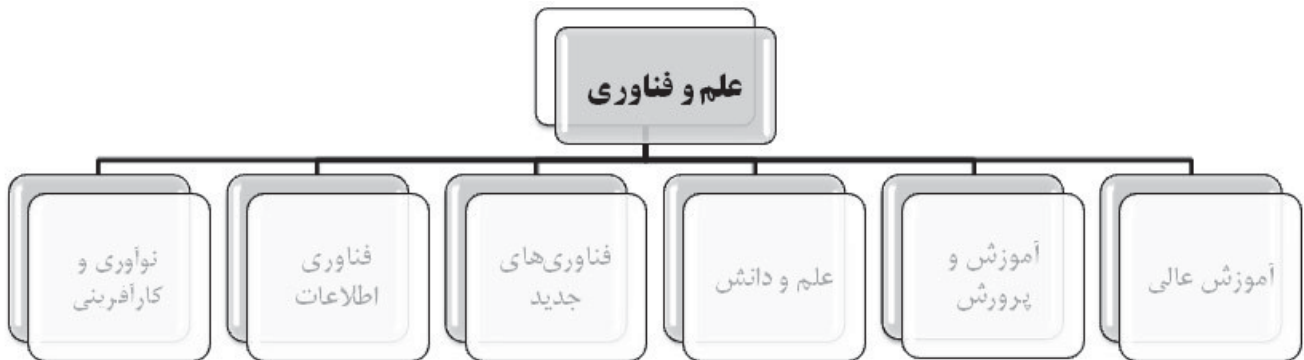
میانگین اهمیت:

۱. محیط زیست
۲. جامعه
۳. اقتصاد
۴. سیاست
۵. سلامت
۶. علم و فناوری
۷. فرهنگ

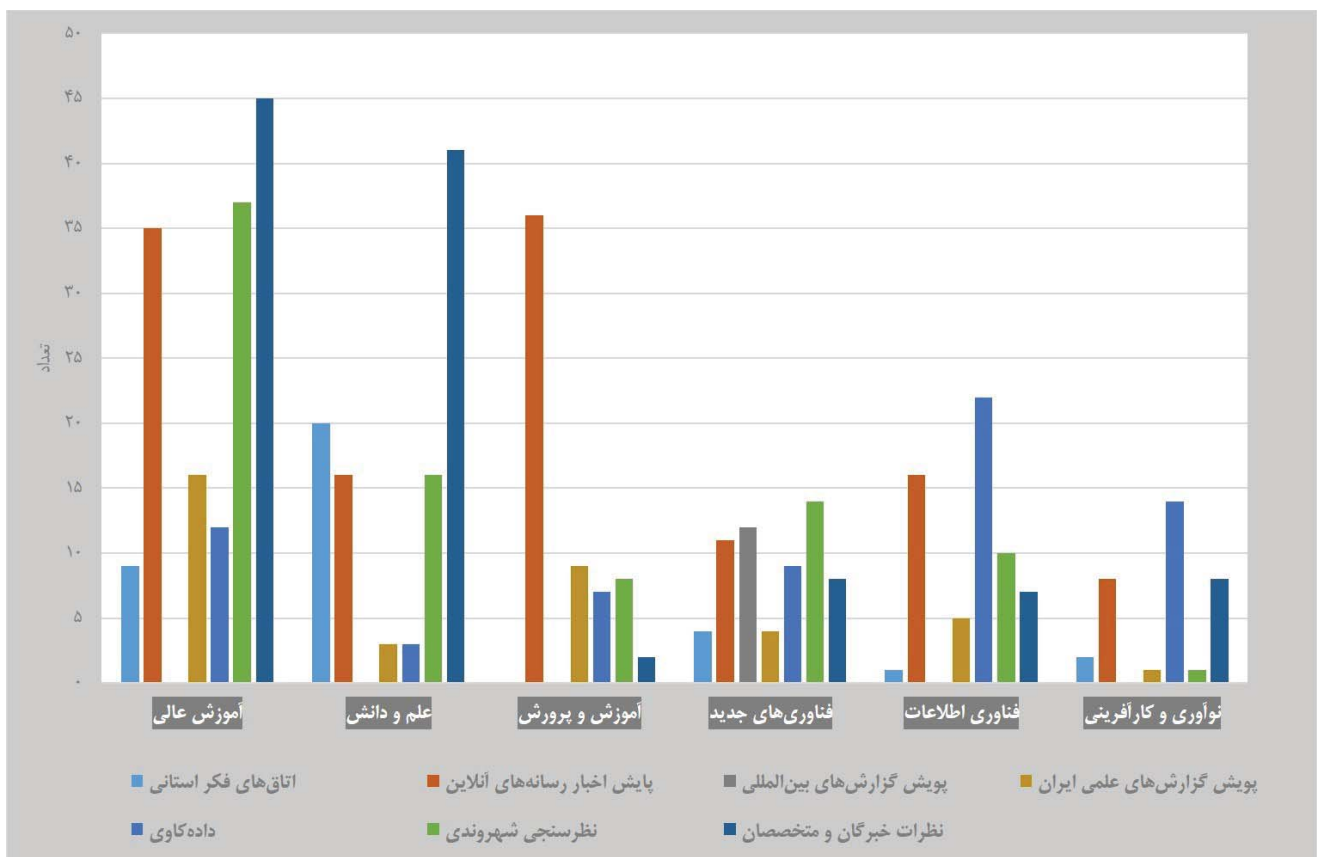

تعداد مسئله شناسایی شده	۴۷۲
میزان پیچیدگی زیر حوزه‌ها	۱۳ درصد
اهمیت در سال ۱۳۹۶ از نگاه خبرگان	۱۳ درصد
امیدواری به بهبود در سال ۱۳۹۶ از نگاه خبرگان	۳۴ درصد
سهم در ۱۰۰ مسئله	۱۱ عدد
میانگین درصد اهمیت مسائل	۶۸ درصد
میانگین درصد عدم قطعیت مسائل	۳۰ درصد

در مدل دسته‌بندی موضوعی و پویا محیط آینده پژوهی ایران ۱۳۹۶، حوزه ۴۷۲ مشتمل بر ۶ زیرحوزه زیر بود: آموزش عالی، نوآوری و کارآفرینی، آموزش و پرورش، علم و دانش، فناوری‌های جدید و فناوری اطلاعات.

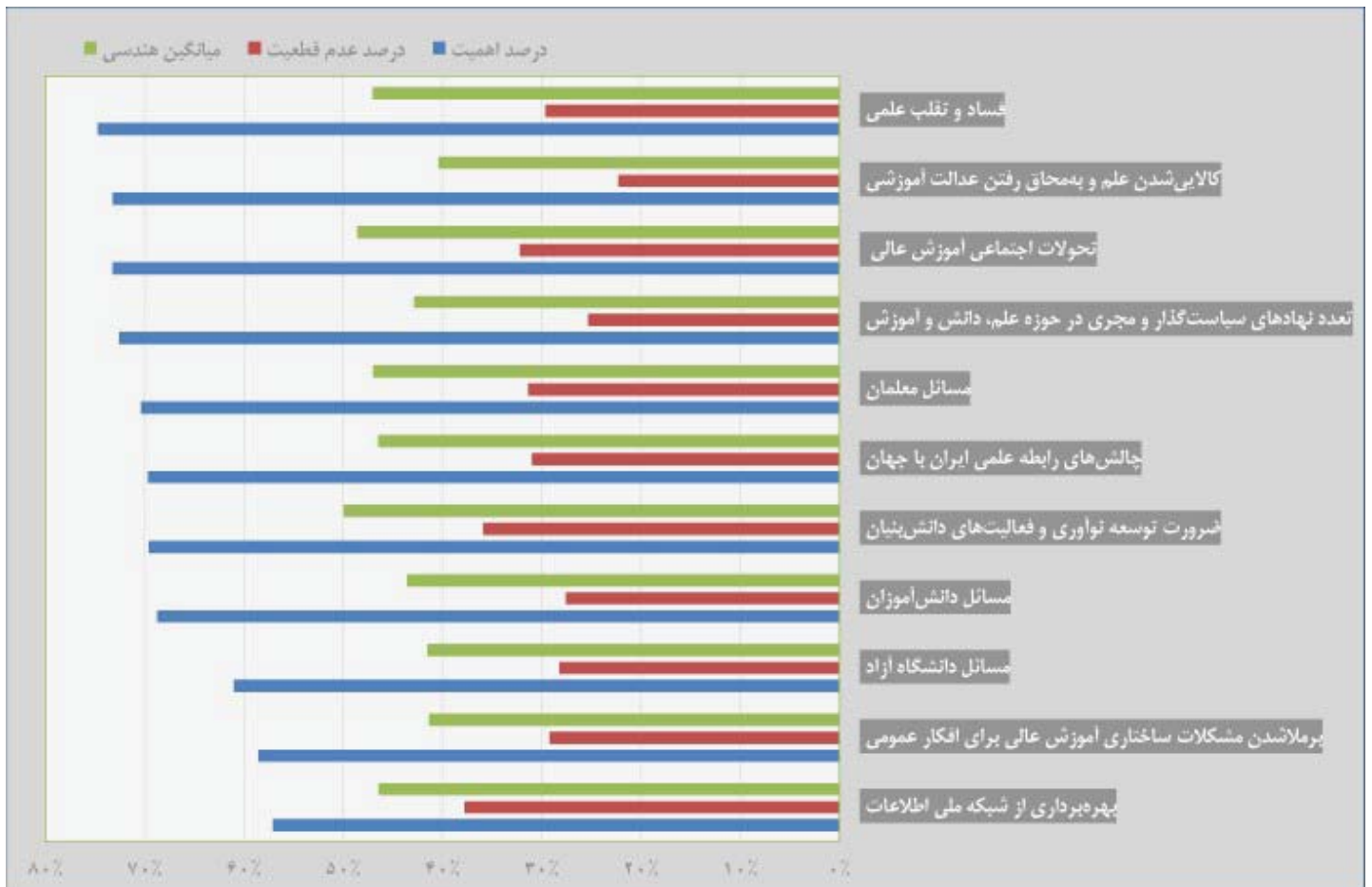
پویا محیط در این پژوهش که با مرور اسناد و داده‌های پژوهشی، داده‌کاو، پایش رسانه‌ای و گردآوری نظرات خبرگان و شهروندان انجام گرفته است، به شناسایی ۴۷۲ مسئله علم و فناوری منجر شده است. در زیر می‌توانید آمار مربوط به تعداد گردآوری شده از هر منبع را مشاهده کنید.

پس از انجام محاسبات بر اساس فرمول سهمیه بندی توزیع ۱۰۰ مسئله در ۷ حوزه، سهم بخش علم و فناوری تعداد ۱۱ مورد مشخص شد. این ۱۱ مسئله علم و فناوری در کنار ۸۹ مسئله از حوزه های دیگر به آرای خبرگان سراسر کشور در حوزه های موضوعی ۷ گانه گذاشته شد. اولویت بندی مسائل علم و فناوری از نگاه خبرگان همه حوزه ها و از نگاه خبرگان علم و فناوری مطابق جدول زیر است.

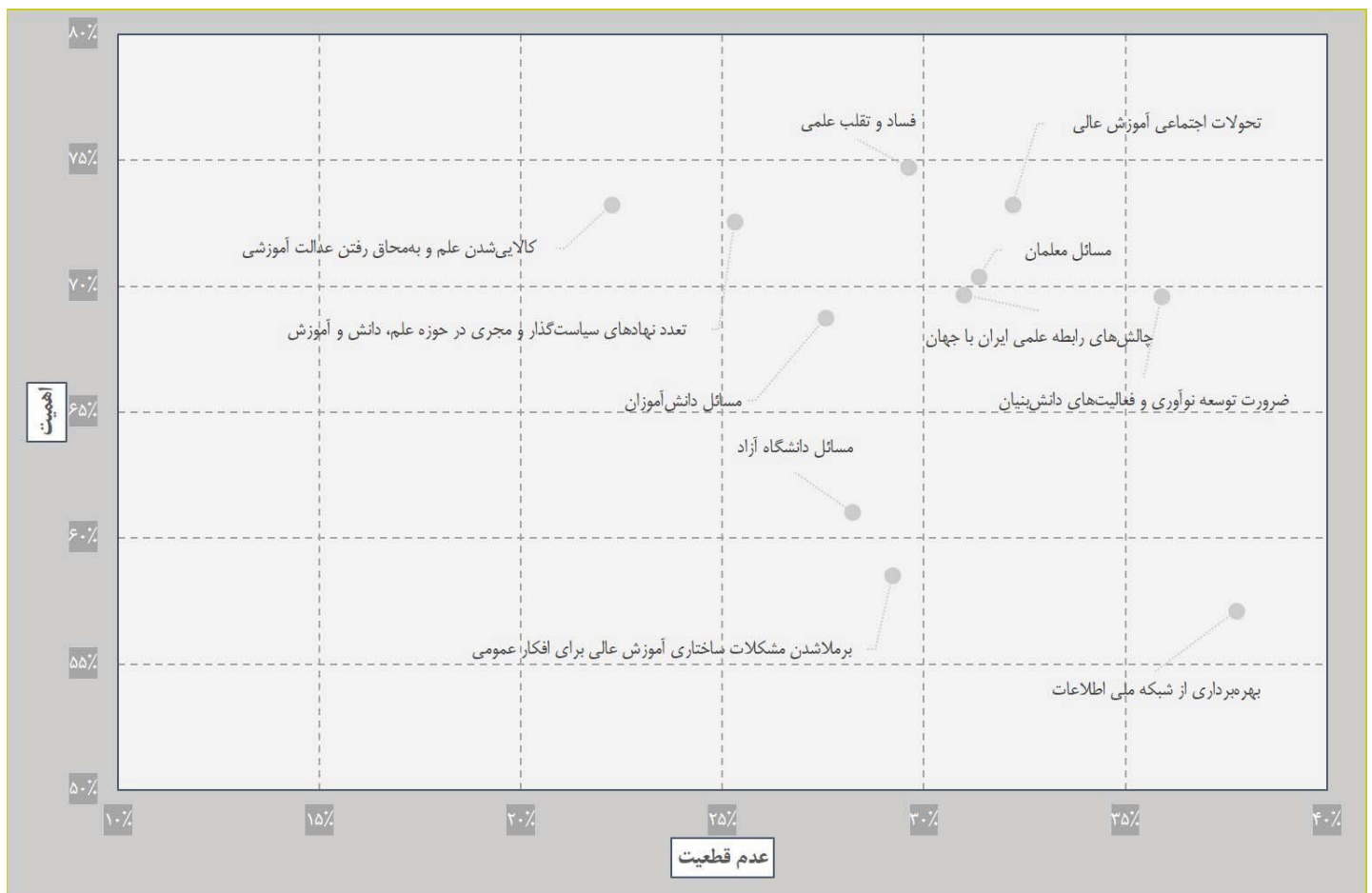
اولویت بندی مسائل علم و فناوری ایران در سال ۱۳۹۶		
از نگاه خبرگان همه حوزه ها	از نگاه خبرگان علم و فناوری	
فساد و تقلب علمی	فساد و تقلب علمی	۱
کالایی شدن علم و به محاق رفتن عدالت آموزشی	کالایی شدن علم و به محاق رفتن عدالت آموزشی	۲
تحولات اجتماعی آموزش عالی	چالش های رابطه علمی ایران با جهان	۳
تعدد نهادهای سیاست گذار و مجری در حوزه علم، دانش و آموزش	ضرورت توسعه نوآوری و فعالیت های دانش بنیان	۴
مسائل معلمان	تحولات اجتماعی آموزش عالی	۵
چالش های رابطه علمی ایران با جهان	تعدد نهادهای سیاست گذار و مجری در حوزه علم، دانش و آموزش	۶
ضرورت توسعه نوآوری و فعالیت های دانش بنیان	مسائل دانش آموزان	۷

در پرسش از خبرگان، علاوه بر اهمیت درباره عدم قطعیت هر مسئله نیز پرسیده شد. همچنین شاخص سومی که از میانگین هندسی اهمیت و عدم قطعیت بدست می آید محاسبه شد که به انتخاب مسائل مناسب برای سناریوپردازی کمک می کند.

پراکنش مسائل علم و فناوری در نقشه ایران ۱۳۹۶

در نمودار زیر پراکنش ۱۱ مسئله علم و فناوری در محور اهمیت-عدم قطعیت مشخص شده است. بر اساس این نمودار، مسائلی که هم‌زمان اهمیت و عدم قطعیت بالای ۵۰ درصد داشتند مشخص شدند که تقریباً همان‌هایی هستند که میانگین هندسی اهمیت و عدم قطعیت بالایی داشتند. از این مسائل برای مشخص کردن «عدم قطعیت‌های کلیدی» در سناریوپردازی استفاده شد. سهم بخش علم و فناوری در این زمینه تعداد ۰ مسئله بود.

میانگین عدم قطعیت:

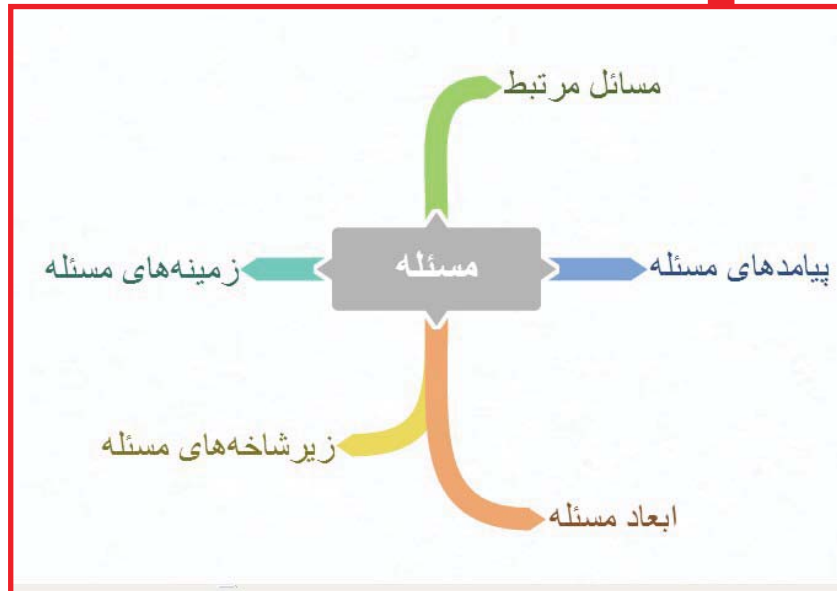
۱. سیاست
۲. اقتصاد
۳. فرهنگ
۴. محیط زیست
۵. جامعه
۶. سلامت

۷. علم و فناوری

میانگین اهمیت:

۱. محیط زیست
۲. جامعه
۳. اقتصاد
۴. سیاست
۵. سلامت
۶. علم و فناوری
۷. فرهنگ

منظومه‌های ۱۰۰ مسئله ایران ۱۳۹۶

آنچه در صفحات بعد مشاهده می کنید، منظومه های ۱۰۰ مسئله ایران در سال ۱۳۹۶ است. باید دقت کنیم افق زمانی مورد نظر این پژوهش یک ساله است. از این رو در شناسایی، رتبه بندی و ترسیم منظومه ها نیز افق زمانی یک ساله مدنظر ما بوده است. هرچند برخی از این مسائل سابقه طولانی دارند و در سال های متمادی تکرار شده اند، اما از رو که در سال ۱۳۹۶ نیز دارای اهمیت بوده اند، در لیست قرار گرفته اند.

در این بخش نقشه های ذهنی را که شامل برخی ابعاد و زیرشاخه های مسئله، برخی زمینه ها و پیامدهای مسئله و برخی مسائل مرتبط است «منظومه» نامیده ایم. رنگ های مربوط به شاخه های هر نقشه ذهنی معنادار نیست و ممکن است شاخه هایی که بیانگر ابعاد، پیامدها یا زمینه های یک مسئله هستند، رنگ های مختلفی داشته باشند.

این منظومه ها، نسخه دومی است که بر اساس منابع پژوهش تا پایان سال ۱۳۹۵ آماده شده است. پس از جلسات کارگروه ها و نهایی شدن عناوین ۱۰۰ مسئله، با رجوع به منابع گردآوری شده از مسیرهای ۷ گانه منظومه های هر مسئله ترسیم و نسخه اول بدست آمده است. با کمک اعضای کارگروه ها، منظومه ها اصلاح و به نسخه دوم ارتقا یافته است.

نسخه دوم که در این گزارش ارائه می شود، نسخه نهایی نیست و طبیعی است که همه ابعاد مسئله را در بر نمی گیرد. به باور ما «آینده پژوهی ایران» با انتشار گزارش ابتدای سال به پایان نمی رسد و لازم است با مشارکت خبرگان در طول سال نیز این پروژه علمی تداوم داشته باشد. شما می توانید در تصحیح و تکمیل این منظومه ها مشارکت کنید.

بدین منظور در وبسایت اختصاصی پروژه «آینده پژوهی ایران ۱۳۹۶» برای هر مسئله یک صفحه اختصاصی طراحی شده که امکان دریافت نظرات تصحیحی و تکمیلی شما را دارد. آدرس این وبسایت www.ifs1396.ir است.

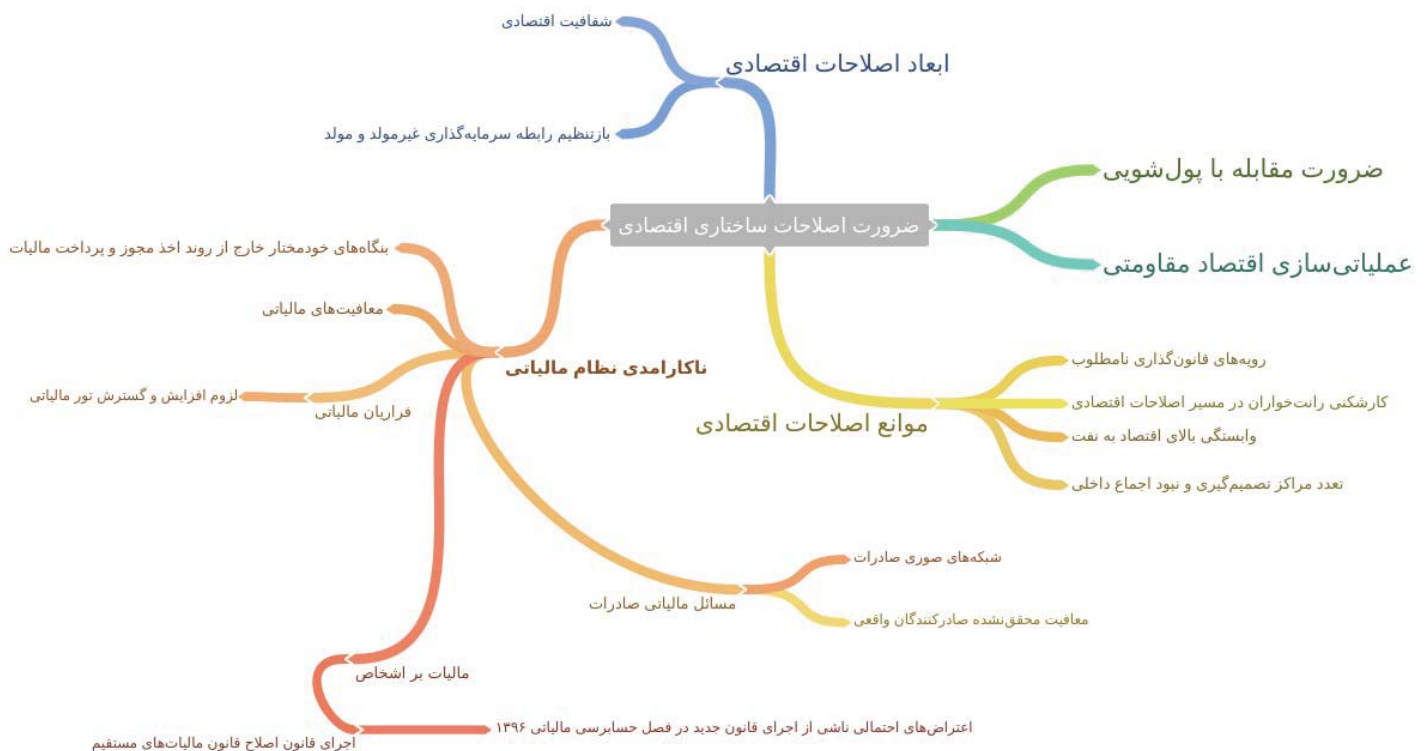
در این گزارش زیر هر مسئله، نشانی اینترنتی صفحه اختصاصی آن آمده است. همچنین از فناوری رمزیننه پاسخ سریع (QR Code) نیز استفاده شده است. در صورتی که از ابزارهای هوشمند استفاده می کنید و نرم افزارهای کدخوان را بر روی گوشی خود نصب کرده اید، با قرار دادن دوربین گوشی هوشمند یا دیگر ابزارهای دیجیتال در مقابل کد ماتریسی پایین هر منظومه به صفحه اختصاصی آن مسئله هدایت خواهید شد.

ضرورت اصلاحات ساختاری اقتصادی به عنوان مهم ترین مسئله ایران در سال ۱۳۹۶ از طرف خبرگان همه حوزه های کشور معرفی شده است. چنین اولویت بندی نشان از مرحله کارد به استخوان رسیدگی وضعیت اقتصادی نابسامان کشور دارد. دولت رانتیر در ایران از دوره

اکتشاف نفت جای پای محکمی در اقتصاد نشانده است که حتی اگر عزم و اراده جدی به کاهش نقش و دخالت در اقتصاد داشته باشد، به راحتی و بدون تحمل عوارض دردناک کوتاه مدت و میان مدت، کاهش نقش دولت عملاً امکان پذیر نیست. شاهد این نکته شکست چندین باره

ضرورت اصلاحات ساختاری اقتصادی

اجرای اصلاحات ساختاری در اقتصاد ایران طی دوره های مختلف بوده است. اصلاحات اقتصادی با برخی موانع در کشور روبه روست که از جمله آنها می توان به این موارد اشاره کرد: مداخلات رانت خواران فربه شده و قدرت پیدا کرده در ساختار سیاسی و اجتماعی کشور در حفظ شرایط کنونی، هزینه های بالای تصمیم گیری های سخت و جراحی های بزرگ ساختار اداری و حکم رانی برای دولت ها، بهره مندی گروه های منفعت برنده از فساد در کشور، بلندمدت بودن سیاست های اصلاح گر مانند افزایش شفافیت اقتصادی-سیاسی، تدوین قوانین مربوط به حکم رانی در شرکت ها و تدوین قوانین مربوط به تعارض منافع و همچنین خو گرفتن و عادت سیستم اداری به وضعیت فعلی و متداول انگاشتن این وضعیت. در سال ۱۳۹۶ ابعاد متنوعی از ضرورت اصلاحات ساختاری اقتصادی مورد توجه و مطالبه افکار عمومی است. از ضرورت اصلاح نظام مالیاتی تا تحقق سیاست های اقتصاد مقاومتی و سامان دهی به وضعیت نظام بانکی کشور در صورتی که در سال ۱۳۹۶ تدبیری برای آنها اندیشیده نشود می توانند وضعیت اقتصادی کشور را وارد بحران کنترل ناپذیری اقتصاد کنند.

این منظومه نسخه دومی است که بر اساس منابع پژوهش تا پایان سال ۱۳۹۵ آماده شده است. این نسخه نهایی نیست و طبیعی است که همه ابعاد مسئله را در بر نمی گیرد. به باور ما «آینده پژوهی ایران» با انتشار گزارش ابتدای سال به پایان نمی رسد و لازم است با مشارکت خبرگان در طول سال نیز این پروژه علمی تداوم داشته باشد. می توانید با مراجعه به صفحه اینترنتی منظومه در تصحیح و تکمیل آن

www.ifs1396.ir/1

مشارکت کنید:

بحران آب که به عنوان یکی از بزرگ‌ترین و مهم‌ترین بحران‌های قرن کنونی شناخته شده است، به شرایطی گفته می‌شود که تأمین آب کمتر از تقاضا باشد. ایران با متوسط بارش سالانه ۲۵۰ میلیمتر که به دلیل داشتن اقلیم خشک و نیمه خشک در اکثر نواحی و عدم ذخیره‌سازی مناسب حدود ۷۰ درصد آن نیز تبخیر می‌شود، با چالش جدی تأمین آب مواجه است. همچنین توزیع منابع آبی و نیز زمان بندی بارندگی در ایران ناهمگون است که این نیز مزید بر مشکلات است. از سوی دیگر در بخش تقاضا و مدیریت منابع آبی نیز مشکلات جدی در طول دهه‌های گذشته وجود داشته است. از جمله می‌توان به مصرف بی‌قاعده آب در بخش‌های مختلف خانگی، کشاورزی و صنعتی، افزایش شهرنشینی و رشد جمعیت، سوء مدیریت منابع آب، توسعه و توزیع نادرست بخش‌های کشاورزی، پمپاژ بی‌رویه آب‌های زیرزمینی، سدسازی بی‌رویه، ضعف قانون‌گذاری، کمبود سیستم‌های بازیابی و تصفیه فاضلاب‌ها و جریان‌های موسمی و قیمت پایین آب اشاره کرد. روند نامتناسب تقاضا و فشار بر منابع آبی طی سال‌های اخیر بروز جدی تری یافته و موجب نگرانی و تحرک در دولت و جامعه به منظور کاهش ابعاد مسئله شده و با توجه به گستردگی تأثیرات آن بر جوانب مختلف اجتماعی، اقتصادی و سیاسی در سال ۱۳۹۶ نیز از مهم‌ترین چالش‌ها خواهد بود.

بحران تامین آب

این منظومه نسخه دومی است که بر اساس منابع پژوهش تا پایان سال ۱۳۹۵ آماده شده است. این نسخه نهایی نیست و طبیعی است که همه ابعاد مسئله را در بر نمی‌گیرد. به باور ما «آینده‌پژوهی ایران» با انتشار گزارش ابتدای سال به پایان نمی‌رسد و لازم است با مشارکت خیرگان در طول سال نیز این پروژه علمی تداوم داشته باشد. می‌توانید با مراجعه به صفحه اینترنتی منظومه در تصحیح و تکمیل آن

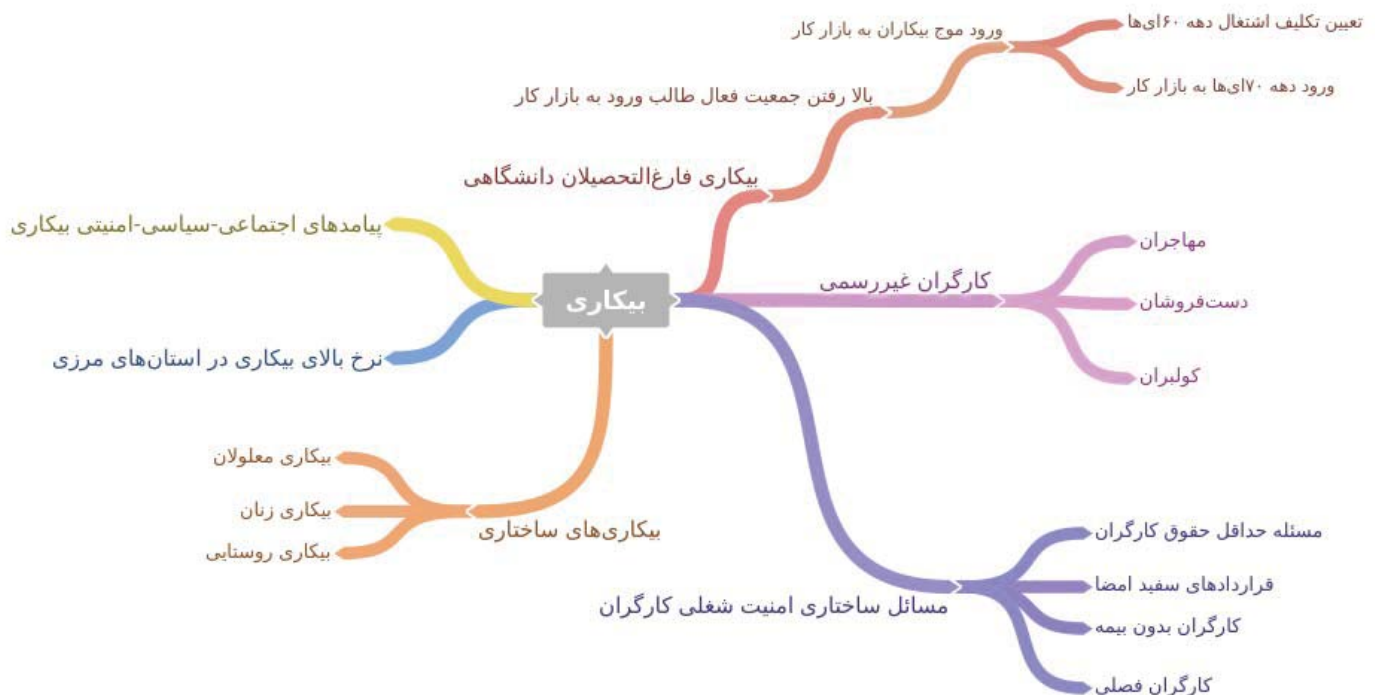
www.ifs1396.ir/2

مشارکت کنید:

باتوجه به شتاب افزایش جمعیت از دهه ۶۰ تاکنون در ایران، موضوع اشتغال و کاهش نرخ بیکاری همواره یکی از چالش‌های جدی دولت‌ها بوده و هست. موضوعی که تنها مختص ایران نیست و طی تحقیقات به‌عمل آمده مهم‌ترین چالش جهان در ۵۰ سال آینده،

فقدان شغل و بیکاری در کشورها خواهد بود؛ در حالی که این موضوع با شدت بیشتری در کشور ما با توجه به جمعیت جوان آشکار شده است. بر اساس نتایج طرح آمارگیری نیروی کار سال ۱۳۹۵ که توسط مرکز آمار ایران منتشر شد، نرخ بیکاری در سال ۱۳۹۵ با افزایش نسبت به قبل بیش از ۱۲ درصد اعلام شد که ادامه چنین روند صعودی یکی از موضوع‌های چالش برانگیز دولت دوازدهم خواهد بود. علاوه بر این نرخ بیکاری بالا در میان فارغ‌التحصیلان دانشگاهی (به‌خصوص زنان فارغ‌التحصیل) که بر اساس سرشماری

سال ۱۳۹۵ برابر با ۱۸/۵ درصد بوده است به همراه تعداد بالای دانشجویان در حال تحصیل، بیکاری را تبدیل به یکی از ابرچالش‌های ایران در سال‌های آینده خواهد کرد. همچنین مسائل ساختاری امنیت شغلی کارگران همچون مسئله حداقل حقوق کارگران، قراردادهای سفید امضا، کارگران فصلی و غیره از دیگر عوامل تاثیرگذار در افزایش نرخ بیکاری در کشور است. همچنین بیکاری زنان در کنار بیکاری روستاییان، معلولان و مهاجران بر دامنه صعودی نرخ رشد بیکاری در کشور افزوده که ادامه چنین روندی با ورود موج بیکاران جدید به بازار کار در سال ۱۳۹۶ می‌تواند پیامدهای اجتماعی-سیاسی و امنیتی برای کشور به بار آورد.

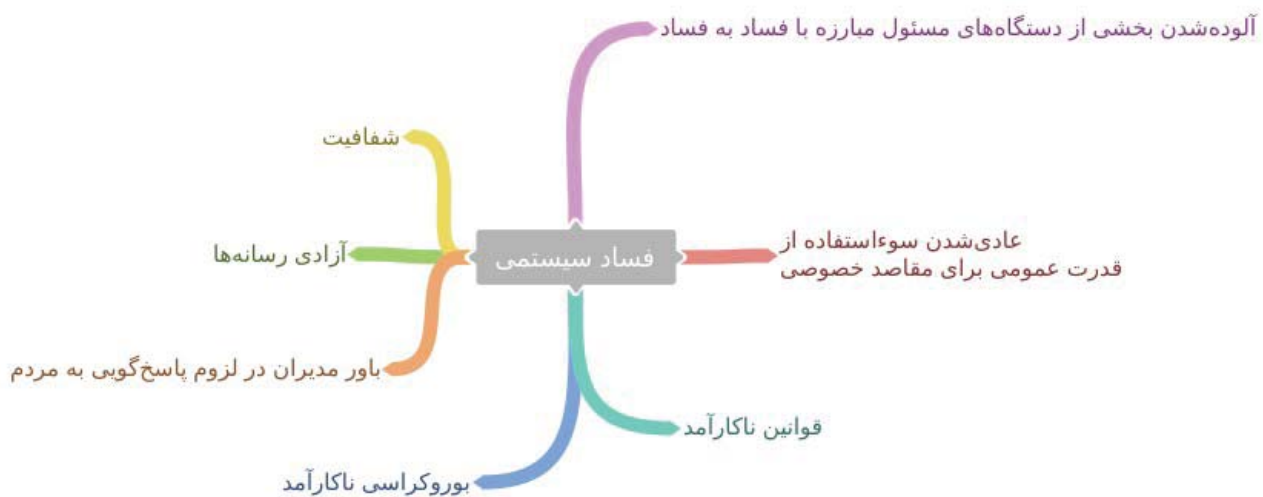

این منظومه نسخه دومی است که بر اساس منابع پژوهش تا پایان سال ۱۳۹۵ آماده شده است. این نسخه نهایی نیست و طبیعی است که همه ابعاد مسئله را در بر نمی‌گیرد. به باور ما «آینده‌پژوهی ایران» با انتشار گزارش ابتدای سال به پایان نمی‌رسد و لازم است با مشارکت خیرگان در طول سال نیز این پروژه علمی تداوم داشته باشد. می‌توانید با مراجعه به صفحه اینترنتی منظومه در تصحیح و تکمیل آن

۴

فساد سیستمی

کنترل فساد در نظام‌های سیاسی یکی از شاخص‌های حکمرانی خوب و کارآمدی دولت‌هاست. حضور فساد سیستمی به شکل استفاده از قدرت برای کسب منافع شخصی چه به صورت سیاسی و چه به صورت اقتصادی یکی از عمده‌چالش‌های حاضر در دولت‌هاست. ناکارآمدی قوانین، نپوتیسم (خویشاوندسالاری و پارتی‌بازی) و کاهش اعتماد عمومی ناشی از فسادهای بزرگ مالی در سال‌های گذشته از جمله عوامل گسترش فساد بوده است. پاسخگویی، شفافیت سازمانی و گسترش روزنامه‌نگاری تحقیقی از جمله عواملی است که می‌تواند به کاهش فساد در سیستم بیانجامد، با این حال با توجه به روند عادی شدن سوء استفاده از قدرت، کاهش ضربه اخبار مربوط به فساد و بوروکراسی ناکارآمد کشور در سال ۱۳۹۶ هم این مسئله جزء مسائل چالش برانگیز ایران است. تعابیر احمد توکلی، نماینده سابق مجلس شورای اسلامی مبنی بر اینکه «کشور در مرحله فساد سیستمی است» و «فساد به شکل فعلی خطر اصلی برای نظام است» (خبرگزاری تسنیم، ۲۰ اردیبهشت ۱۳۹۵) شاید تاحدی وخامت اوضاع در این زمینه را روشن کند.

این منظومه نسخه دومی است که بر اساس منابع پژوهش تا پایان سال ۱۳۹۵ آماده شده است. این نسخه نهایی نیست و طبیعی است که همه ابعاد مسئله را در بر نمی‌گیرد. به باور ما «آینده‌پژوهی ایران» با انتشار گزارش ابتدای سال به پایان نمی‌رسد و لازم است با مشارکت خیرگان در طول سال نیز این پروژه علمی تداوم داشته باشد. می‌توانید با مراجعه به صفحه اینترنتی منظومه در تصحیح و تکمیل آن

www.ifs1396.ir/4

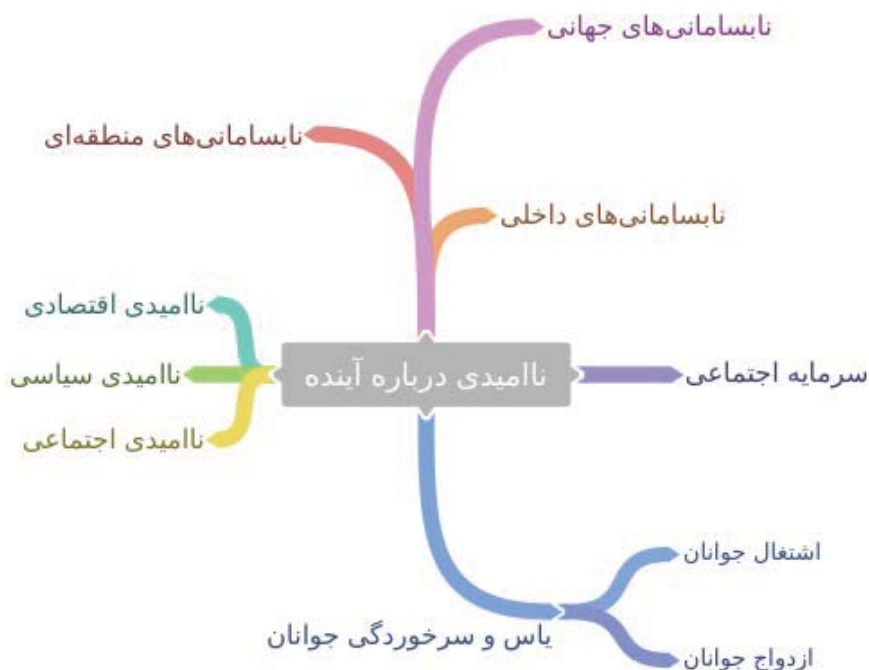
مشارکت کنید:

ناامیدی نسبت به آینده یکی از مهم ترین عوامل ایجاد فشار روانی بر توده مردم است. بر اساس یافته های سنجش ملی سرمایه اجتماعی در سال ۱۳۹۴، تنها حدود ۲۴ درصد از مردم کشور آینده را بهتر ارزیابی می کنند و حدود ۷۵ درصد از

مردم معتقدند که آینده بدتر می شود یا فرقی نمی کند. نتایج مشارکت خبرگان در همین پژوهش نیز نشان می دهد که تنها حدود ۸ درصد از خبرگان وضعیت سال آینده را بهتر ارزیابی کرده اند. این آمار برای شهروندان تنها حدود ۹ درصد است. در سطح کلان و عینی مهم ترین عوامل تأثیرگذار بر ناامیدی نسبت به آینده در بین جوانان اشتغال و مسئله ازدواج

ناامیدی درباره آینده

است. در سطح سیاسی نابسامانی های جهانی، منطقه ای و داخلی کشور مهم ترین عامل تأثیرگذار بر ناامیدی است. خبرگان به ناامیدی درباره حل بعضی از مسائل سه حوزه اقتصادی، سیاسی و اجتماعی با ادبیات مختلف اشاره کرده اند. رتبه اول تا سوم ناامیدی نسبت به آینده در یافته های طرح ملی سرمایه اجتماعی مربوط به سه استان مرکزی، خراسان رضوی و اردبیل است در حالی که تهران رتبه نهم را به خود اختصاص داده است. ارزیابی منفی نسبت به آینده می تواند بر میزان رضایت از زندگی، قضاوت افکار عمومی بر عملکرد حاکمیت و مسائل دیگر تأثیرگذار باشد.

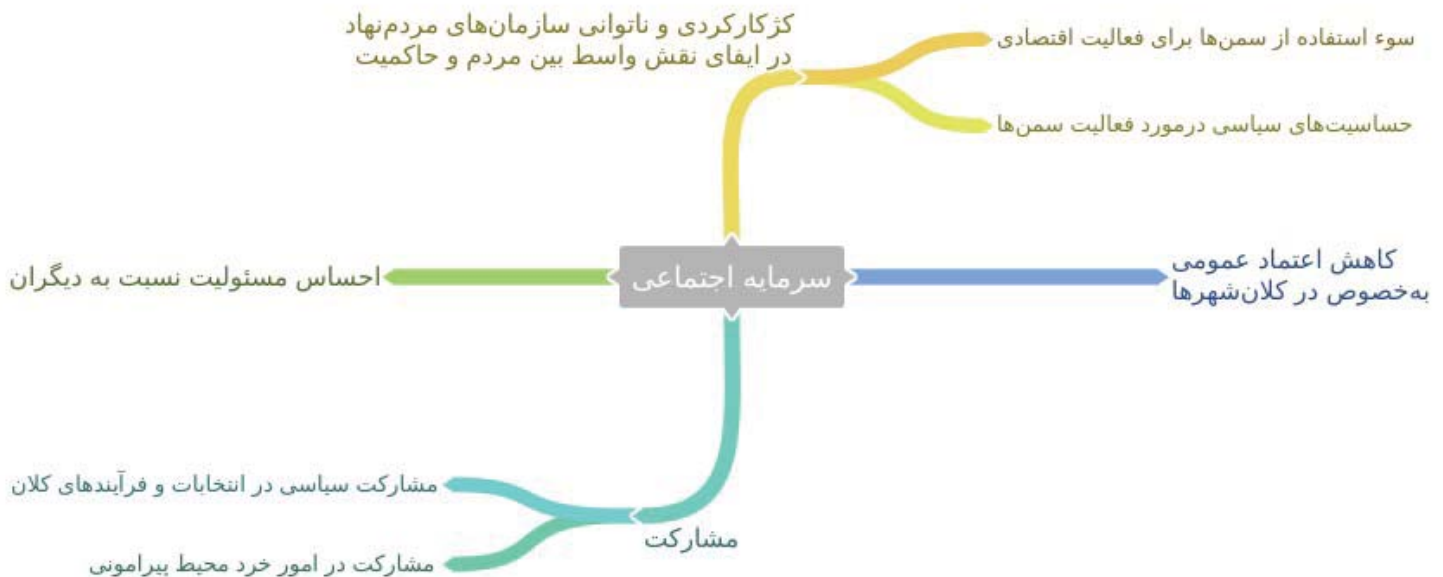

این منظومه نسخه دومی است که بر اساس منابع پژوهش تا پایان سال ۱۳۹۵ آماده شده است. این نسخه نهایی نیست و طبیعی است که همه ابعاد مسئله را در بر نمی گیرد. به باور ما «آینده پژوهی ایران» با انتشار گزارش ابتدای سال به پایان نمی رسد و لازم است با مشارکت خبرگان در طول سال نیز این پروژه علمی تداوم داشته باشد. می توانید با مراجعه به صفحه اینترنتی منظومه در تصحیح و تکمیل آن

شاخص سرمایه اجتماعی و تاثیر آن بر سایر متغیرها همواره یکی از مباحث اصلی اجرایی و علمی کشور بوده است. آمارها در مورد فاکتورهای مختلفی که بر اساس آن سرمایه اجتماعی در ایران تعریف می شود، نشانگر تفاوت است به نحوی که اعتماد

اجتماعی کاهش را نشان داده اما شبکه روابط اجتماعی افزایش را نشان می دهد با این حال نرخ شبکه سازی نیز هنوز پایین گزارش شده است. با اینکه بسیاری از دانشگاهیان افزایش سرمایه اجتماعی را مثبت می دانند، برخی از رویکردهای جدید در نظریه نهادگرایی، افزایش شبکه روابط اجتماعی در کشورهای جهان سوم را عاملی برای عدم موفقیت برنامه های

توسعه دانسته و استدلال می کنند که این روند باعث کاهش حاکمیت قانون در خوشه های مختلف (فردی و سازمانی) می شود. برخی نیز در نقطه مقابل، با استناد به (نظریه) حاکمیت چند لایه (در ایران) قائل به کاهش اثرگذاری فرودستان سیاسی بر لایه های بالای حاکمیتی بوده و کاهش اعتماد به مسئولان را نتیجه مستقیم تشکیل شبکه ها در این لایه های مختلف می دانند. با این حال آنچه که به عنوان نتیجه منفی کاهش سرمایه اجتماعی به طور مستقیم قابل برداشت است، کاهش همیاری اجتماعی و مشارکت است. سوء استفاده از سمن ها و ناتوانی سازمان های مردم نهاد در ایفای نقش واسط بین دولت (در معنای State) و ملت نیز جزو عوامل ایجادکننده این وضعیت بوده که در ادامه نیز می تواند معضلاتی را برای توده شهروندان ایجاد کند چرا که سرمایه اجتماعی با متغیرهای بسیاری، هم تغییر است.

این منظومه نسخه دومی است که بر اساس منابع پژوهش تا پایان سال ۱۳۹۵ آماده شده است. این نسخه نهایی نیست و طبیعی است که همه ابعاد مسئله را در بر نمی گیرد. به باور ما «آینده پژوهی ایران» با انتشار گزارش ابتدای سال به پایان نمی رسد و لازم است با مشارکت خیرگان در طول سال نیز این پروژه علمی تداوم داشته باشد. می توانید با مراجعه به صفحه اینترنتی منظومه در تصحیح و تکمیل آن

www.ifs1396.ir/6

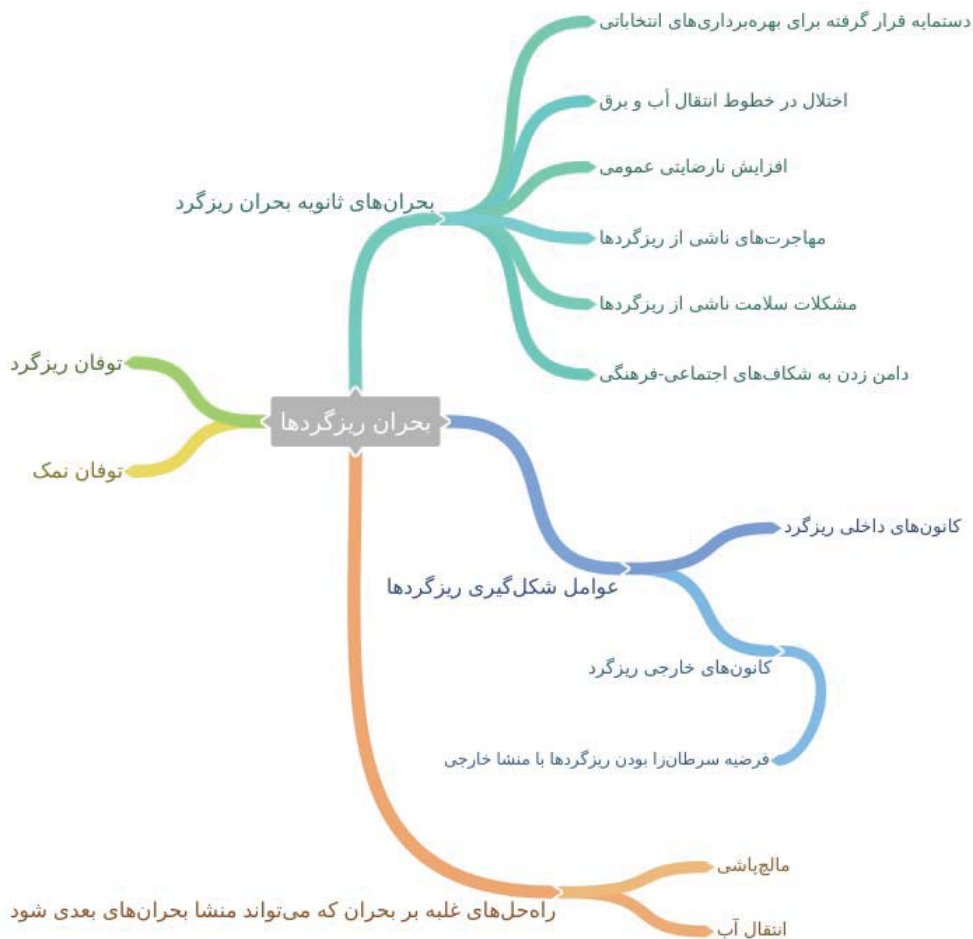
مشارکت کنید:

با کاهش بارندگی و کوچک یا نابود شدن حوزه‌های آبی بزرگ که باعث کاهش رطوبت خاک و از بین رفتن عرصه‌های گیاهی می‌شود، ذرات کوچک مانند نمک، املاح و کانی‌هایی مانند رس و ذرات شن با جابجایی هوا و باد به صورت توده‌های غبار از زمین بلند شده و به صورت معلق در هوا می‌مانند که به همراه جریان هوا و باد می‌توانند مسافت‌های طولانی در ارتفاع زیاد را طی کنند. مناطق جنوب شرق و جنوب ایران به دلیل وجود دشت‌های کویری وسیع در داخل و خارج کشور همواره با طوفان‌های شن و گردوغبار مواجه بوده‌اند اما از اواخر دهه ۸۰ جریان‌های ریزگردهای از سمت کشورهای

بحران ریزگردها

همسایه و مناطقی در داخل کشور شدت یافته و زندگی را در استان‌هایی مانند خوزستان، ایلام، کرمانشاه و سیستان و بلوچستان مختل کرده است و هشدار جدی در سایر مناطق ایران به شمار می‌آید که رودها و تالاب‌های خشکی دارد. اتفاقات ماه‌های پایانی سال ۱۳۹۵ در خوزستان نمونه وقوع بحران‌های ثانویه ناشی از بحران ریزگردها بود که ممکن است در سال ۱۳۹۶ شاهد تکرار یا وقوع بحران‌های جدید ناشی از ریزگردها در سایر نقاط کشور هم باشیم.

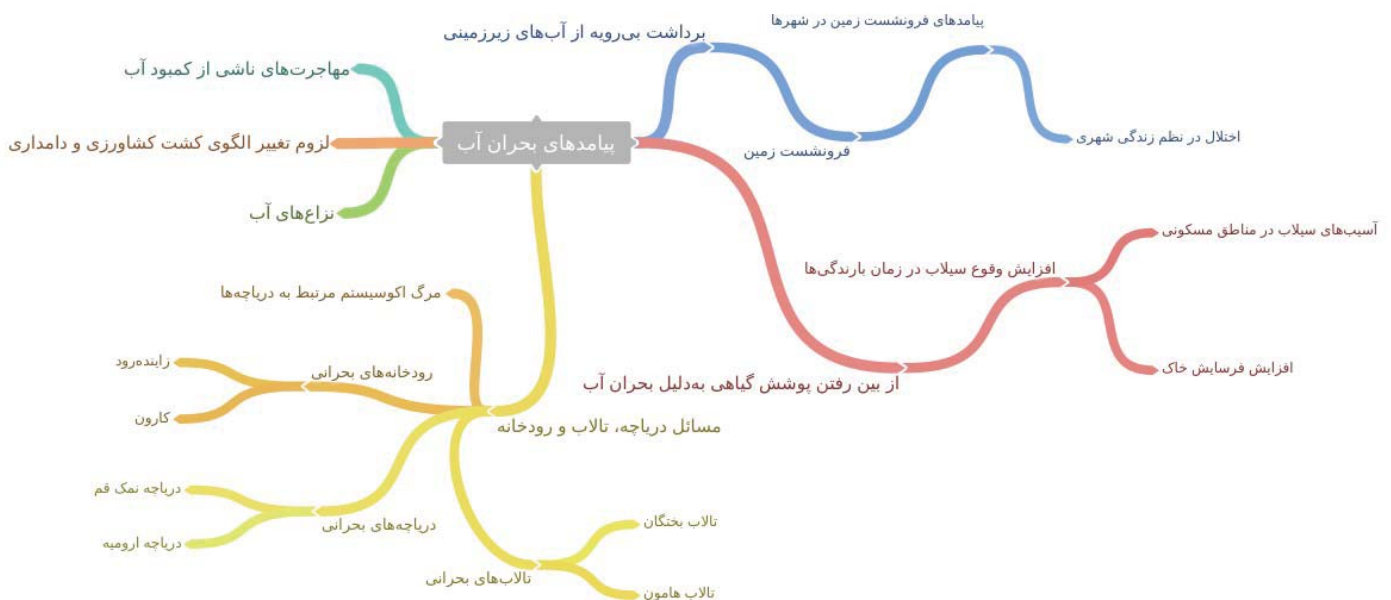

این منظومه نسخه دومی است که بر اساس منابع پژوهش تا پایان سال ۱۳۹۵ آماده شده است. این نسخه نهایی نیست و طبیعی است که همه ابعاد مسئله را در بر نمی‌گیرد. به باور ما «آینده‌پژوهی ایران» با انتشار گزارش ابتدای سال به پایان نمی‌رسد و لازم است با مشارکت خیرگان در طول سال نیز این پروژه علمی تداوم داشته باشد. می‌توانید با مراجعه به صفحه اینترنتی منظومه در تصحیح و تکمیل آن

بحران آب چه در سطح تأمین آب و چه بحران‌های زیست‌محیطی وابسته به آن پیامدهایی متسلسل و گسترده دارد. مشکل در تأمین مواد غذایی، مهاجرت، توقف صنایع وابسته به آب و کشمکش‌های سیاسی و اجتماعی بر سر آب از جمله حلقه‌های متصل به عدم امکان تأمین آب است و از سوی دیگر مرگ اکوسیستم دریاچه‌ها و رودخانه‌ها، فرونشست زمین، طوفان‌های شن و غیره نیز از کاهش و از بین رفتن منابع سطحی و زیرزمینی آب نشئت می‌گیرند. بحران تالاب‌های بختگان، هامون و جازموریان و دریاچه‌های

پیامدهای بحران آب

ارومیه و قم و کم‌آب شدن فزاینده کارون و زاینده‌رود علاوه بر نابودی چرخه‌های حیاتی وابسته به آنها خطر ایجاد کانون‌های ریزگرد را در مناطق مختلف ایران ایجاد می‌کند که دامنه تأثیرات آن حتی به تهران و شمال کشور نیز می‌رسد. خطر فرونشست زمین به دنبال از بین رفتن لایه‌های آب درون زمین نیز خطری سراسری در اکثر مناطق کشور است. در سال‌های اخیر با بروز بحران‌هایی چون ریزگردها در خوزستان و سیستان و بلوچستان، برنامه‌هایی جهت کاهش این مشکلات آغاز شده است و به نظر می‌رسد در سال ۱۳۹۶ نیز تلاش برای مقابله با جوانب طبیعی و انسانی آن ادامه داشته باشد. تداوم شرایط فعلی می‌تواند موضوع آب را از یک مسئله زیست‌محیطی در بلندمدت تبدیل به یک موضوع چندبعدی با تأثیرات امنیتی قابل توجه خصوصاً در زمینه منازعات قومی و منطقه‌ای کند.

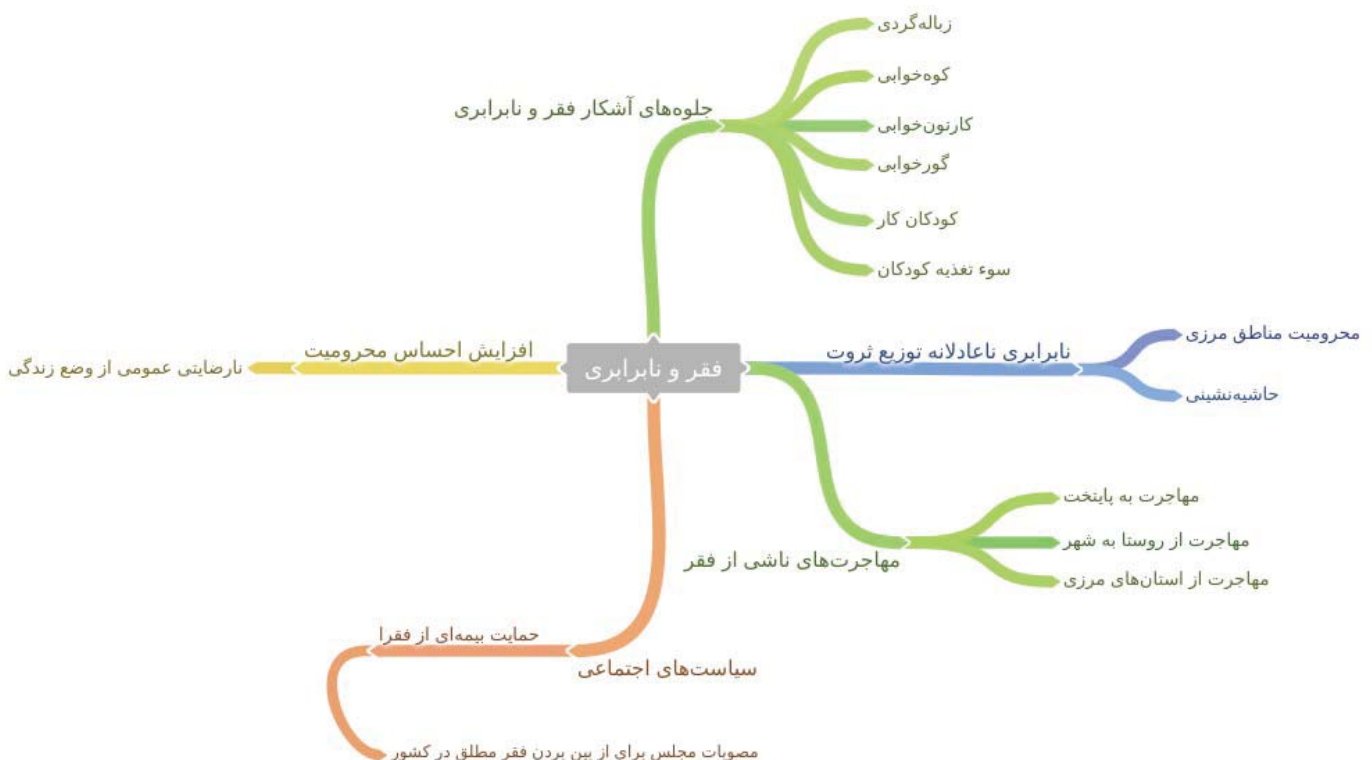

این منظومه نسخه دومی است که بر اساس منابع پژوهش تا پایان سال ۱۳۹۵ آماده شده است. این نسخه نهایی نیست و طبیعی است که همه ابعاد مسئله را در بر نمی‌گیرد. به باور ما «آینده‌پژوهی ایران» با انتشار گزارش ابتدای سال به پایان نمی‌رسد و لازم است با مشارکت خیرگان در طول سال نیز این پروژه علمی تداوم داشته باشد. می‌توانید با مراجعه به صفحه اینترنتی منظومه در تصحیح و تکمیل آن

نابرابری اقتصادی یکی از چالش‌های مهمی است که چندین حوزه بزرگ از سیاست و اقتصاد گرفته تا فرهنگ را در بر می‌گیرد. آمارها نشان می‌دهد علی‌رغم اینکه در سال‌های اخیر با رشد شهرنشینی شاخص فقر مطلق در کشور کاهش یافته اما

جایگاه ایران به لحاظ شکاف اقتصادی بین طبقات اجتماعی مناسب نیست. زباله‌گردی، کارتن‌خوابی، گورخوابی و غیره از جمله جلوه‌های بیرونی این نابرابری است که در سال گذشته نمود رسانه‌ای بیشتری نیز پیدا کرده است. با این وجود جلوه‌های دیگری از نابرابری نظیر احساس محرومیت نیز وجود دارد که علی‌الخصوص در مناطق مرزی و در میان قومیت‌ها موجب نارضایتی سیاسی و گرایش‌های جدایی‌طلبانه نیز شده است. احساس نابرابری

الزاماً با خود نابرابری اقتصادی یکی نیست و تغییرات خلقی و میل به بیشترخواهی در ایجاد این احساس موثر بوده است. با این حال در مورد پیامدهای نابرابری اقتصادی می‌توان با صراحت بیشتری اظهار نظر کرد و از جمله به رشد مهاجرت از روستاها به شهرها، از استان‌های مرزی به داخل و رشد مهاجرت به پایتخت اشاره کرد. میزان بالای حاشیه‌نشینی شهری در صورت ترکیب با چالش‌های دیگری مانند بیکاری و ناامیدی از آینده می‌تواند در بردارنده ابرچالش‌های عمیقی در کشور شود.

این منظومه نسخه دومی است که بر اساس منابع پژوهش تا پایان سال ۱۳۹۵ آماده شده است. این نسخه نهایی نیست و طبیعی است که همه ابعاد مسئله را در بر نمی‌گیرد. به باور ما «آینده‌پژوهی ایران» با انتشار گزارش ابتدای سال به پایان نمی‌رسد و لازم است با مشارکت خیرگان در طول سال نیز این پروژه علمی تداوم داشته باشد. می‌توانید با مراجعه به صفحه اینترنتی منظومه در تصحیح و تکمیل آن

www.ifs1396.ir/9

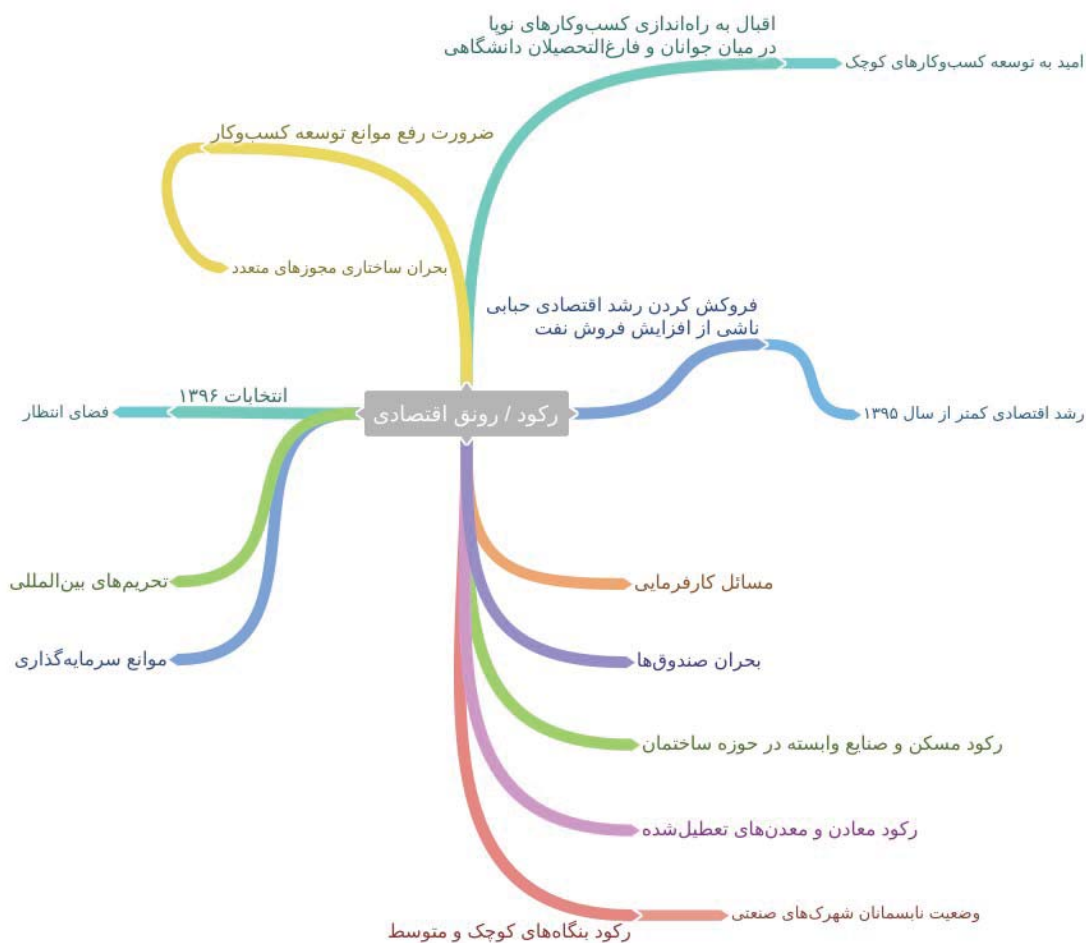
مشارکت کنید:

رکود اقتصادی به معنای از نفس افتادن فرایند تولید و در نتیجه عدم ایجاد اشتغال متناسب و یا حتی کاهش میزان اشتغال در جامعه است. راه علاج رکود اقتصادی از دیدگاه آموزه‌های کلان اقتصادی مداخله دولت‌ها در اقتصاد و تحریک تقاضا از طریق اعمال سیاست‌های پولی و مالی و ارزی در

جامعه است. اما متأسفانه این نسخه که در دوره مازاد عرضه کالاها در اقتصاد و در نتیجه وجود نرخ تورم پایین در اقتصاد قابلیت اجرایی دارد، عملاً در وضعیت کنونی اقتصاد ایران قابل اجرا نیست. شکل‌گیری رکود در اقتصاد ایران، ناشی از تولید انبوه در جامعه نیست که با خلق تقاضا قابل درمان باشد. بلکه رکود ناشی از چشم‌اندازهای نامطمئن تولیدکنندگان کالاها و خدمات در کشور است. چنین وضعیتی منجر به بروز یکی از

۱۰ رکود / رونق اقتصادی

غامض‌ترین امراض اقتصادی شده است که در ادبیات اقتصادی به آن رکود تورمی گفته می‌شود. اقتصاد ایران به جز در دو سال اخیر که تا حدودی تورم کنترل شده است، در دهه اخیر دچار درد دوگانه بیکاری و تورم است. درمان این درد نه در تحریک تقاضای با استفاده از سیاست‌های پولی و مالی بلکه در مدیریت و توان‌مندسازی طرف عرضه اقتصاد از طریق مدیریت انتظارات تورمی جامعه، بهبود فرهنگ کار در جامعه ایرانی، مقابله با هر عاملی که انگیزه پاداش گرفتن از بخش‌های غیرتولیدی را افزایش می‌دهد و تدوین برنامه کوتاه مدت، میان مدت و بلندمدت ارتقا بهره‌وری و مهم‌تر از همه اینها جذب و تخصیص منابع مالی بلندمدت و مطمئن داخلی یا خارجی برای کسب و کارهای کوچک و متوسط است. سال ۱۳۹۶ با فروکش کردن رشد اقتصادی حبابی ناشی از افزایش فروش نفت، سال دشواری برای رسیدن به عدد قابل قبولی در رشد اقتصادی است.

این منظومه نسخه دومی است که بر اساس منابع پژوهش تا پایان سال ۱۳۹۵ آماده شده است. این نسخه نهایی نیست و طبیعی است که همه ابعاد مسئله را در بر نمی‌گیرد. به باور ما «آینده‌پژوهی ایران» با انتشار گزارش ابتدای سال به پایان نمی‌رسد و لازم است با مشارکت خیرگان در طول سال نیز این پروژه علمی تداوم داشته باشد. می‌توانید با مراجعه به صفحه اینترنتی منظومه در تصحیح و تکمیل آن

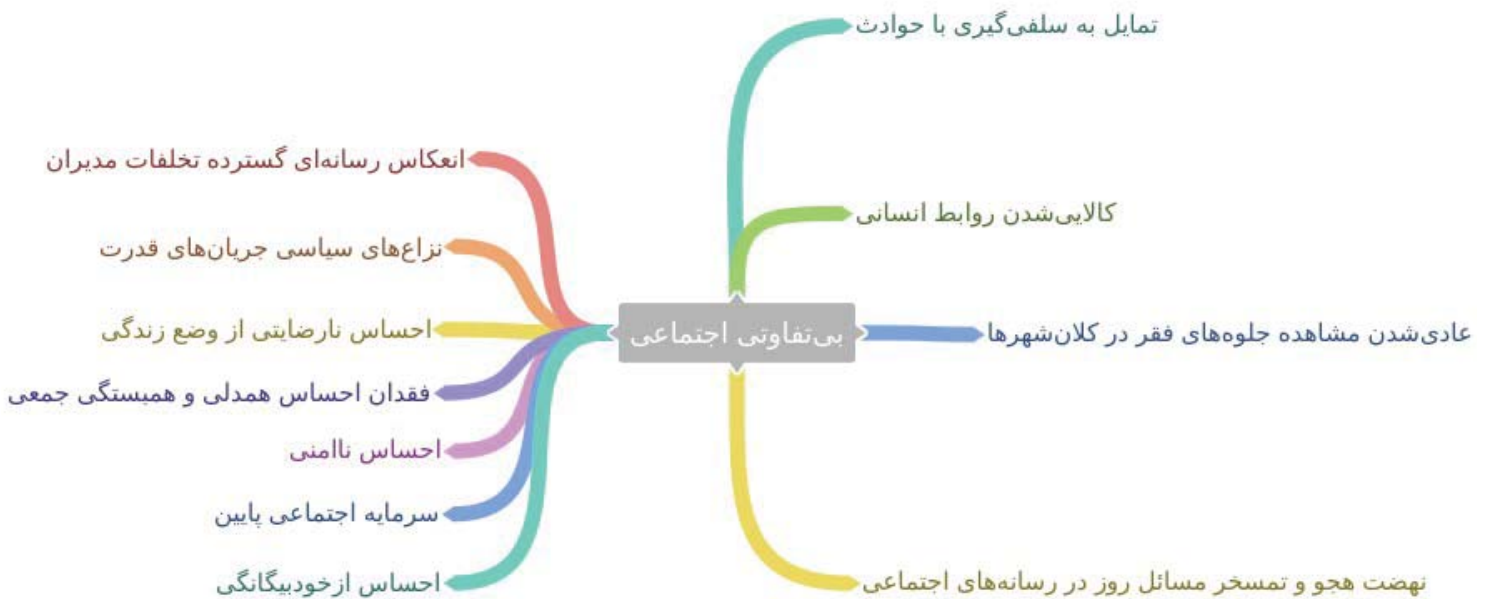
www.ifs1396.ir/10

مشارکت کنید:

بی تفاوتی اجتماعی برای ایران که سابقه‌ای طولانی در همیاری‌های اجتماعی داشته، پدیده غریبی است. اینکه جامعه چطور به سطحی رسیده که مردمانش در هنگامه حوادث فقط به دنبال سلفی گرفتن هستند، روابط انسانی را به دید مادی

و کالایی می‌نگرند و بی تفاوت به جلوه‌های فقر و نیاز هم‌نوعان خود، فقط به دنبال تظاهر و حتی تمسخر یکدیگرند، پدیده‌ای است که با خلیقات مفروض برای ایرانیان در تعارض است و همین هم شاید باعث پررنگ‌تر شدن حوادثی نظیر «جنایت میدان کاج تهران» یا «حواشی آتش‌سوزی و ریزش ساختمان پلاسکو» باشد. بی‌حس شدن جامعه شاید مرهون تعدد مخاطرات اجتماعی

موجود باشد. بی تفاوت شدن مردم در جامعه‌ای که در آن به‌طور مستمر گزارش‌هایی از تخلفات مدیران شنیده می‌شود و مردمش خود را مرغ عزا و عروسی جریان‌های سیاسی می‌بینند، شاید طبیعی به نظر برسد. افزایش احساس ناامنی، سرمایه اجتماعی و فرهنگی پایین از جمله مسائل مرتبط با بی تفاوتی اجتماعی است و با رشد مظاهر تجمل، احساس رضایت از زندگی نیز کاهش پیدا می‌کند. از نگاه خبرگان کشور بی تفاوتی اجتماعی یازدهمین مسئله ایران در سال ۱۳۹۶ است که می‌توان نشان از بحران‌شدگی این پدیده اجتماعی باشد.

این منظومه نسخه دومی است که بر اساس منابع پژوهش تا پایان سال ۱۳۹۵ آماده شده است. این نسخه نهایی نیست و طبیعی است که همه ابعاد مسئله را در بر نمی‌گیرد. به باور ما «آینده‌پژوهی ایران» با انتشار گزارش ابتدای سال به پایان نمی‌رسد و لازم است با مشارکت خبرگان در طول سال نیز این پروژه علمی تداوم داشته باشد. می‌توانید با مراجعه به صفحه اینترنتی منظومه در تصحیح و تکمیل آن

www.ifs1396.ir/11

مشارکت کنید:

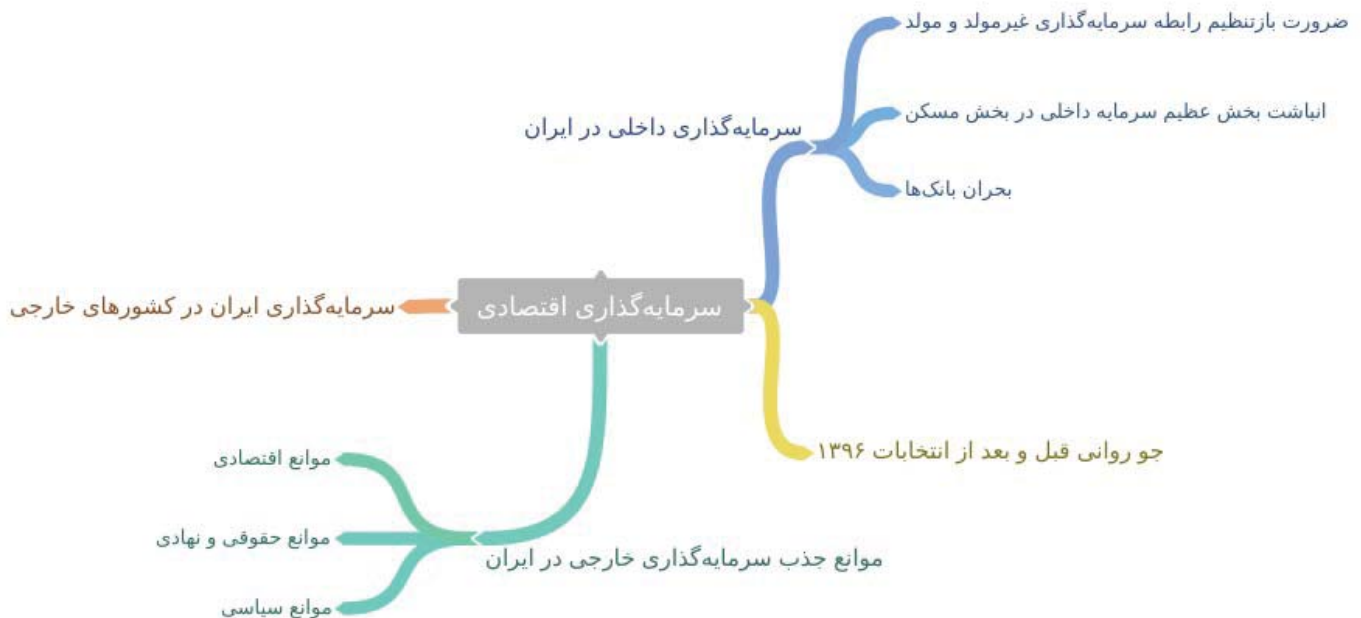
سرمایه گذاری در اقتصاد به معنی هرگونه مخارج در جهت حفظ و افزایش توان تولیدی جامعه است. با این تعریف متاسفانه کشور سال هاست که نتوانسته است موجودی سرمایه خود را به طرز مناسبی بهبود بخشد. تکیه بر منابع نفتی برای تامین مالی

مخارج عمرانی و بروز اثر برون رانی بخش خصوصی از اقتصاد در دوران رونق این درآمدها، عملاً کشور را در دوران افول درآمدهای نفتی با تنگنای سرمایه گذاری بخش خصوصی مواجه

۱۲

سرمایه گذاری اقتصادی داخلی و خارجی

کرده است. بخش خصوصی هم عملاً راغب به صرف منابع در سرمایه گذاری نبوده است و ترجیح داده است که وجوه خود را صرف سفته بازی در بازارهایی مثل بازار مسکن و طلا و ارز و غیره کند که عملاً محرک بخش تولیدی در جامعه نیست. استفاده از سرمایه گذاری خارجی نیازمند ثبات داخلی و منطقه ای است، چرا که عدم قطعیت های متعدد داخلی و منطقه ای می تواند به عنوان یک مانع اصلی افزایش دهنده ریسک در این مسیر تلقی شود به نحوی که هزینه سرمایه گذاری را افزایش داده و سود مورد انتظار را به همان ترتیب کاهش دهد. به نظر می رسد توجه به سرمایه گذاری اقتصادی هم از نوع داخلی و هم از نوع خارجی آن در سال ۱۳۹۶ یکی از مهم ترین اولویت های مدیران و سیاست گذاران باشد که می تواند از مسیر شکل دهی بازارهای مناسب و در راس آن تعمیق بازارهای مالی و همچنین تکیه بر بهبود فضای کسب و کار محقق شود.

این منظومه نسخه دومی است که بر اساس منابع پژوهش تا پایان سال ۱۳۹۵ آماده شده است. این نسخه نهایی نیست و طبیعی است که همه ابعاد مسئله را در بر نمی گیرد. به باور ما «آینده پژوهی ایران» با انتشار گزارش ابتدای سال به پایان نمی رسد و لازم است با مشارکت خیرگان در طول سال نیز این پروژه علمی تداوم داشته باشد. می توانید با مراجعه به صفحه اینترنتی منظومه در تصحیح و تکمیل آن

www.ifs1396.ir/12

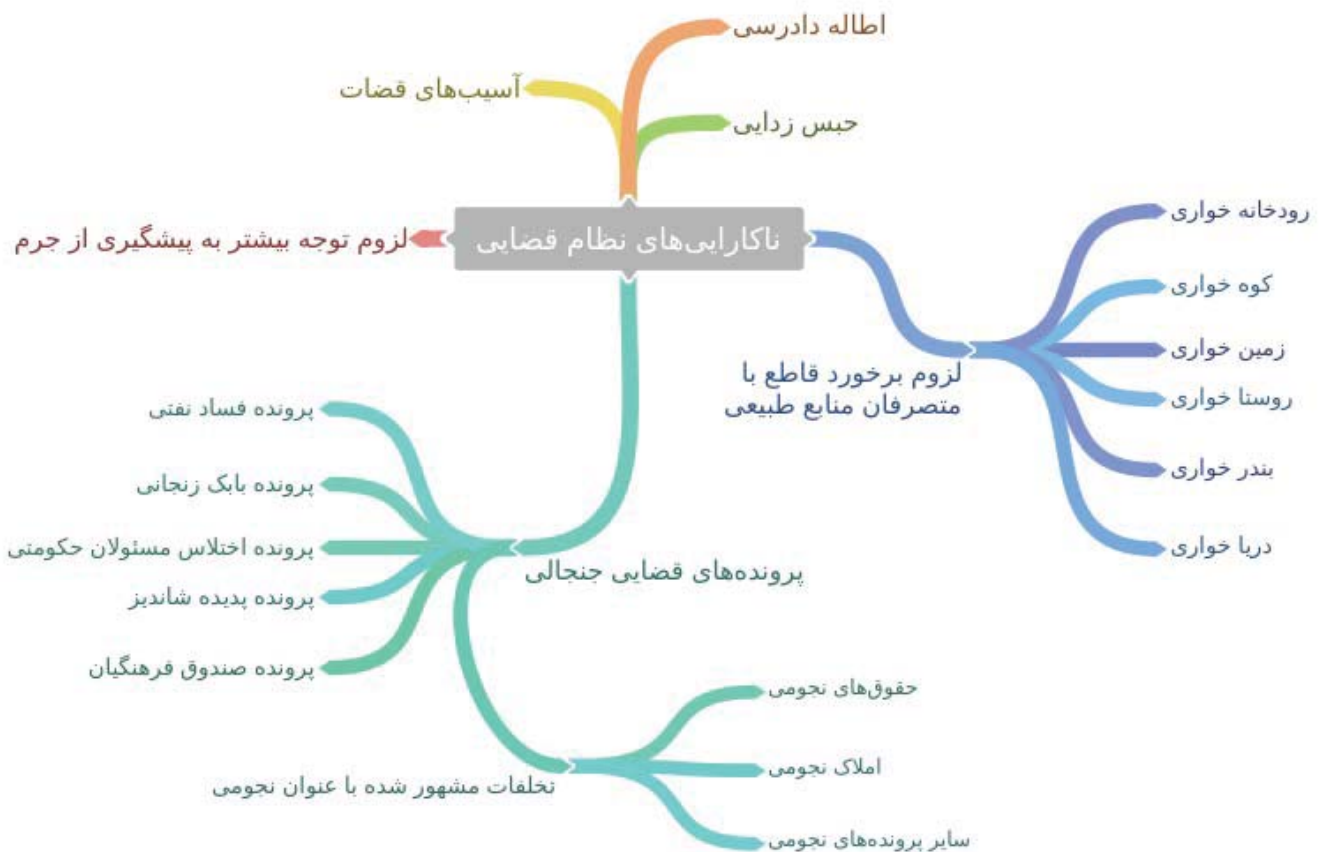
مشارکت کنید:

بر اساس دیدگاه‌های نهادگرایانه اقتصادی و مکاتب توسعه اقتصادی-اجتماعی، نظام قضایی و حقوقی اصلی‌ترین الزام و زیرساخت مورد نیاز برای نیل به توسعه در کشورهای جهان است. بر اساس نظرات خبرگان، نظام قضایی کشور در وضعیت

۱۳ ناکارایی‌های نظام قضایی

فعالی از کارآمدی مطلوب و لازم برای تحقق چنین وضعیتی برخوردار نیست و نیازمند بهبود و بازبینی‌های اساسی است. همچنین هر نظام قضایی در جهان همواره در معرض آسیب‌هایی است که می‌توان برآمده از وسوسه‌ها و تهدیدهای انسانی توسط گروه‌های

نامشروع دانست. در سال‌های اخیر و با رسانه‌ای شدن موضوعات مرتبط با فساد گسترده، انتظارات از نظام قضایی افزایش یافته است و به همین دلیل رسیدگی به پرونده‌های بزرگ فساد مورد پرسش جامعه بوده است. از سوی دیگر وجود مشکلات نهادی مانند «اطاله دادرسی» این موضوع را تبدیل به یکی از چالش‌های ۱۰۰ گانه کشور کرده است.

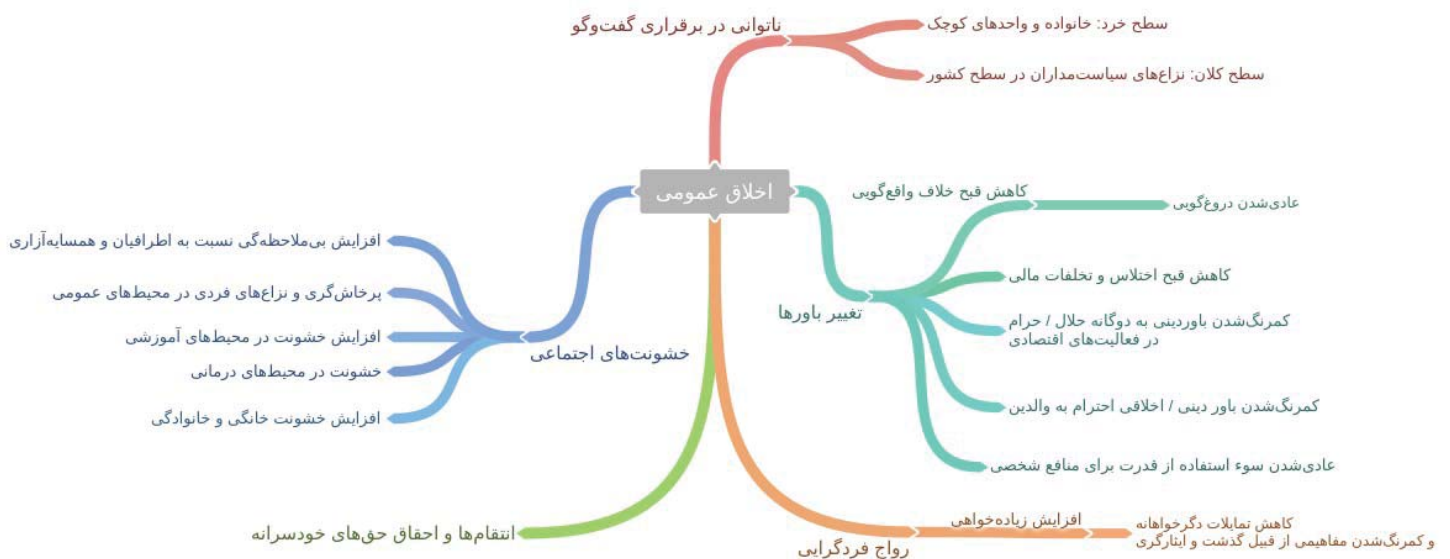
این منظومه نسخه دومی است که بر اساس منابع پژوهش تا پایان سال ۱۳۹۵ آماده شده است. این نسخه نهایی نیست و طبیعی است که همه ابعاد مسئله را در بر نمی‌گیرد. به باور ما «آینده‌پژوهی ایران» با انتشار گزارش ابتدای سال به پایان نمی‌رسد و لازم است با مشارکت خبرگان در طول سال نیز این پروژه علمی تداوم داشته باشد. می‌توانید با مراجعه به صفحه اینترنتی منظومه در تصحیح و تکمیل آن

www.ifs1396.ir/13

مشارکت کنید:

رشد خشونت‌های اجتماعی به شکل همسایه‌آزاری، پرخاشگری در فضاهای عمومی، افزایش خشونت در محیط‌های آموزشی و درمانی و رشد خشونت‌های خانوادگی پدیده‌ای است که تقریباً هر شهروندی در سال‌های اخیر در محیط عمومی پیرامون خود مصداق‌هایی از آن را شاهد بوده است. انتقام و احقاق حقوق‌های خودسرانه نیز به بخشی از مطالب ثابت صفحات حوادث روزنامه‌ها بدل شده است. کاهش احترام به والدین، عادی شدن دروغ‌گویی، کاهش قبح موارد مذموم اخلاقی (از فساد اقتصادی گرفته تا فساد جنسی) در سطح جامعه و بسیاری موارد دیگر نیز از جمله دیگر موارد قابل بحث در ذیل این مورد است که هر یک می‌تواند علل و پیامدهای مختلفی با خود داشته باشد. کاهش همپاری و از خودگذشتگی و در مقابل افزایش سود شخصی و میل به بیشترخواهی نیز از مواردی است که می‌توان آن را دارای یک رابطه دیالکتیکی با ضعف اخلاق عمومی دانست. مروری بر مصداق‌های خبری هر یک از موارد بالا ما را به این نتیجه می‌رساند که در صورت عدم اتخاذ تصمیم‌های اثربخش در این حوزه باید منتظر تکرار این مصداق‌ها در آینده نیز باشیم.

۱۴ اخلاق عمومی

این منظومه نسخه دومی است که بر اساس منابع پژوهش تا پایان سال ۱۳۹۵ آماده شده است. این نسخه نهایی نیست و طبیعی است که همه ابعاد مسئله را در بر نمی‌گیرد. به باور ما «آینده‌پژوهی ایران» با انتشار گزارش ابتدای سال به پایان نمی‌رسد و لازم است با مشارکت خیرگان در طول سال نیز این پروژه علمی تداوم داشته باشد. می‌توانید با مراجعه به صفحه اینترنتی منظومه در تصحیح و تکمیل آن مشارکت کنید:

www.ifs1396.ir/14

آلودگی هوا ممکن است منبع طبیعی یا مصنوعی داشته باشد. در ایران به جز آلودگی ناشی از گرد و غبار، بیشتر با آلودگی‌های

مصنوعی حاصل از شیوه زیست و فعالیت‌های انسانی مواجه هستیم. در شهرهای بزرگ

سهم عمده آلودگی مربوط به خودروهای شخصی و دیگر وسایل حمل و نقل است. طبق

آمار اعلام شده توسط رئیس سازمان محیط زیست وضعیت آلودگی هوای کلان‌شهرها در

سال ۱۳۹۵ نسبت به سال قبل بهتر بوده است. بهبود کیفیت سوخت به طور مشخص بنزین

در کنار طرح‌های محدودیت تردد در این بهبود وضعیت هوا نقش مهمی داشته است اما هنوز وضعیت هوا در شهرهای بزرگ به‌ویژه

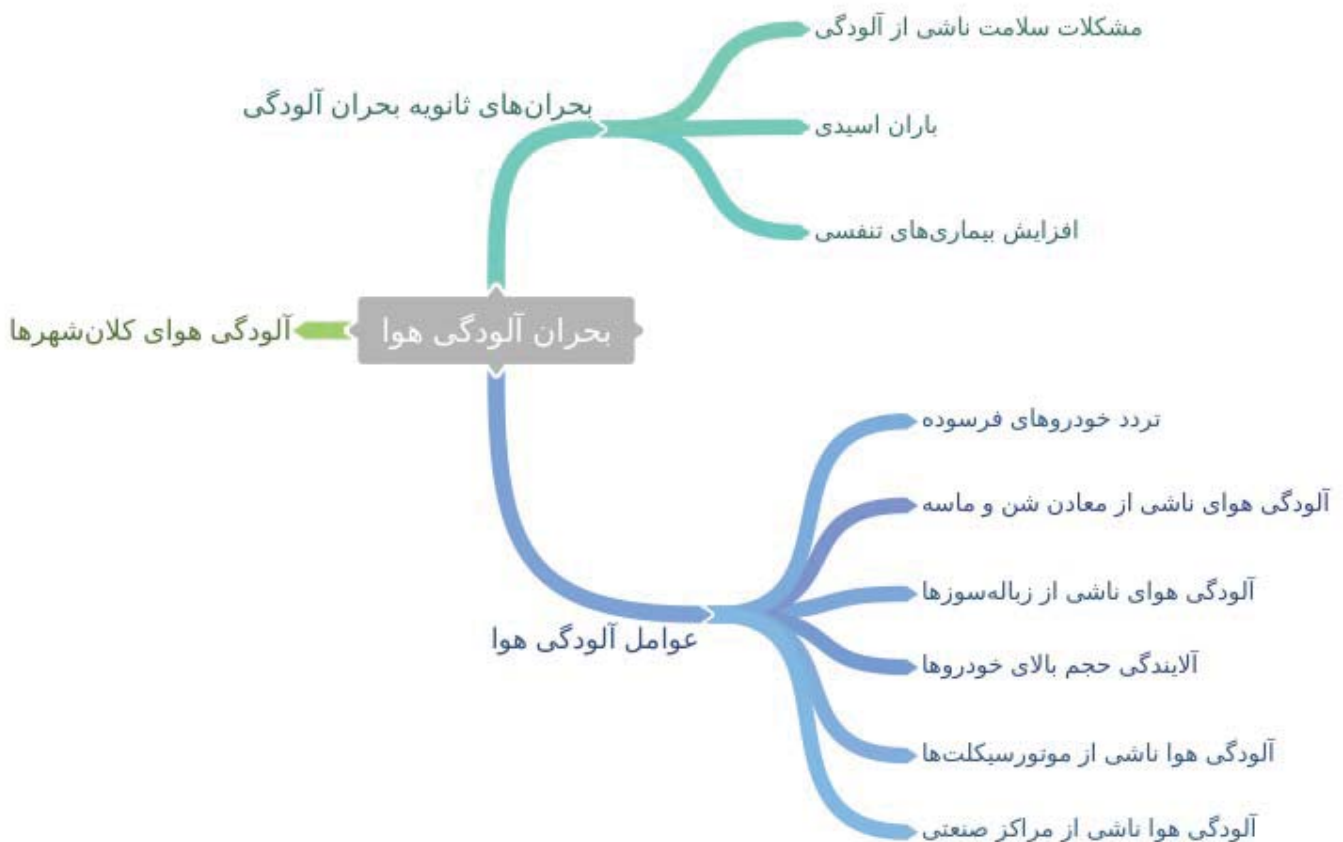
تهران جدی است. در شهرهایی مانند اراک، قزوین و کرج با افزایش جمعیت و فعالیت‌های صنعتی آلودگی هوا افزایش یافته و در

شهرهایی با ابعاد جمعیتی کوچکتر هم به دلیل نبود آموزش و بهینه نبودن خودروها میزان آلودگی هوا روند صعودی دارد. از سوی

دیگر در کل کشور آلودگی مصنوعی هوا نیز که ناشی از فعالیت‌های صنعتی است، همچنان جدی است و به دلیل مسائل مختلفی

مانند کمبود سرمایه، رکود اقتصادی، نبود اراده در جهت کاستن از مخاطرات زیست‌محیطی و غیره، نوسازی فنی و فناورانه صنایع

برای کاستن از آلودگی هوای ناشی از فعالیت‌های صنعتی به کندی پیش می‌رود.

این منظومه نسخه دومی است که بر اساس منابع پژوهش تا پایان سال ۱۳۹۵ آماده شده است. این نسخه نهایی نیست و طبیعی است که همه ابعاد مسئله را در بر نمی‌گیرد. به باور ما «آینده‌پژوهی ایران» با انتشار گزارش ابتدای سال به پایان نمی‌رسد و لازم است با مشارکت خیرگان در طول سال نیز این پروژه علمی تداوم داشته باشد. می‌توانید با مراجعه به صفحه اینترنتی منظومه در تصحیح و تکمیل آن

www.ifs1396.ir/15

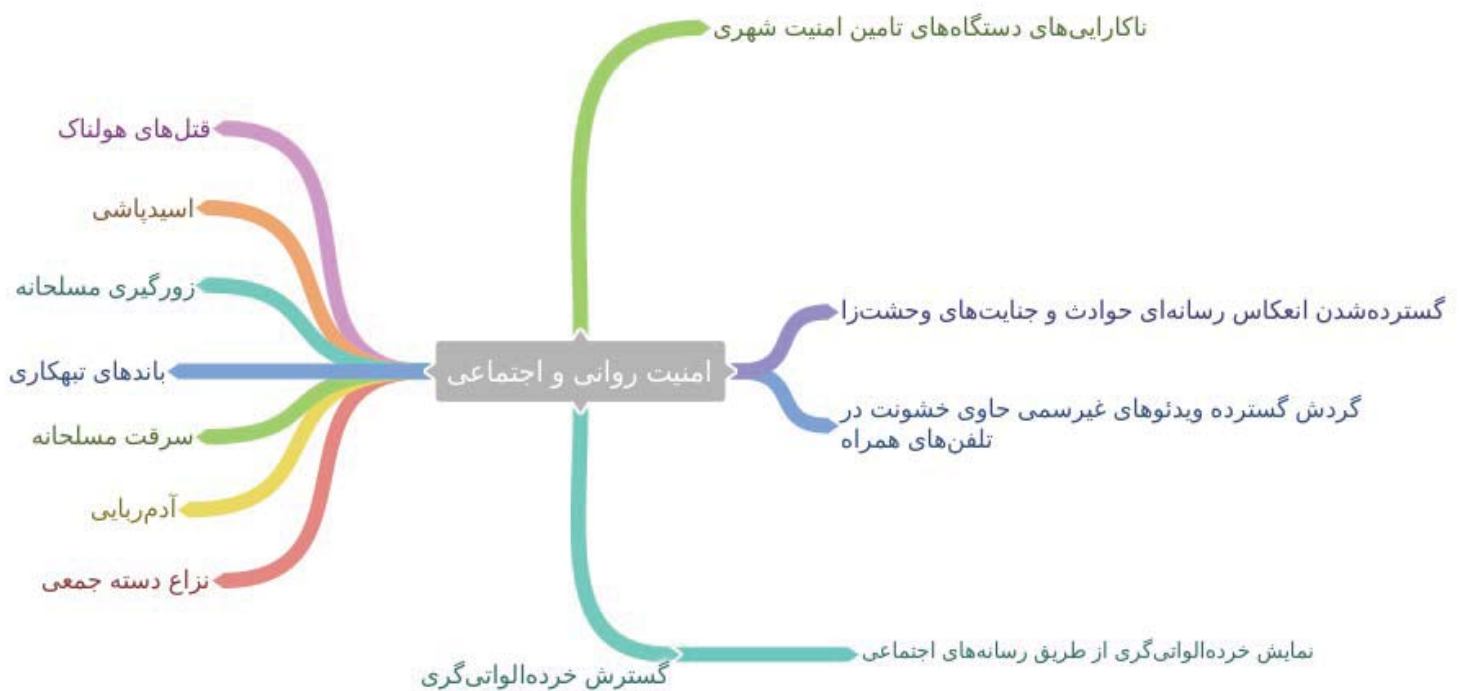
مشارکت کنید:

قتل‌های هولناک، اسیدپاشی، زورگیری مسلحانه، رواج باندهای تبهکاری، سرقت، تجاوز، آدم‌ربایی، نزاع دسته‌جمعی و غیره در اخبار سال ۱۳۹۵ به کرات مشاهده شدند. در سال‌های اخیر با تغییر رویه‌های مبارزه با جرم و علمی‌تر شدن سازوکارهای

نهادهای تامین‌کننده امنیت در ایران، شاخص‌های امنیتی بهبود یافته است اما امنیت یک بعد روانی نیز دارد که ناظر بر احساس وجود امنیت است که گاه وقوع یک حادثه به شدت تکان‌دهنده، تاثیرات عمیقی بر آن گذاشته و آن را به شدت متزلزل می‌کند. گاه نیز جامعه خود به دنبال مظاهر خشونت است که این مطلب نیز می‌تواند نتیجه تزلزل احساس امنیت باشد. نوجوانانی

۱۶ امنیت روانی و اجتماعی

دست و صورت خود را با تیغ می‌برند تا چیزی را (هر چیزی را) اثبات کنند یا انبوه کامنت‌گذاری که در اینترنت به دیگران حمله می‌کنند، شکل‌دهنده طیفی از رفتارهاست که می‌تواند با عنوان «خرده‌الواتی‌گری» نام‌گذاری شود. دلیل‌یابی برای اینکه چرا برخی از شهروندان احساس می‌کنند که باید برای پذیرفته شدن در جمع‌های مجازی و حقیقی دست به خشونت‌های فیزیکی و کلامی بزنند، می‌تواند نقطه آغازی برای استدلال در مورد شکل‌گیری خشونت‌های شدید به شکل وقوع جرایم تکان‌دهنده باشد. گردش ویدئوهای حاوی محتواهای به شدت خشونت‌آمیز و انعکاس جنایات وحشت‌زا در کنار ضعف سیاست‌های تامین‌کننده امنیت روانی برای شهروندان ممکن است در ادامه نیز به این مسئله دامن بزند. برخی از نظریه‌پردازان معتقدند که وجود امنیت را با آمارهای مرسوم پلیس در مورد کارهای سخت‌افزاری انجام شده برای تامین امنیت نمی‌توان اثبات کرد، به عقیده آنها وجود امنیت به معنای «احساس کردن وجود امنیت» است که از سطح خرد اجتماعی تا سطح کلان آن را در بر می‌گیرد و متعاقباً نیازمند برنامه‌ریزی هم برای سطح کلان و هم برای سطح خرد است.

این منظومه نسخه دومی است که بر اساس منابع پژوهش تا پایان سال ۱۳۹۵ آماده شده است. این نسخه نهایی نیست و طبیعی است که همه ابعاد مسئله را در بر نمی‌گیرد. به باور ما «آینده‌پژوهی ایران» با انتشار گزارش ابتدای سال به پایان نمی‌رسد و لازم است با مشارکت خیرگان در طول سال نیز این پروژه علمی تداوم داشته باشد. می‌توانید با مراجعه به صفحه اینترنتی منظومه در تصحیح و تکمیل آن

www.ifs1396.ir/16

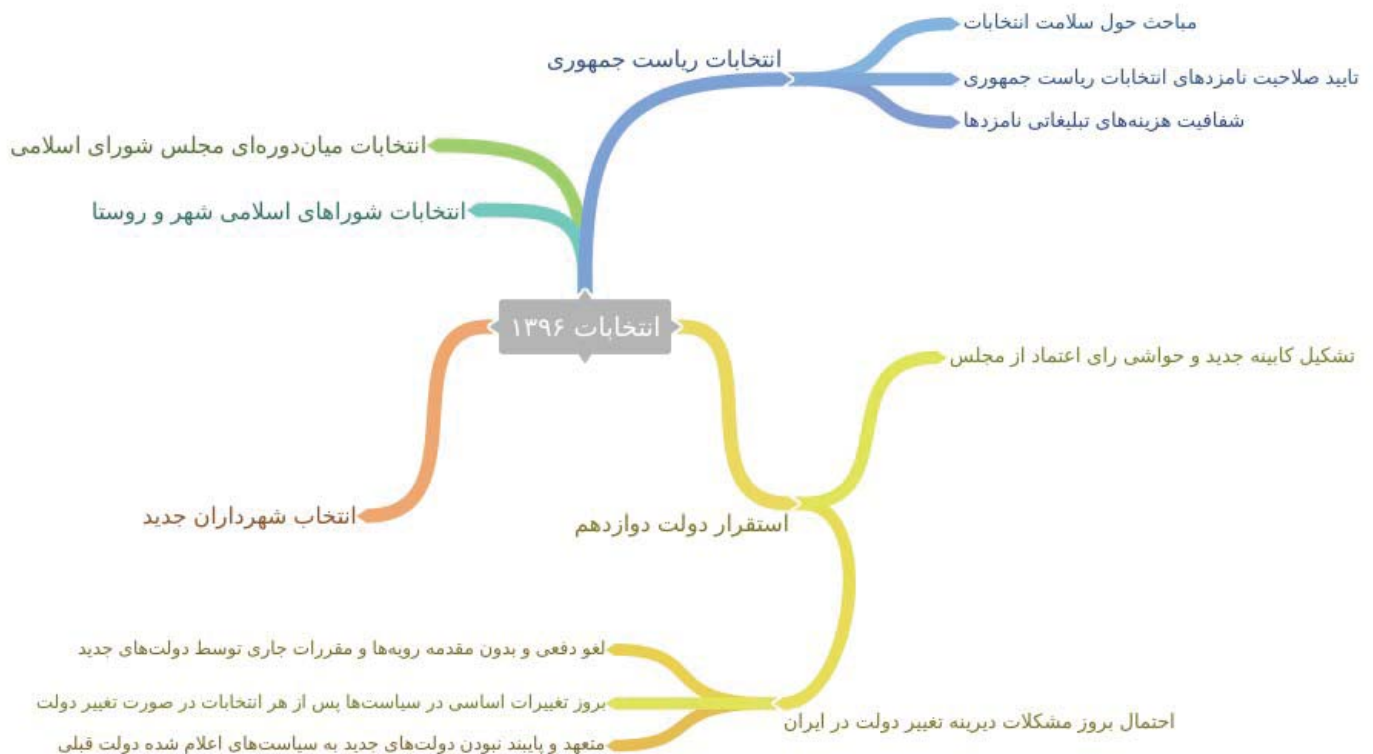
مشارکت کنید:

جامعه ایران همواره ظرفیت لازم برای شکل‌گیری دو قطبی‌های جدید را داشته است؛ دو قطبی‌هایی که ثمره آن‌ها کاهش انسجام اجتماعی، بروز نزاع میان جریان‌های سیاسی، تشدید اختلاف‌نظرهای کلان حاکمیتی، قانون‌گریزی و حتی شکل‌گیری بحران‌های

سیاسی و امنیتی بوده است. شاید سال ۱۳۹۶ بار دیگر صحنه شکل‌گیری یک دو قطبی سیاسی باشد. این دو قطبی احتمالی بر انتخابات ریاست جمهوری، انتخابات شوراهای اسلامی شهر و روستا و همچنین انتخابات میان‌دوره‌ای مجلس شورای اسلامی تأثیرگذار خواهد بود؛ هر چند تأثیر بر مورد اول قابل مقایسه با دو مورد بعدی نیست. تغییر اعضا و شکل‌گیری صف‌آرایی جدید در شورای شهر تهران به انتخاب شهردار جدید پایتخت

انتخابات ۱۳۹۶

منتهی می‌شود که می‌تواند آغازگر تغییرات عمده در ساختار عظیم شهرداری تهران باشد. همچنین در صورت شکست حسن روحانی در انتخابات ریاست جمهوری، تکرار مشکلات دیرینه تغییر دولت در ایران را شاهد خواهیم بود که مهم‌ترین آن‌ها تغییرات گسترده در سیاست‌ها و جابجایی‌های عمده در میان مدیران دولتی است. سال ۱۳۹۶ بار دیگر صحنه کشمکش گروه‌های سیاسی بر سر تأیید صلاحیت نامزدها هم خواهد بود. پس از انتخابات نیز فضای عمومی کشور درگیر تشکیل کابینه دولت دوازدهم و رأی اعتماد مجلس به وزارت است. نتیجه انتخابات ریاست جمهوری در سال ۱۳۹۶ هر چه باشد، بر تمام مسائل اصلی کشور طی این سال تأثیرگذار خواهد بود.

این منظومه نسخه دومی است که بر اساس منابع پژوهش تا پایان سال ۱۳۹۵ آماده شده است. این نسخه نهایی نیست و طبیعی است که همه ابعاد مسئله را در بر نمی‌گیرد. به باور ما «آینده‌پژوهی ایران» با انتشار گزارش ابتدای سال به پایان نمی‌رسد و لازم است با مشارکت خیرگان در طول سال نیز این پروژه علمی تداوم داشته باشد. می‌توانید با مراجعه به صفحه اینترنتی منظومه در تصحیح و تکمیل آن

www.ifs1396.ir/17

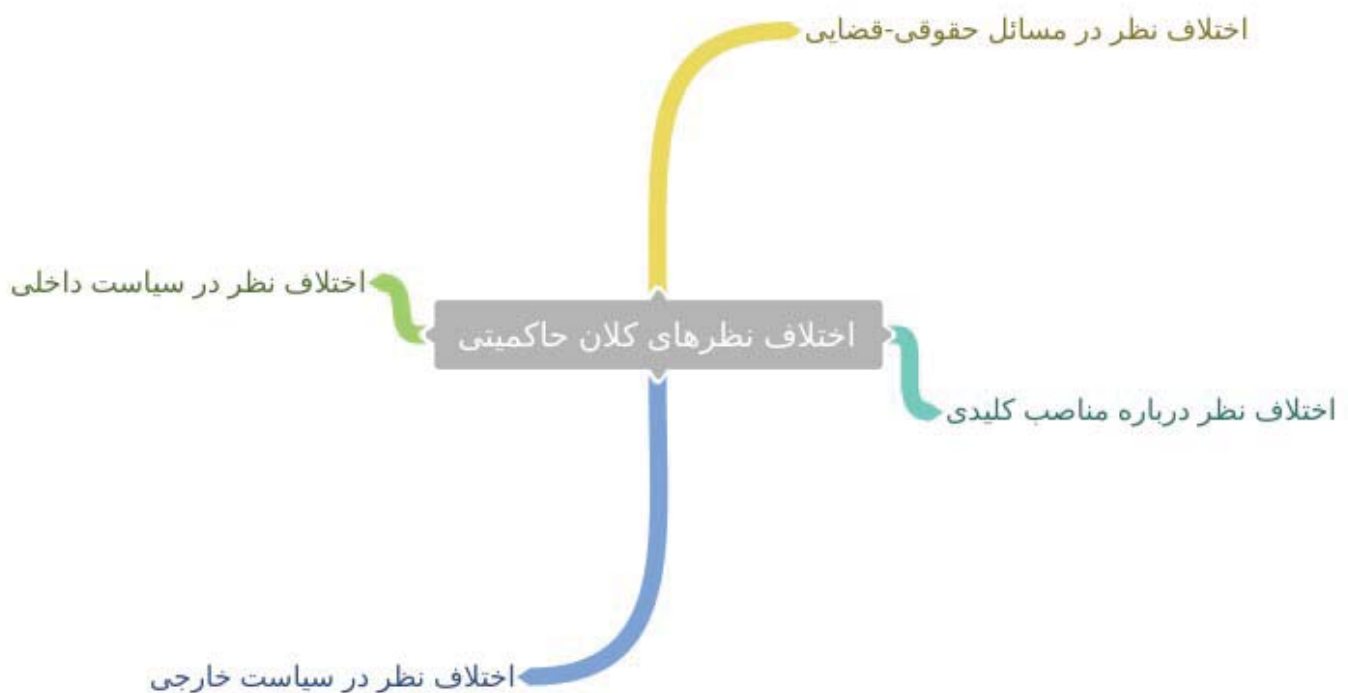
مشارکت کنید:

نزاع‌های سیاسی در میان جریان‌های قدرت در کشور، در سطح بالاتر به اختلاف‌های کلان حاکمیتی تبدیل شده است. اختلاف نظر میان قوای سه‌گانه، اختلاف نظر در سیاست خارجی، اختلاف نظر در سیاست‌های داخلی و اختلاف نظر

در مسائل حقوقی و قضایی به فرصت‌سوزی برای منافع ملی کشور منجر شده است. بحث بر سر مناصب کلیدی و همچنین وضعیت و جایگاه مجمع تشخیص مصلحت نظام و آرایش مجلس خبرگان در شرایط بعد از فوت آیت‌الله هاشمی

۱۸ اختلاف نظرهای کلان حاکمیتی

رفسنجانی، حاکمیت را با شرایط جدیدی روبرو کرده است. در سال آینده، اختلاف نظرهای کلان بر وضعیت نزاع‌های سیاسی جریان‌های قدرت و انتخابات پیش رو تأثیر می‌گذارند و از آن‌ها تأثیر می‌پذیرند. این اختلاف نظرها همچنین روی پایداری برجام به عنوان یکی از مهم‌ترین دستاوردهای دولت یازدهم تأثیرگذار خواهند بود؛ دستاوردی که دولت جدید آمریکا به دنبال اخلاص در روند اجرای آن است.

این منظومه نسخه دومی است که بر اساس منابع پژوهش تا پایان سال ۱۳۹۵ آماده شده است. این نسخه نهایی نیست و طبیعی است که همه ابعاد مسئله را در بر نمی‌گیرد. به باور ما «آینده‌پژوهی ایران» با انتشار گزارش ابتدای سال به پایان نمی‌رسد و لازم است با مشارکت خبرگان در طول سال نیز این پروژه علمی تداوم داشته باشد. می‌توانید با مراجعه به صفحه اینترنتی منظومه در تصحیح و تکمیل آن

www.ifs1396.ir/18

مشارکت کنید:

احترام به حقوق شهروندی، همواره یکی از وعده‌های اصلی حسن روحانی در طول مبارزات انتخاباتی بود. این وعده در همان ابتدای راه دولت یازدهم در آذرماه ۱۳۹۲ به نگارش نسخه اولیه «منشور حقوق شهروندی» منجر شد. متن نهایی، سه سال بعد

از سوی رئیس‌جمهوری امضا و ابلاغ شد. علاوه بر اصل ۲۵ فصل سه قانون اساسی (بخش حقوق ملت)، ماده ۱۰۰ قانون برنامه چهارم توسعه در سال ۱۳۸۳ دولت را موظف به تدوین منشور حقوق شهروندی کرد که «حفظ و صیانت از حریم خصوصی افراد» از محورهای آن بود. لایحه «حمایت از حریم خصوصی» سال ۱۳۸۴

۱۹ حقوق اساسی و شهروندی

و طرح «حمایت از حریم خصوصی» سال ۱۳۸۵ در مجلس اعلام وصول شد اما به نتیجه نرسید. این سابقه نشان می‌دهد چگونه حقوق شهروندی یکی از انتظارات دامنه‌دار و طولانی دست کم بخشی از نیروهای اجتماعی ایران بوده و هست. از آنجا که طرح مسائل حقوق بشری همواره یکی از ابزارهای کشورهای غربی علیه ایران بوده، تهیه منشور حقوق شهروندی می‌تواند قدری از فشارهای آن‌ها بکاهد. با این حال، منتقدان معتقدند این منشور ضمانت اجرایی لازم را ندارد و مجموعه قوانینی است که از قبل وجود داشته ولی در اجرا، برداشته‌های مختلفی برای مجریان، ضابطان و قضات به همراه داشته است.

طرح مسئله «حقوق بشر» در ایران
از سوی کشورهای غربی

جایگاه منشور حقوق شهروندی
ارائه شده توسط دولت یازدهم

حقوق اساسی و شهروندی

فعالان سیاسی و انتخابات ۱۳۹۶

انجمن صنفی روزنامه‌نگاران تهران

مسائل نهادهای صنفی

سندیکاهای کارگری

این منظومه نسخه دومی است که بر اساس منابع پژوهش تا پایان سال ۱۳۹۵ آماده شده است. این نسخه نهایی نیست و طبیعی است که همه ابعاد مسئله را در بر نمی‌گیرد. به باور ما «آینده‌پژوهی ایران» با انتشار گزارش ابتدای سال به پایان نمی‌رسد و لازم است با مشارکت خیرگان در طول سال نیز این پروژه علمی تداوم داشته باشد. می‌توانید با مراجعه به صفحه اینترنتی منظومه در تصحیح و تکمیل آن

www.ifs1396.ir/19

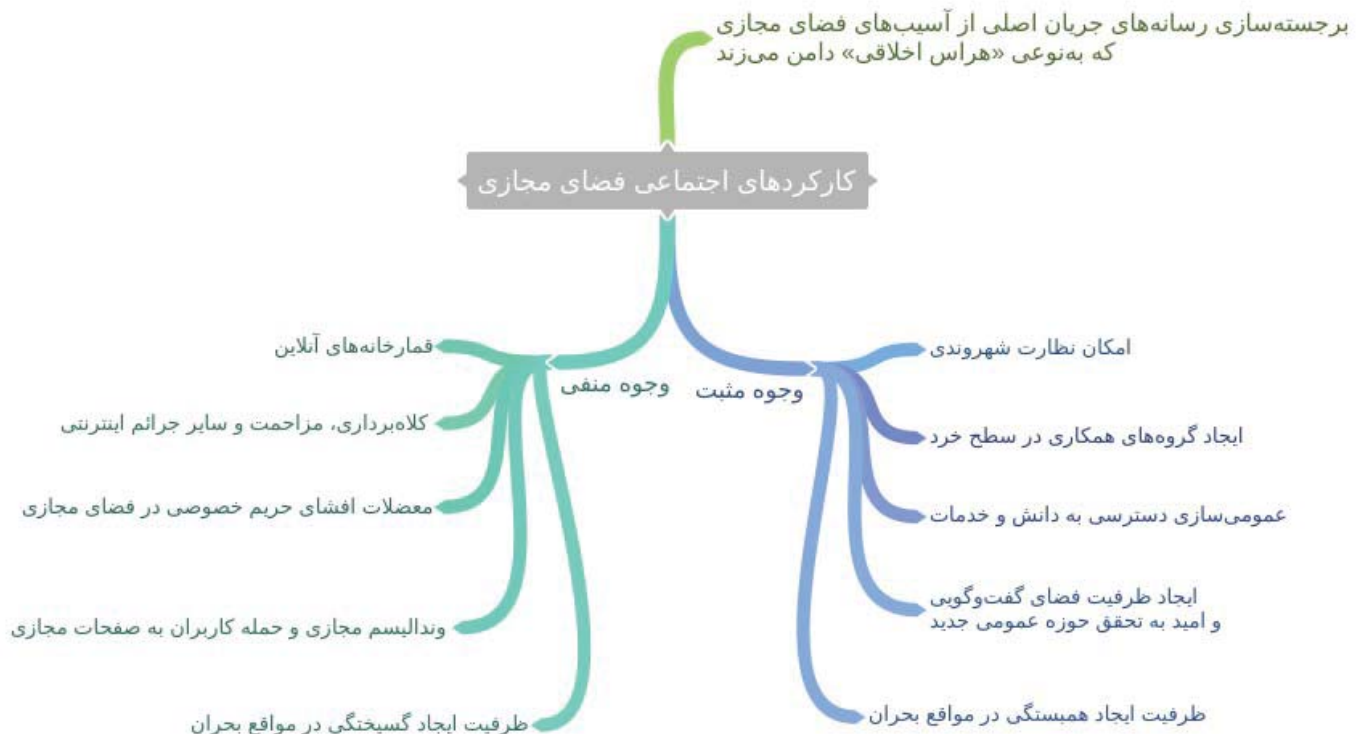
مشارکت کنید:

یکی از پدیده‌های قابل بحث در ایران افزایش ضریب نفوذ اینترنت علی‌رغم سرعت کم آن است که باعث شده در یک دهه اخیر تعداد کاربران رشدی قابل توجه پیدا کرده و به بالاترین رقم کاربران اینترنت در منطقه برسد. اشتیاق بسیار ایرانی‌ها به

حضور در فضای مجازی می‌تواند علل مختلفی داشته باشد اما هم‌زمان معضلات مختلفی را نیز با خود به همراه دارد. یکی از پدیده‌های رایج سال‌های اخیر، وندالیسم مجازی و حملات

۲ کارکردهای اجتماعی فضای مجازی

متناوب به صفحات سلبریتی‌های داخلی و خارجی به بهانه‌های مختلف است. ظرفیت ایجاد گسیختگی در مواقع بحران، افشای حریم خصوصی در فضای مجازی، کلاهبرداری‌های آنلاین و رشد قمارخانه‌های مجازی و صفحات شرط‌بندی از دیگر وجوه منفی رشد فضای مجازی در ایران است. از سوی دیگر ایجاد امکان نظارت شهروندی، ایجاد گروه‌های همکاری در سطح خرد، دسترسی بیشتر عموم به دانش و خدمات، ایجاد ظرفیت‌های گفت‌وگویی و همبستگی در مواقع بحران نیز از جمله پیامدهای مثبت رشد حضور در فضای مجازی است. ضمن اینکه فروشگاه‌های اینترنتی و وب‌سایت‌های تخفیف‌دهنده برای رستوران‌ها و غیره در حال ایجاد سبک زندگی و حتی فرهنگی جدید هستند و در ادامه با ورود تکنولوژی‌های جدیدتر به ایران باز هم باید منتظر پدیده‌های جدیدتر باشیم. اینترنت اشیا و وب ۳ و دیگر مفاهیم شاید زودتر از آنچه که تخمین زده می‌شود در جهان و متعاقباً در ایران رایج شده و شاهد مسائل جدیدی اعم از مثبت و منفی در این مورد نیز باشیم.

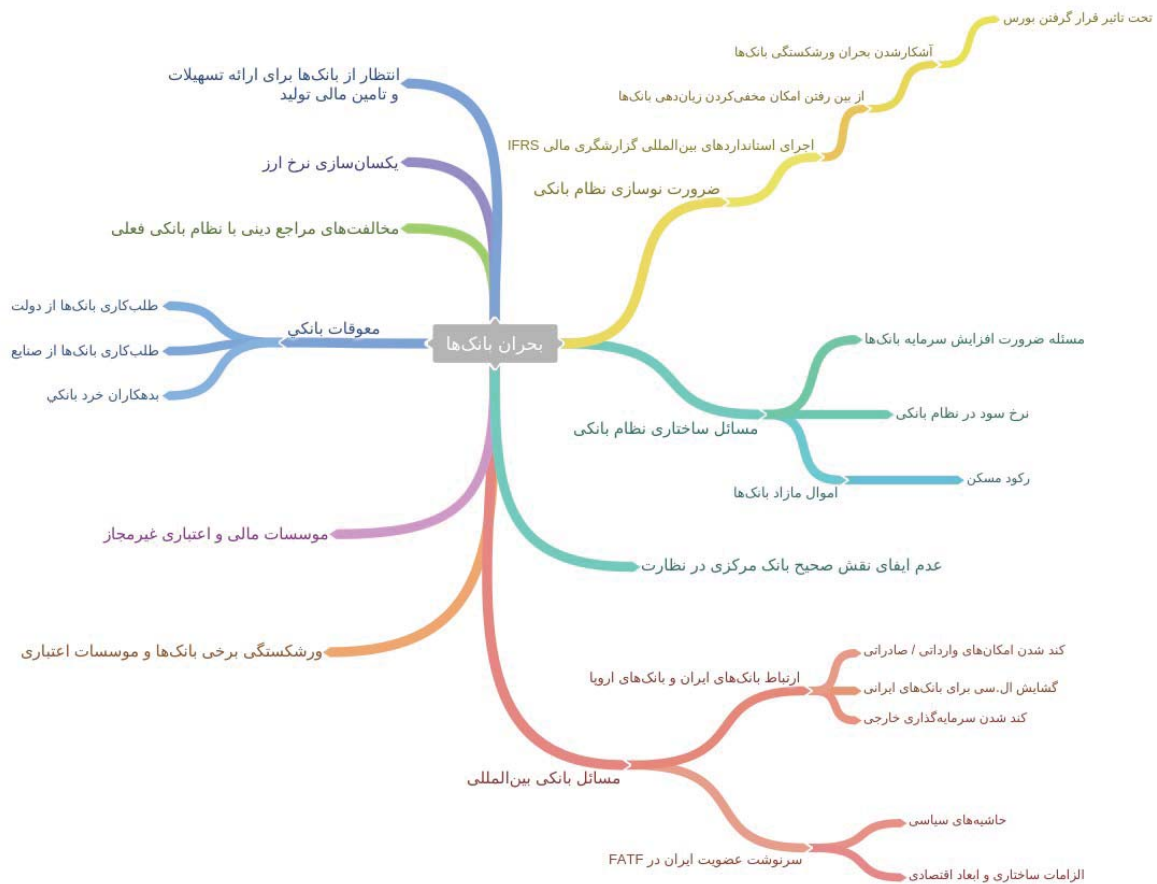

این منظومه نسخه دومی است که بر اساس منابع پژوهش تا پایان سال ۱۳۹۵ آماده شده است. این نسخه نهایی نیست و طبیعی است که همه ابعاد مسئله را در بر نمی‌گیرد. به باور ما «آینده‌پژوهی ایران» با انتشار گزارش ابتدای سال به پایان نمی‌رسد و لازم است با مشارکت خیرگان در طول سال نیز این پروژه علمی تداوم داشته باشد. می‌توانید با مراجعه به صفحه اینترنتی منظومه در تصحیح و تکمیل آن

www.ifs1396.ir/20

مشارکت کنید:

در وضعیت عدم شکل گیری بازار سرمایه و کار، اقتصاد ایران به شدت بانک محور شده است به طوری که می توان گفت تامین مالی بخش عمده ای از بنگاه های تولیدی فقط و فقط وابسته به بانک هاست. در شرایطی که چنین وابستگی شدیدی به منابع بانکی وجود دارد، بروز هر بحرانی در شبکه بانکی می تواند به تمامی بخش های اقتصاد تسری یابد. سیستم بانکی اکنون با دو مسئله اساسی روبه رو است. اول حجم باور نکردنی مطالبات معوق و مشکوک الوصول یا حتی سوخت شده بانکی است که بانک ها را از جهت منابع با مشکل روبه رو کرده است. دوم مساله گسترش بیش از اندازه و خارج از نظارت شبکه بانکی با پیدایش صندوق ها و موسسات مالی و اعتباری فراوان است که امکان نظارت بانک مرکزی بر عملکرد آنها را کاهش داده است و در نتیجه بعضا شاهد ورشکستگی های غیر رسمی بانک هایی از این دست بوده ایم. شرکت داری بانک ها نیز از ابتدای دولت یازدهم مورد توجه سیاست گذاران مالی و پولی قرار گرفت و برنامه ها و مصوبه هایی به منظور کنترل و محدود سازی آن تدوین و ابلاغ شد، اما تاکنون نتوانسته است وضعیت ناسامان سال های پیش تر را بهبود ببخشد. علاوه بر این سال ۱۳۹۶ دو موضوع بین المللی نیز برای بانک های کشور حائز اهمیت و تعیین کننده خواهد بود. نخست سرنوشت عضویت ایران در پیمان اجرای اقدامات مالی برای مقابله با پولشویی (FATF) است که در سال ۱۳۹۵ با حاشیه هایی همراه شد. دوم اجرای استانداردهای بین المللی گزارش گری مالی (IFRS) است که با شفاف کردن صورت های مالی امکان مخفی کردن وضعیت بحرانی برخی بانک ها را کاهش داده و ممکن است با علنی شدن وضعیت ورشکسته برخی بانک ها، بورس را نیز تحت تاثیر قرار دهد.

این منظومه نسخه دومی است که بر اساس منابع پژوهش تا پایان سال ۱۳۹۵ آماده شده است. این نسخه نهایی نیست و طبیعی است که همه ابعاد مسئله را در بر نمی گیرد. به باور ما «آینده پژوهی ایران» با انتشار گزارش ابتدای سال به پایان نمی رسد و لازم است با مشارکت خیرگان در طول سال نیز این پروژه علمی تداوم داشته باشد. می توانید با مراجعه به صفحه اینترنتی منظومه در تصحیح و تکمیل آن

www.ifs1396.ir/21

مشارکت کنید:

سرمایه اجتماعی را در کنار دیگر موارد، یکی از عوامل اصلی «تاب آوری» یک سرزمین می‌دانند. به گواه مطالعات نهادهای رسمی، سرمایه اجتماعی در ایران در وضعیت بسیار شکننده‌ای قرار دارد. در غیاب سرمایه اجتماعی، دولت‌ها

امکان بسیج عمومی برای «خیر جمعی» را نخواهند داشت. در حوزه عمومی، بحران سرمایه اجتماعی می‌تواند به باور عمومی به

۲۲

قضاوت افکار عمومی درباره عملکرد حاکمیت

توانایی دولت در رفع مشکلات ضربه بزند و باور مردم به سخنان مسئولان حکومتی را خدشه دار کند تا جایی که به ناامیدی به بهبود اوضاع در آینده و بی‌اعتمادی کامل به اقدامات حکومتی منجر شود. در چنین شرایطی قضاوت عمومی نسبت به عملکرد حاکمیتی بر مبنای بی‌اعتمادی و برگرفته از نوعی نگاه منفی خواهد بود. چنین شرایطی می‌تواند از عدم تحقق وعده‌های دولتی، فسادهای بزرگ مالی، ناکارایی نظام قضایی، ناکارایی نهادهای نظارتی، نزاع‌های سیاسی جریان‌های قدرت و بی‌توجهی به خواست‌های مدنی، صنفی، سیاسی و قومی جامعه تأثیر بپذیرد. کیفیت قضاوت افکار عمومی درباره عملکرد حاکمیت از سوی دیگر می‌تواند بر گسترده‌تر شدن دامنه اعتراض‌ها در جامعه و میزان مشارکت در انتخابات تأثیرگذار باشد. چالش سرمایه اجتماعی حاکمیت و به تبع آن نحوه قضاوت افکار عمومی درباره عملکرد حاکمیت در سال ۱۳۹۶ همچنان یکی از مهم‌ترین چالش‌های پیش رو است.

این منظومه نسخه دومی است که بر اساس منابع پژوهش تا پایان سال ۱۳۹۵ آماده شده است. این نسخه نهایی نیست و طبیعی است که همه ابعاد مسئله را در بر نمی‌گیرد. به باور ما «آینده‌پژوهی ایران» با انتشار گزارش ابتدای سال به پایان نمی‌رسد و لازم است با مشارکت خیرگان در طول سال نیز این پروژه علمی تداوم داشته باشد. می‌توانید با مراجعه به صفحه اینترنتی منظومه در تصحیح و تکمیل آن

www.ifs1396.ir/22

مشارکت کنید:

جان کری، وزیر خارجه پیشین آمریکا، چند روز پیش از تحویل سکان وزارت خارجه به تیم ترامپ، توافق هسته‌ای با ایران را نمودی از قدرت دیپلماسی برای حل مسائل بزرگ بین‌المللی بدون توسل به جنگ دانست. توافق هسته‌ای و برنامه جامع اقدام مشترک موسوم به برجام که ثمره اصلاح روند مذاکرات ایران و کشورهای ۵+۱ در دولت یازدهم بود، هم برای دولت باراک اوباما و هم برای دولت حسن روحانی دستاوردی ویژه به شمار می‌رود. هرچند رئیس‌جمهور جدید آمریکا آن‌را را بدترین توافق تاریخ می‌خواند و ابتدا به دنبال «پاره کردن» آن بود و بعد اجرای سختگیرانه آن‌را دنبال می‌کند، اما طرف‌های دیگر این توافق تاکید دارند که

۲۳

پایداری برجام

برجام یک توافقنامه بین‌المللی و مورد تأیید شورای امنیت سازمان ملل است. بنابراین پاره کردن آن به سادگی کلامی نیست که بر زبان می‌رود. اما رویکردی که دولت دونالد ترامپ طی سال ۱۳۹۶ در سیاست خارجی خود در قبال ایران اتخاذ می‌کند، کیفیت اجرای برجام را تحت تأثیر قرار خواهد داد. در این میان، فشارهای اسرائیل و عربستان به دولت آمریکا هم می‌تواند در سیاست اتخاذ شده تأثیرگذار باشد. در بعد داخلی، دولت دوازدهم از یک طرف با مخالفان برجام و از طرف دیگر با حجم بزرگی از انتظارات پاسخ داده نشده از برجام روبرو خواهد بود. این انتظارات در هر دو سطح عمومی و نخبگان اقتصادی دیده می‌شود.

این منظومه نسخه دومی است که بر اساس منابع پژوهش تا پایان سال ۱۳۹۵ آماده شده است. این نسخه نهایی نیست و طبیعی است که همه ابعاد مسئله را در بر نمی‌گیرد. به باور ما «آینده‌پژوهی ایران» با انتشار گزارش ابتدای سال به پایان نمی‌رسد و لازم است با مشارکت خیرگان در طول سال نیز این پروژه علمی تداوم داشته باشد. می‌توانید با مراجعه به صفحه اینترنتی منظومه در تصحیح و تکمیل آن

www.ifs1396.ir/23

مشارکت کنید:

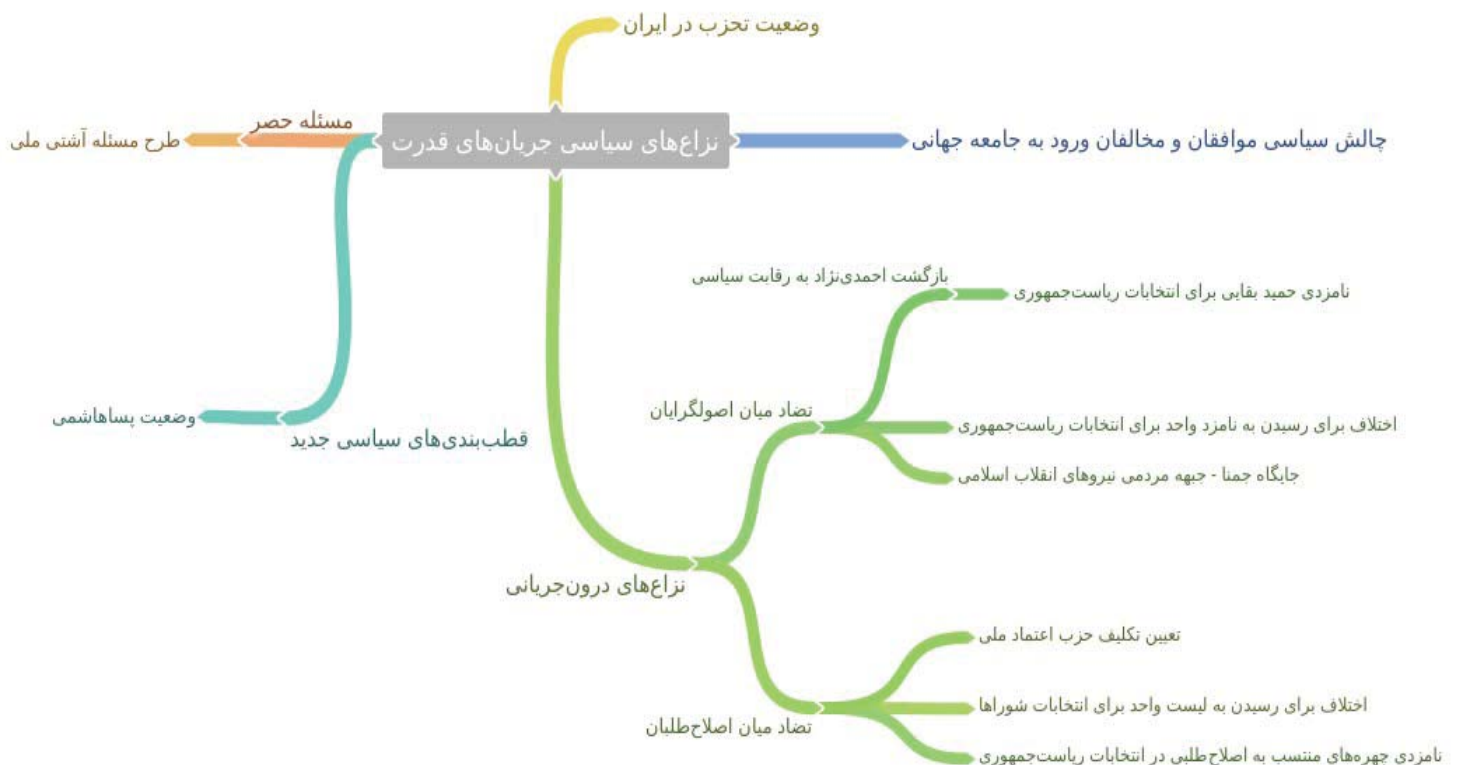
انتخابات در ایران معمولاً به دو شکل در وضعیت احزاب و تشکل‌های سیاسی تاثیرگذار است؛ اول اینکه در جریان انتخابات و در فضای پیش از آن، ائتلاف‌های جدید احزاب سیاسی شکل می‌گیرد و سپس بعد از انتخابات، پیروزی یک حزب یا تشکل سیاسی یا

۲۴

نزاع‌های سیاسی جریان‌های قدرت

ائتلافی از آن‌ها، وضعیت و چینش نیروها و گفتمان‌های غالب سیاسی را تا حد زیادی تغییر می‌دهد. وضعیت تحزب در ایران از منظر اول، با تعاریف کلاسیک فعالیت‌های حزبی و آنچه در کشورهای توسعه یافته دیده می‌شود، متفاوت است.

رقابت انتخاباتی در ایران نتیجه شکل‌گیری ائتلاف‌ها و جبهه‌های سیاسی به صورت مقطعی است و حضور فرآیند-محور احزاب در انتخابات دیده نمی‌شود. نزاع‌های سیاسی میان احزاب و ائتلاف‌های سیاسی همواره در ایران وجود داشته است اما طی سال‌های اخیر، نزاع‌های درون‌گفتمانی هم به این نزاع‌ها افزوده شده است. تضاد دورنی در دو گفتمان غالب فضای سیاسی کشور یعنی اصول‌گرایی و اصلاح‌طلبی در جریان است اما تضاد دورنی در گروه اول جدی‌تر دنبال می‌شود. این وضعیت تا برگزاری انتخابات ریاست‌جمهوری و سپس در صورت شکست اصول‌گرایان در انتخابات با شدت بیشتر ادامه خواهد داشت.

این منظومه نسخه دومی است که بر اساس منابع پژوهش تا پایان سال ۱۳۹۵ آماده شده است. این نسخه نهایی نیست و طبیعی است که همه ابعاد مسئله را در بر نمی‌گیرد. به باور ما «آینده‌پژوهی ایران» با انتشار گزارش ابتدای سال به پایان نمی‌رسد و لازم است با مشارکت خیرگان در طول سال نیز این پروژه علمی تداوم داشته باشد. می‌توانید با مراجعه به صفحه اینترنتی منظومه در تصحیح و تکمیل آن

www.ifs1396.ir/24

مشارکت کنید:

صداوسیما رسانه‌ای انحصاری است و از آنجایی که طبق قوانین فعلی شبکه‌های خصوصی تلویزیونی نمی‌توانند در ایران فعالیت کنند، بنابراین این رسانه باید جواب‌گوی بسیاری از مطالبات باشد. صداوسیما با «بحران اعتبار نزد افکار عمومی

به‌ویژه در کلان‌شهرها» مواجه است و همین امر در سال ۱۳۹۶ هم چالش‌آفرین خواهد بود. برخی اقشار مختلف از بازنمایی خود در این رسانه‌ها ناراضی‌اند و برخی دیگر به «حذف چهره‌ها» از صداوسیما معترضند. از سوی دیگر، به‌خاطر توسعه کمی نیروی انسانی و شبکه‌های رادیویی و تلویزیونی شاهد «تداوم کسری بودجه صداوسیما» هستیم که همین ماجرا به «آنتن‌فروشی» و تغییر

جایگاه این رسانه به‌نگاه اقتصادی منجر شده است. اینجاست که با افزایش آنتن‌فروشی و توجیه آن از سوی مدیران صداوسیما با عنوان ساخت «برنامه مشارکتی»، «مرز بین محتوا و آگهی» به‌هم خورده است. آنچه در سال‌های اخیر از آن غفلت شده جایگاه صداوسیما به‌عنوان بزرگ‌ترین نهاد رسانه‌ای کشور است که می‌تواند نقشی الگودهنده برای سایر رسانه‌های کشور ایفا کند. پدیده به‌ظاهر ساده «آنتن‌فروشی» برای جبران کسری بودجه اثر مخرب و جبران‌ناپذیری بر فضای فرهنگی کشور گذاشته است. این امر باعث تسری رویه «فروش محتوا» و فرصت‌های رسانه‌ای به صاحبان قدرت و ثروت در سایر رسانه‌ها شده است. پدیده‌هایی مانند «سکانس‌فروشی در سینما»، «تیتروفروشی در روزنامه» و یا «صفحه‌فروشی در مطبوعات» در سال‌های اخیر به رویه‌های عادی تبدیل شده‌اند و در تخریب اعتماد عمومی و سرمایه اجتماعی کشور نقش دارند.

این منظومه نسخه دومی است که بر اساس منابع پژوهش تا پایان سال ۱۳۹۵ آماده شده است. این نسخه نهایی نیست و طبیعی است که همه ابعاد مسئله را در بر نمی‌گیرد. به باور ما «آینده‌پژوهی ایران» با انتشار گزارش ابتدای سال به پایان نمی‌رسد و لازم است با مشارکت خیرگان در طول سال نیز این پروژه علمی تداوم داشته باشد. می‌توانید با مراجعه به صفحه اینترنتی منظومه در تصحیح و تکمیل آن

www.ifs1396.ir/25

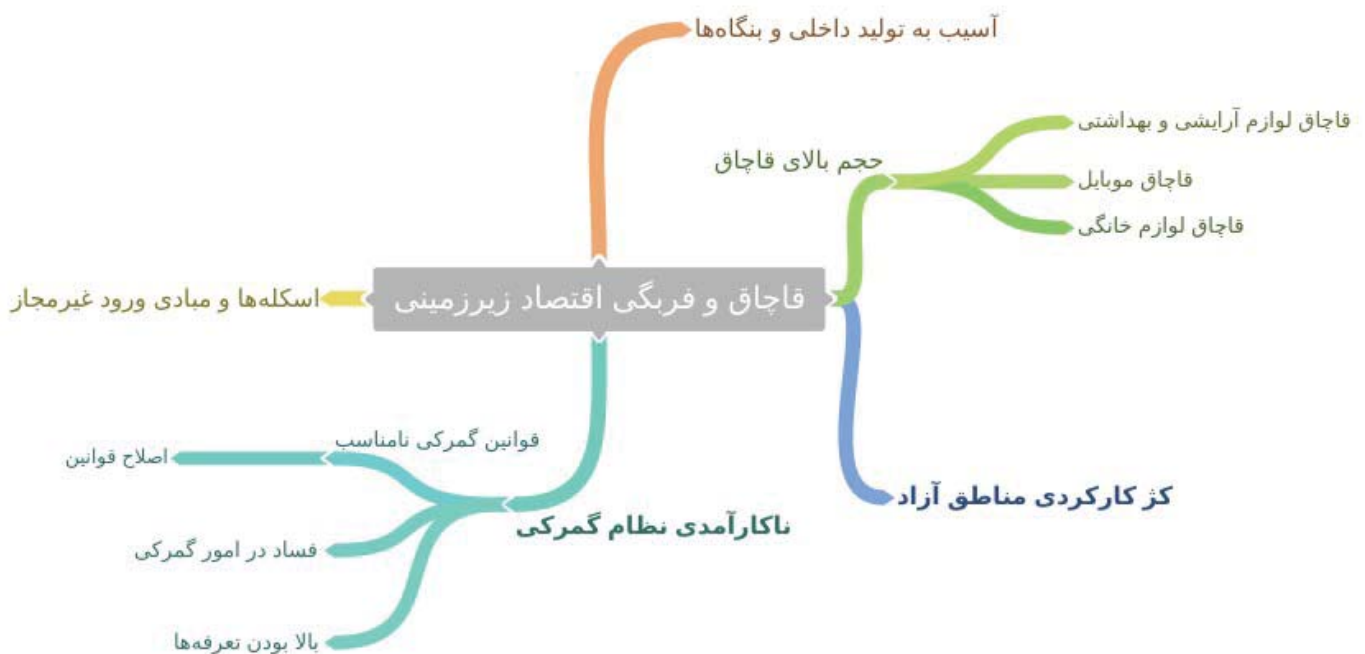
مشارکت کنید:

حجم گسترده اقتصاد زیرزمینی یکی از عارضه‌های مزمن اقتصاد ایران است. به طور کلی اقتصاد زیرزمینی به بخشی از اقتصاد اطلاق می‌شود که فعالیتی قانونی یا غیرقانونی را پنهان از چشم دولت و نظام مالیاتی اداره می‌کند. گسترش حجم اقتصاد

زیرزمینی در کنار منافع مقطعی چون جذب بیکاران شهری و مهاجران روستایی مشکلات بزرگی همچون کاهش درآمد مالیاتی و البته کسری بودجه ایجاد می‌کند. یکی از اجزاء اصلی بخش اقتصاد زیرزمینی قاچاق است که در سال‌های گذشته با تکیه بر فساد

۲۶ قاچاق و فریبگی اقتصاد زیرزمینی

اداری و سیستمی و همچنین مضیقه دوران تحریم کشور شدت یافته است. از دیگر موارد مرتبط با این مسئله، ناکارآمدی نظام گمرکی و کژکارکردی مناطق آزاد است که به روایت منتقدان به جای اینکه مسیری برای صادرات باشند به محلی برای واردات بعضاً قاچاق تبدیل شده‌اند. با این وجود ارتقاء نظام مالیاتی در سال‌های اخیر منجر به افزایش شفافیت معاملات و کاهش اقتصاد زیرزمینی شده و در سال ۱۳۹۵ برای نخستین بار بیش از نیمی از بودجه از درآمد مالیاتی تامین شده است. از سوی دیگر بهبود فرآیند گمرک و ایجاد سامانه گمرکی نیز درآمد این نهاد را علی‌رغم کاهش حجم واردات با افزایش‌های بالای ۱۰۰ درصدی در سه سال اخیر روبه‌رو کرده و شاخصی برای کاهش قاچاق بوده است. علی‌رغم این تحولات مسئله «قاچاق و فریبگی اقتصاد زیرزمینی» همچنان یکی از چالش‌های اصلی ایران در سال ۱۳۹۶ خواهد بود.

این منظومه نسخه دومی است که بر اساس منابع پژوهش تا پایان سال ۱۳۹۵ آماده شده است. این نسخه نهایی نیست و طبیعی است که همه ابعاد مسئله را در بر نمی‌گیرد. به باور ما «آینده‌پژوهی ایران» با انتشار گزارش ابتدای سال به پایان نمی‌رسد و لازم است با مشارکت خیرگان در طول سال نیز این پروژه علمی تداوم داشته باشد. می‌توانید با مراجعه به صفحه اینترنتی منظومه در تصحیح و تکمیل آن

www.ifs1396.ir/26

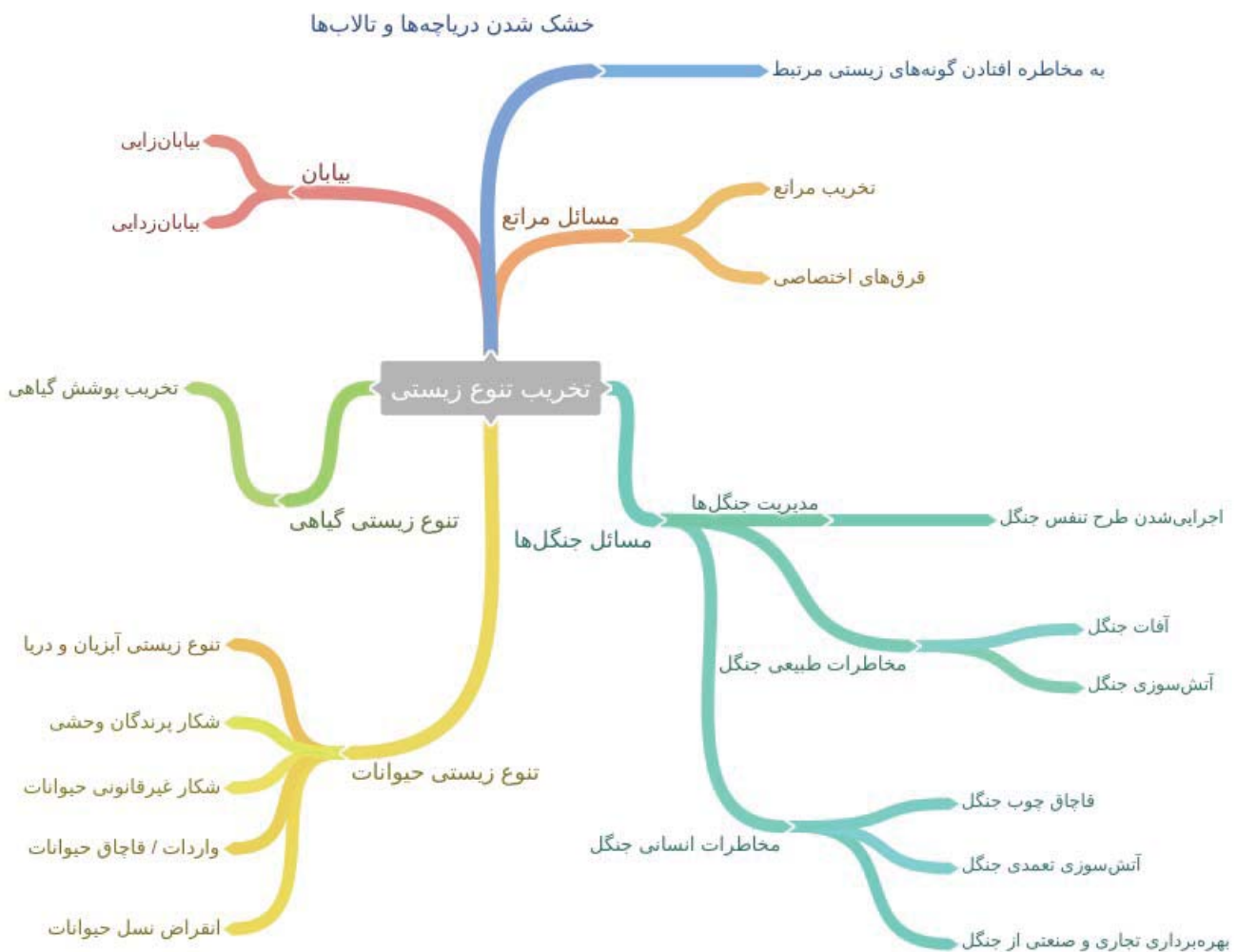
مشارکت کنید:

ایران از نظر تنوع زیستی جزء کشورهای شاخص دنیاست اما متأسفانه از نظر شدت و سرعت تخریب منابع متنوع زیستی و گونه‌های گیاهی و جانوری مرتبط با آنها نیز شاخص است. فعالیت ساکنان محلی مانند چرای بی‌رویه دام، استفاده از درخت و درختچه‌ها به عنوان سوخت، آلوده کردن و

برداشت بی‌رویه آب‌ها، حفر چاه‌های عمیق قانونی و غیرقانونی، رها کردن زباله در کنار اقدامات و سیاست‌های کلان دولتی مانند سدسازی نسنجیده، برنامه‌های توسعه ناپایدار کشاورزی و تولید و مصرف انرژی و ساخت‌وساز، فشار بسیاری بر زیست‌بوم‌های ایران آورده است. روند تخریب جنگل‌ها در شمال کشور و تبدیل مراتع به زمین‌های کشاورزی در شمال غرب و غرب کشور

تخریب تنوع زیستی ۲۷

همچنان ادامه دارد. جنگل‌ها در کنار مخاطرات طبیعی همچون آفات و آتش‌سوزی با مخاطرات انسانی نیز مواجه هستند. علاوه بر این انواع گونه‌های حیوانی نیز از شر بلایای طبیعی و انسانی همچون شکارچیان در امان نیستند. البته در سال ۱۳۹۵ در کنار مشکلات ایجاد شده توسط شکارچیان غیرقانونی و سوداگران حیات وحش اخبار خوبی در مورد افزایش تعداد برخی گونه‌های نادر شنیده شد. به نظر می‌رسد سال ۱۳۹۶ نیز با خبرهای مختلف تخریب تنوع زیستی مواجه باشیم در حالی که با افزایش آگاهی عمومی در این حوزه امیدواری‌هایی نیز ایجاد شده است.

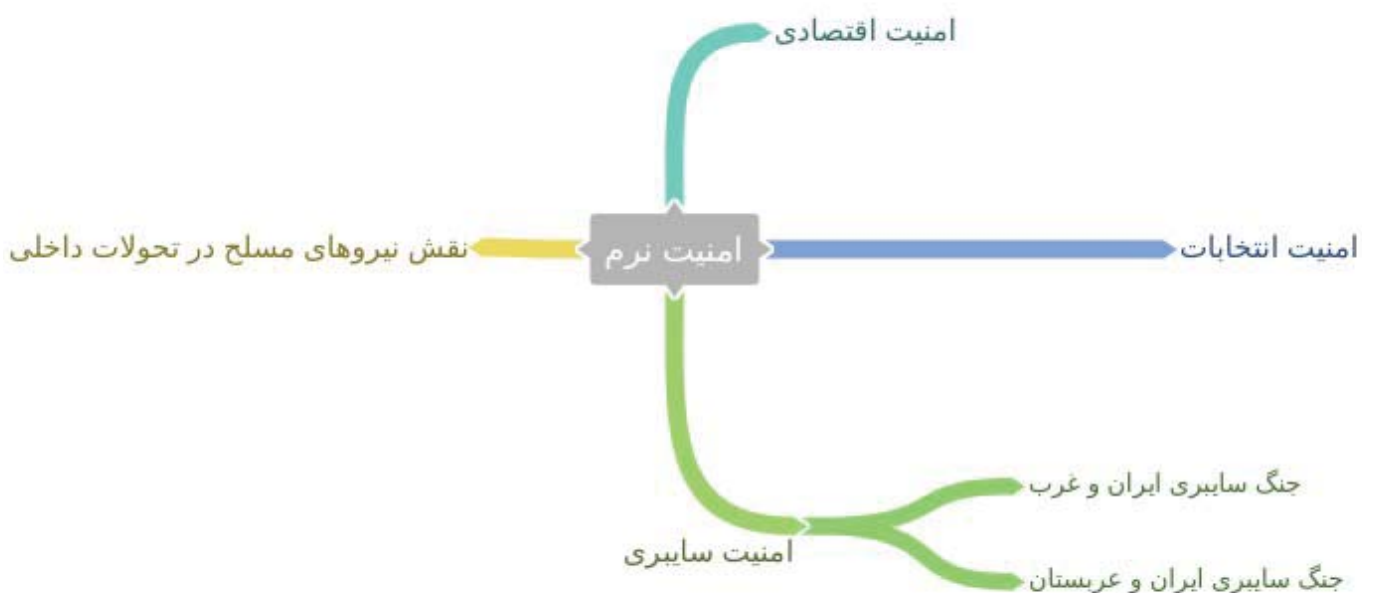
این منظومه نسخه دومی است که بر اساس منابع پژوهش تا پایان سال ۱۳۹۵ آماده شده است. این نسخه نهایی نیست و طبیعی است که همه ابعاد مسئله را در بر نمی‌گیرد. به باور ما «آینده‌پژوهی ایران» با انتشار گزارش ابتدای سال به پایان نمی‌رسد و لازم است با مشارکت خیرگان در طول سال نیز این پروژه علمی تداوم داشته باشد. می‌توانید با مراجعه به صفحه اینترنتی منظومه در تصحیح و تکمیل آن

www.ifs1396.ir/27

مشارکت کنید:

قدرت نرم یا قدرت هوشمند برآمده از تعریف موسع امنیت است. محدود کردن امنیت یا قدرت به امنیت یا قدرت نظامی و استفاده از ابزارهای سخت، یک اشتباه راهبردی در زمینه ایجاد امنیت است. به صورت طبیعی گذار از مفهوم امنیت سخت و متداول به مفاهیم جدیدتر و توسعه این مفهوم به ابعاد آن همراه با موانعی است که اصلی‌ترین آن‌ها دل‌بستگی به مفهوم و پارادایم کهن‌تر است. امنیت اجتماعی (امنیت اجتماعی و روانی شهروندان، اعتمادپذیری عمومی، میزان محبوبیت کشور در منطقه و جهان و غیره، امنیت اقتصادی (برخورداری از شغل امن و پایدار، ایجاد محیط با ریسک پایین برای سرمایه‌گذاری، پایداری و ثبات سیاسی - اجتماعی و ...) و امنیت سیاسی (ارتقاء قدرت هژمونیک و گفتمان‌سازی در سطح جهانی و غیره) نمونه‌هایی از ابعاد متعدد قدرت و امنیت نرم در دنیای امروز و آینده جهان است. در گذار از امنیت سخت به نرم، تغییر دیدگاه‌ها و استفاده از ابزارهای نوین دو ضرورت اصلی و همراه با چالش برای تغییر در سال‌های آینده کشور خواهد بود.

امنیت نرم ۲۸

این منظومه نسخه دومی است که بر اساس منابع پژوهش تا پایان سال ۱۳۹۵ آماده شده است. این نسخه نهایی نیست و طبیعی است که همه ابعاد مسئله را در بر نمی‌گیرد. به باور ما «آینده‌پژوهی ایران» با انتشار گزارش ابتدای سال به پایان نمی‌رسد و لازم است با مشارکت خیرگان در طول سال نیز این پروژه علمی تداوم داشته باشد. می‌توانید با مراجعه به صفحه اینترنتی منظومه در تصحیح و تکمیل آن

www.ifs1396.ir/28

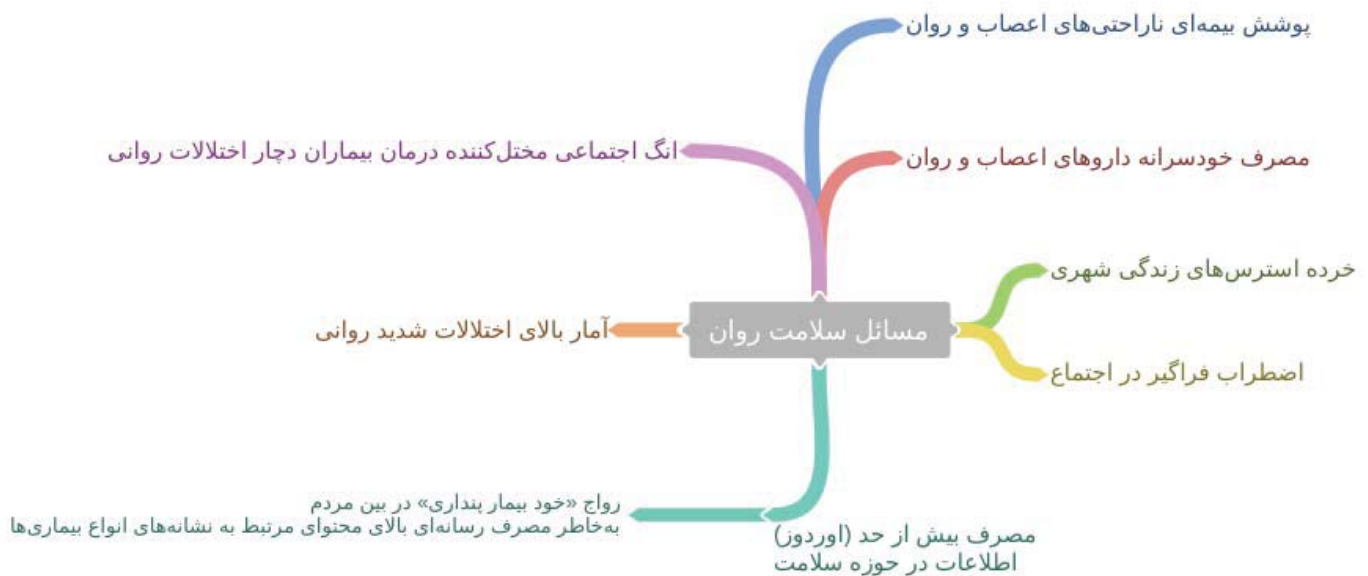
مشارکت کنید:

انگ بودن بیماری‌های روانی، موضوع جدیدی نیست اما آنقدر ریشه‌دار است که بتوان آن را یکی از موضوعات جدی در حوزه سلامت روان در سال پیش رو نیز تلقی کرد. گرچه در سال‌های اخیر آگاهی مردم نسبت به شیوع بیماری‌های روانی

بالا رفته است، اما نگرانی افراد از انگ خوردن و به اصطلاح «روانی» تلقی شدن، هنوز هم آنها را از درمان اختلالات روانی منصرف می‌کند. وقتی افراد به دلیل ابتلای مقطعی یا مزمن به برخی اختلالات، مجبور به دریافت خدمات مشاوره‌ای، روان‌درمانی و دارودرمانی می‌شوند، ترس از طرد شدن در محیط‌های شغلی، خانوادگی و دوستی و هراس از انگ خوردن، باعث فرار افراد از درمان‌های

تخصصی شده و به ریشه‌دار شدن اختلالات روانی منجر می‌شود. این مسئله به مصرف خودسرانه و پنهان داروها می‌انجامد و خود درمانی در حوزه سلامت روان و مصرف داروهای اشتباه، نه تنها کمکی به برطرف شدن اختلالات نکرده، بلکه مشکلات جدیدی را ایجاد می‌کند. انگ بودن بیماری‌های روانی، تنها دلیل فرار افراد از درمان نیست. هزینه بالای درمان‌های روانپزشکی و قرار نگرفتن مشاوره‌ها و برخی داروها در پوشش بیمه، از عوامل دیگری است که افراد را از درمان منصرف می‌کند. در شرایطی که خرده استرس‌های زندگی شهری و برخی نابسامانی‌های اجتماعی به‌نوعی اضطراب فراگیر در جامعه ایران منجر شده، توجه به مسائل سلامت روان در سال ۱۳۹۶ بیش از گذشته ضرورت پیدا می‌کند.

۲۹ مسائل سلامت روان

این منظومه نسخه دومی است که بر اساس منابع پژوهش تا پایان سال ۱۳۹۵ آماده شده است. این نسخه نهایی نیست و طبیعی است که همه ابعاد مسئله را در بر نمی‌گیرد. به باور ما «آینده‌پژوهی ایران» با انتشار گزارش ابتدای سال به پایان نمی‌رسد و لازم است با مشارکت خیرگان در طول سال نیز این پروژه علمی تداوم داشته باشد. می‌توانید با مراجعه به صفحه اینترنتی منظومه در تصحیح و تکمیل آن

www.ifs1396.ir/29

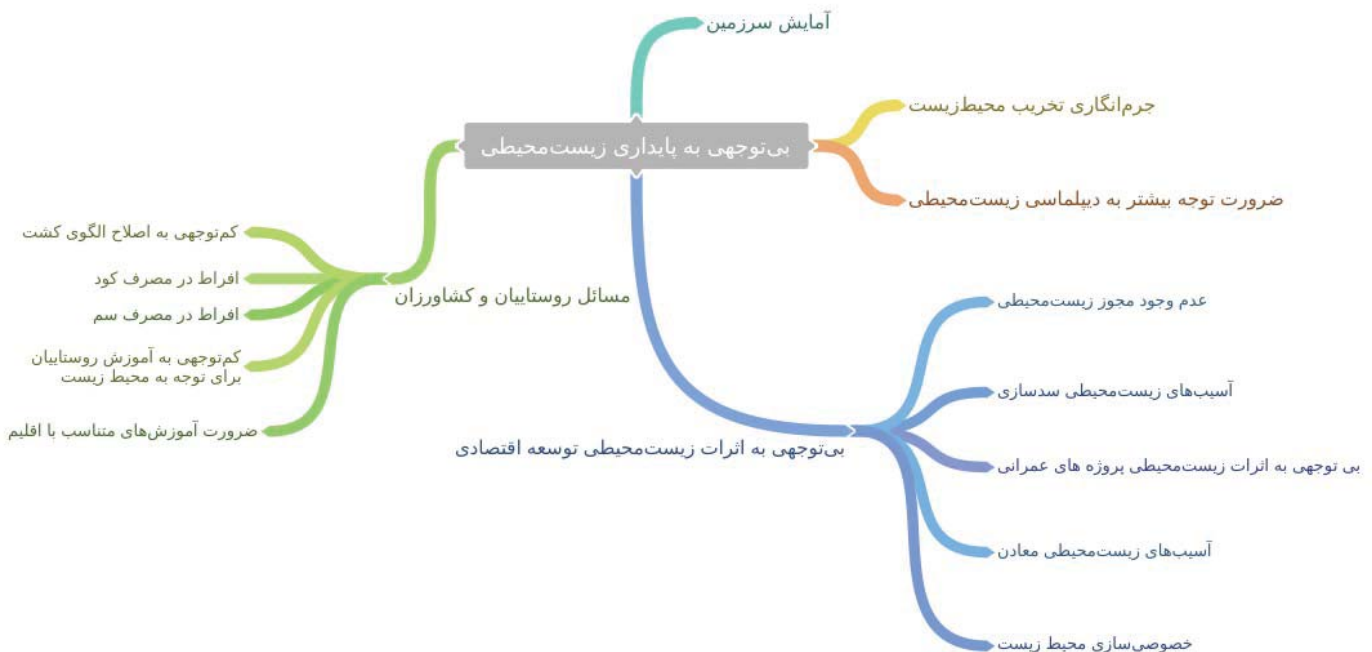
مشارکت کنید:

در ایران سازمان‌های متفاوتی در بخش‌های مختلف در امور محیط زیستی دارای مسئولیت هستند و از لحاظ وجود قوانین مرتبط و حتی توجه به حفاظت از محیط زیست در قانون اساسی ظرفیت‌های قابل توجهی وجود دارد اما عدم هماهنگی

مناسب در برنامه‌ها و رویکردهای این سازمان‌ها عملکرد مناسب سازمان‌های حافظ محیط زیست را با مشکلات مختلفی روبه‌رو کرده است. همچنین با وجود اینکه ایران در پیمان‌ها و معاهدات بین‌المللی متعددی عضویت دارد، در گزارش‌دهی و آمارهای مرتبط شفافیت کافی وجود ندارد.

بی‌توجهی به پایداری زیست‌محیطی

به نظر می‌رسد با برداشته شدن تحریم‌ها و اختصاص بودجه‌های تخصصی و تغییر در رویکرد در بخش‌هایی از سازمان‌های سیاست‌گذار در سال ۱۳۹۶ حرکت به سمت برنامه‌های پایدار می‌تواند روند مثبتی داشته باشد. برنامه‌های احیای تالاب‌ها، حمایت از کشاورزی پایدار در حوزه دریاچه ارومیه و پریشان و نیز حمایت از ماهی‌گیری سنتی و اکوتوریسم در تالاب‌هایی مانند شادگان، کانی بارزان و غیره از جمله پروژه‌های توسعه پایدار و حفاظت از محیط زیست در سال‌های اخیر بوده است. با این وجود، به دلیل انباشت سال‌ها بی‌توجهی به پایداری زیست‌محیطی، بحران‌های حاصل از کم‌توجهی به توسعه پایدار در سال ۱۳۹۶ نیز همچنان ادامه خواهد داشت.

این منظومه نسخه دومی است که بر اساس منابع پژوهش تا پایان سال ۱۳۹۵ آماده شده است. این نسخه نهایی نیست و طبیعی است که همه ابعاد مسئله را در بر نمی‌گیرد. به باور ما «آینده‌پژوهی ایران» با انتشار گزارش ابتدای سال به پایان نمی‌رسد و لازم است با مشارکت خیرگان در طول سال نیز این پروژه علمی تداوم داشته باشد. می‌توانید با مراجعه به صفحه اینترنتی منظومه در تصحیح و تکمیل آن

www.ifs1396.ir/30

مشارکت کنید:

دو عامل طبیعی تخریب خاک، باد و آب هستند و این عوامل بسته به درجه حرارت، شیب زمین، بافت خاک و پوشش گیاهی تأثیر گذاری متفاوتی دارند. بنابراین انسان و پوشش گیاهی با مداخله در موارد فوق می توانند نقش مهمی در میزان و چگونگی

تخریب خاک داشته باشند. آبیاری نامناسب در زراعت و از بین بردن پوشش گیاهی و یا ایجاد نکردن پوشش مناسب در جاهایی که به دلیل شیب زمین یا نازک بودن لایه های خاک فرسایش بیشتر است، از مهم ترین تداخلات منفی بشر در طبیعت هستند. همچنین جابجایی خاک یا برداشت بی رویه از منابع خاکی جهت مصارف غیر کشاورزی علاوه بر از بین بردن منابع خاک موجب تغییر در اکوسیستم منطقه

۳۱ تخریب منابع خاک

می شود. به گفته رئیس انجمن خاک ایران میزان فرسایش خاک در ایران سالانه دو میلیارد تن است که خسارتی بالغ بر ۵۰ میلیارد دلار بر کشور تحمیل می کند. با توجه به بالا بودن حجم فرسایش خاک در برخی استان های مختلف کشور، در برنامه ششم توسعه به قوانین خاک و تخصیص بودجه به برنامه های پایداری خاک اشاره شده است. همچنین آموزش و آگاه سازی و مدیریت جامع و قانونمند از اولویت های این حوزه است. در صورتی که این اولویت ها عملیاتی نشود، امیدی به بهبود جدی اوضاع خاک در سال ۱۳۹۶ وجود نخواهد داشت.

این منظومه نسخه دومی است که بر اساس منابع پژوهش تا پایان سال ۱۳۹۵ آماده شده است. این نسخه نهایی نیست و طبیعی است که همه ابعاد مسئله را در بر نمی گیرد. به باور ما «آینده پژوهی ایران» با انتشار گزارش ابتدای سال به پایان نمی رسد و لازم است با مشارکت خیرگان در طول سال نیز این پروژه علمی تداوم داشته باشد. می توانید با مراجعه به صفحه اینترنتی منظومه در تصحیح و تکمیل آن

www.ifs1396.ir/31

مشارکت کنید:

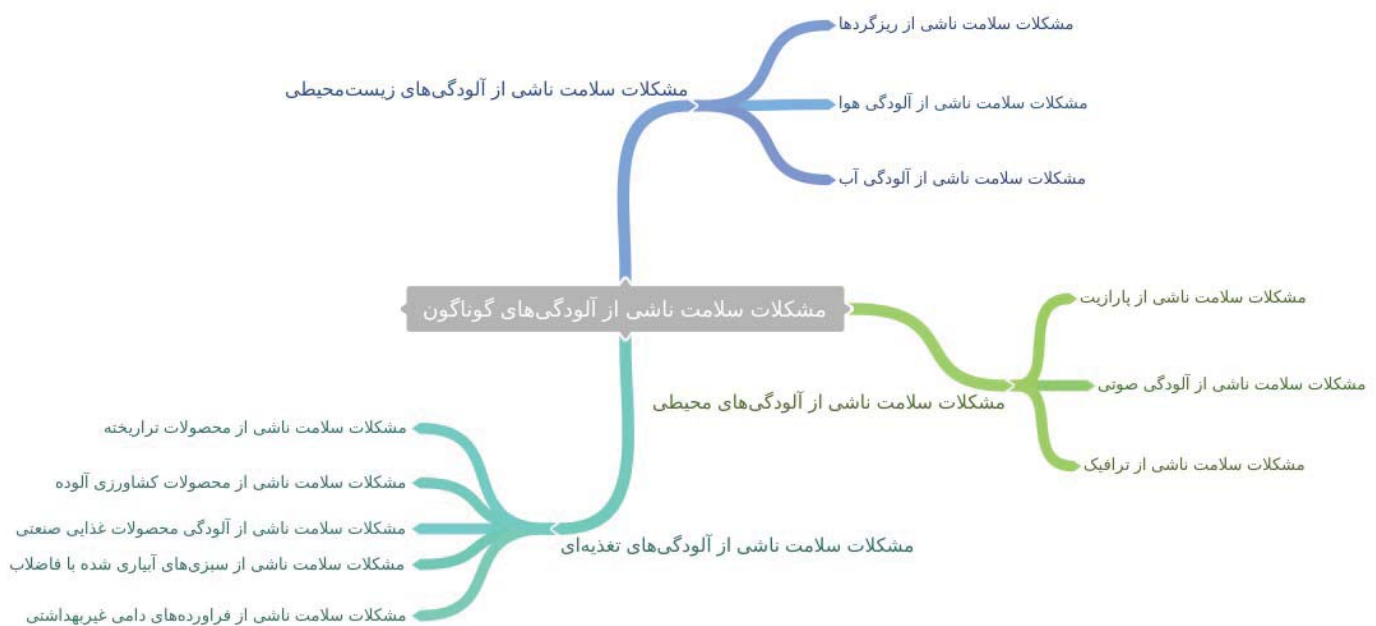
اشکال گوناگونی از آلودگی‌های محیطی و زیست‌محیطی سلامت شهروندان ایرانی را تهدید می‌کند. مشکلات سلامت ناشی از آلودگی هوا همچون سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵ چالشی مهم در حوزه سلامت ایران است. آلودگی هوای تهران

سالانه ۵۸۰۰ نفر تلفات دارد و به طور کلی، آلودگی هوا سومین عامل مرگ و میر در ایران است. به گفته

۳۲

مشکلات سلامت ناشی از آلودگی‌های گوناگون

وزیر بهداشت، میزان ذرات معلق در ایران دو برابر میانگین جهانی است که این موضوع موجب افزایش هزینه‌های نظام سلامت در ایران می‌شود. آلودگی امواج پارازیت و مشکلات سلامت ناشی از آن، که در گزارش سال قبل به عنوان یکی از مسائل حوزه سلامت شناسایی شده بود، در سال ۱۳۹۵ با اعتراضات مردمی، به‌ویژه در شیراز روبرو شد. با توجه به وعده‌های دولت برای پیگیری مسئله پارازیت‌ها، به نظر می‌رسد که در سال ۱۳۹۶ نیز این مسئله‌ای مهم و اساسی باشد. علاوه بر این، مشکلات سلامت ناشی از آلودگی صوتی، آلودگی مواد غذایی و محصولات کشاورزی، و آلودگی آب و خاک از جمله چالش‌های پیش‌روی حوزه سلامت در سال ۱۳۹۶ خواهد بود. علاوه بر این مشکلات سلامت ناشی از سبک زندگی جدید و تغذیه ناسالم مسائل نسبتاً جدیدی است که همچون سال گذشته در حوزه سلامت شناسایی شده‌اند. با وجود آنکه این مسائل در گذشته روندهای تکرارشونده‌ای نبوده‌اند، اما به نظر می‌رسد در سال ۱۳۹۶، چالش‌های نوظهور جدیدی را به دنبال خواهند داشت.

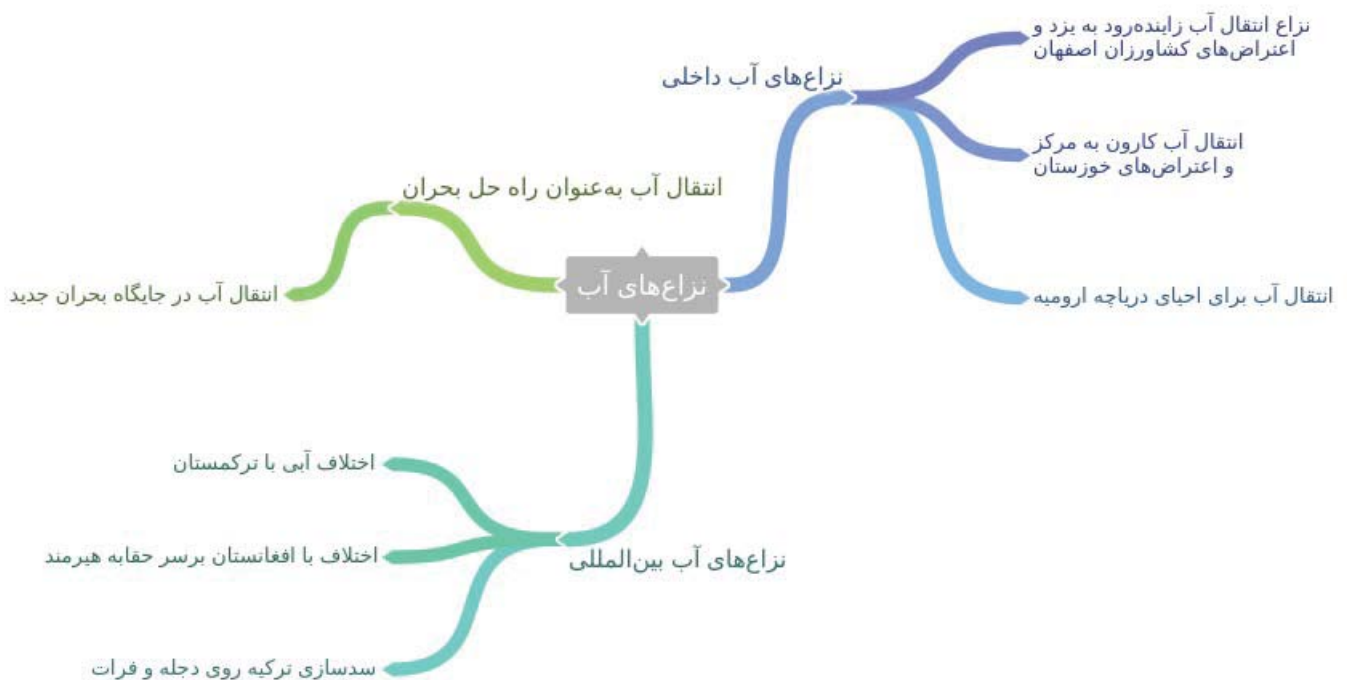
این منظومه نسخه دومی است که بر اساس منابع پژوهش تا پایان سال ۱۳۹۵ آماده شده است. این نسخه نهایی نیست و طبیعی است که همه ابعاد مسئله را در بر نمی‌گیرد. به باور ما «آینده‌پژوهی ایران» با انتشار گزارش ابتدای سال به پایان نمی‌رسد و لازم است با مشارکت خیرگان در طول سال نیز این پروژه علمی تداوم داشته باشد. می‌توانید با مراجعه به صفحه اینترنتی منظومه در تصحیح و تکمیل آن

www.ifs1396.ir/32

مشارکت کنید:

دسترسی به منابع آب و ظرفیت‌های آن از موضوعات مناقشه‌برانگیز در سطح خرد و کلان است. این مسئله به‌ویژه در منطقه سابقه طولانی دارد و با توجه به افزایش مشکل تأمین آب در کشورهای اطراف ایران پیش‌بینی می‌شود که در سال‌های آینده این کشمکش‌ها روندی فزاینده داشته باشد. در سطح داخلی نیز در بسیاری از مناطق حقایق و قیمت و میزان آب عامل تخاصم جدی میان کشاورزان و دیگر بهره‌برداران بوده و هست. با ادامه روند کاهش منابع آب و افزایش احتمالی سیاست‌ها و قوانین دولتی برای جلوگیری از نابودی هر چه بیشتر منابع آبی و توزیع متناسب آن، این نزاع‌ها ممکن است به سطح تقابل بهره‌برداران بخش کشاورزی و صنعتی با دولت نیز برسد. هرچند عدم اجرای چنین سیاست‌هایی نیز به عمیق‌تر شدن بحران آب می‌انجامد. به نظر می‌رسد سال در ۱۳۹۶ به سبب ویژگی‌های اجتماعی و سیاسی مرتبط با برگزاری انتخابات و استقرار دولت و شهرداری‌های جدید، پتانسیل بالایی برای جدی شدن نزاع‌های پیرامون آب به‌خصوص در سطح داخلی وجود داشته باشد.

۳۳ نزاع‌های آب

این منظومه نسخه دومی است که بر اساس منابع پژوهش تا پایان سال ۱۳۹۵ آماده شده است. این نسخه نهایی نیست و طبیعی است که همه ابعاد مسئله را در بر نمی‌گیرد. به باور ما «آینده‌پژوهی ایران» با انتشار گزارش ابتدای سال به پایان نمی‌رسد و لازم است با مشارکت خیرگان در طول سال نیز این پروژه علمی تداوم داشته باشد. می‌توانید با مراجعه به صفحه اینترنتی منظومه در تصحیح و تکمیل آن

www.ifs1396.ir/33

مشارکت کنید:

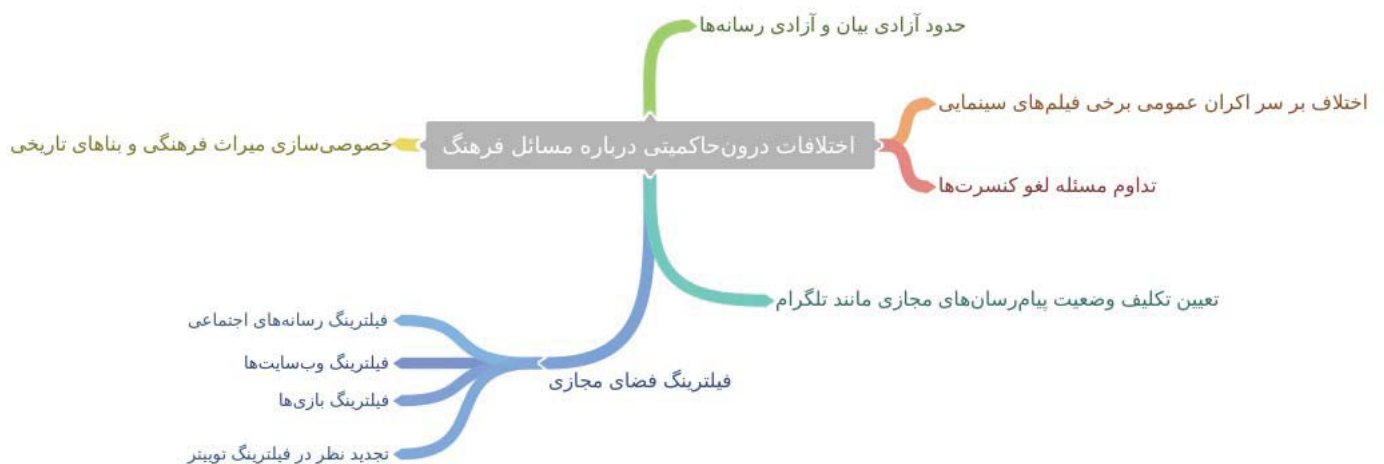
مسئله فرهنگ هر چند که ظاهری ساده دارد ولی در دل خودش کلافی سردرگم و پیچیده است. سادگی ظاهری آن سبب می‌شود که نهادها و افراد مختلف به راحتی در این حوزه وارد عمل شوند. این امر در عرصه درون‌حاکمیتی مدیریت فرهنگ نیز بسیار

مشهود است. یکی از مهم‌ترین مسائل چالش برانگیز در عرصه فرهنگی فیلترینگ فضای مجازی است. تقریباً همه بر ضرورت فیلترینگ اتفاق نظر دارند، اما اختلاف بر سر مصادیق آن بالاست.

۳۴

اختلافات درون‌حاکمیتی درباره مسائل فرهنگ

حامیان اجرای سفت و سخت این سیاست در دستگاه‌های فرهنگی تاکید می‌کنند که باید رسانه‌های اجتماعی، بازی‌ها و وبسایت‌های مخرب فیلتر شوند. آنها در تعریف‌شان از «مخرب» علاوه بر محتوای پورنوگرافی و ضدامنیتی که ضرورت فیلترینگ آن مورد اجماع است، طیف قابل توجهی از محتوای اجتماعی، سیاسی، فرهنگی با رویکرد انتقادی را نیز می‌گنجانند. از دیگر جریان‌هایی که در سال ۱۳۹۵ شکل گرفت، مطالبه برخی از فعالان فرهنگی و رسانه‌ای برای تجدیدنظر در فیلترینگ توییت‌ها بود که در سال ۱۳۹۶ هم دنبال خواهد شد. با این همه دلخوری حامیان فیلترینگ بیشتر از «پیام‌رسان تلگرام» است؛ پیام‌رسانی که در میان کاربران ایرانی به شدت محبوب است. اینجاست که این بحث‌ها مسئله «حدود آزادی بیان و آزادی رسانه‌ها» را پیش می‌کشد. در همین حال از آنجایی که برای نمایش فیلم سینمایی تنها یک نهاد تصمیم نمی‌گیرد، اختلاف بر سر اکران عمومی برخی فیلم‌ها همچنان بالاست و همچنین لغو کنسرت‌ها علی‌رغم داشتن مجوز قانونی حاشیه‌ساز است. بنابراین سال ۱۳۹۶ احتمالاً شاهد مصادیق جدیدی از این اختلافات درون‌حاکمیتی درباره مسئله فرهنگ خواهیم بود.

این منظومه نسخه دومی است که بر اساس منابع پژوهش تا پایان سال ۱۳۹۵ آماده شده است. این نسخه نهایی نیست و طبیعی است که همه ابعاد مسئله را در بر نمی‌گیرد. به باور ما «آینده‌پژوهی ایران» با انتشار گزارش ابتدای سال به پایان نمی‌رسد و لازم است با مشارکت خیرگان در طول سال نیز این پروژه علمی تداوم داشته باشد. می‌توانید با مراجعه به صفحه اینترنتی منظومه در تصحیح و تکمیل آن

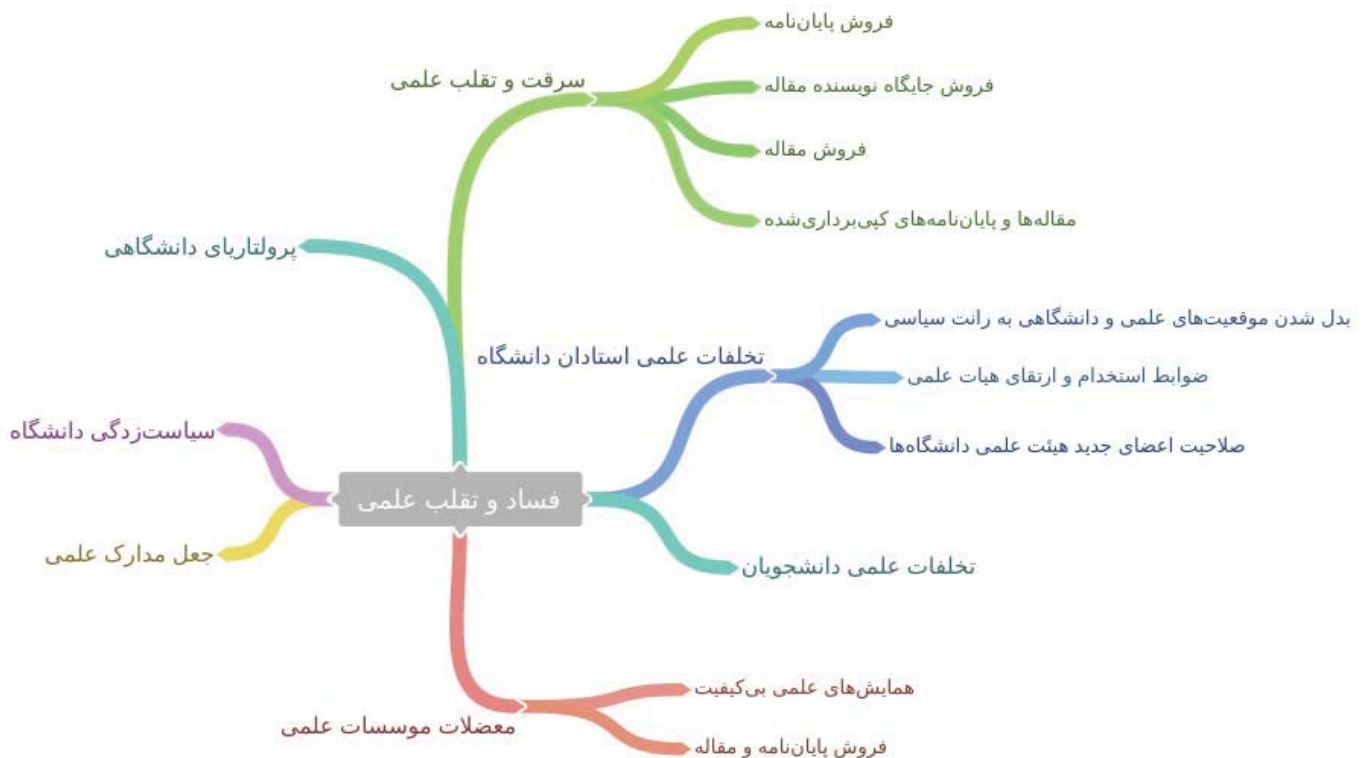

www.ifs1396.ir/34

مشارکت کنید:

فساد علمی نه مسئله‌ای اخلاقی که مسئله‌ای ساختاری است. برآوردی از میزان، شدت و گستردگی این موضوع به صورت رسمی و عمومی منتشر نشده است اما شواهد رو زمینی میدانی درباره خرید و فروش پایان‌نامه، مقاله، ISI و غیره در اطراف میدان انقلاب شهر تهران به راحتی قابل مشاهده است. از طرف دیگر نبود رابطه ارگانیک میان دانشگاه و صنعت یا دانشگاه و دستگاه بوروکراتیک دولتی، ساختاری را شکل داده است که مقابله با فساد علمی ضرورتی برنمی‌انگیزد. نشانه‌های ضعیف تبدیل شدن این فساد علمی به مسئله‌ای دارای اولویت در سال ۱۳۹۵ نیز همچنان وجود داشت. موضوع تصویب لایحه‌ای برای مقابله با پایان‌نامه فروشی از زبان دبیر شورای عالی انقلاب فرهنگی، موضوع حذف مقاله‌های نویسندگان ایرانی از مجله معتبر نیچر و واکنش‌های مقامات به آن از جمله این موارد است. همزمان استادان دانشگاه (به ویژه در حوزه علوم انسانی) به دو دسته موافقان برخورد قانونی و قضایی و مخالفانی تقسیم شده‌اند که حمایت از استقلال و آزادی علمی و پالایش درون‌نهادی را کارساز می‌دانند. در میانه مباحث دانشگاهی، عبارت پرتین «پرولتاریای دانشگاهی» نیز از زبان بعضی از منتقدان آموزش عالی در ایران شنیده می‌شود: بازار کار غیررسمی اما دائم فارغ‌التحصیلان مازاد.

فساد و تقلب علمی ۳۵

این منظومه نسخه دومی است که بر اساس منابع پژوهش تا پایان سال ۱۳۹۵ آماده شده است. این نسخه نهایی نیست و طبیعی است که همه ابعاد مسئله را در بر نمی‌گیرد. به باور ما «آینده‌پژوهی ایران» با انتشار گزارش ابتدای سال به پایان نمی‌رسد و لازم است با مشارکت خیرگان در طول سال نیز این پروژه علمی تداوم داشته باشد. می‌توانید با مراجعه به صفحه اینترنتی منظومه در تصحیح و تکمیل آن

www.ifs1396.ir/35

مشارکت کنید: